

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ชุดโครงการวิจัย

การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน :

สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ

Human Mobility in ASEAN:

Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System)

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรกต ไมยเออร์ และคณะ

พฤษภาคม 2562

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน :

สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ

(Human Mobility in ASEAN: Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มรกต ไมยเออร์ และคณะ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

ภายใต้โครงการวิจัยเครือข่ายพันธมิตรมหาวิทยาลัยเพื่อการวิจัย กลุ่มวิจัยที่ 2:

การเคลื่อนย้ายของประชากรอาเซียนหลังการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 2015

(Mobility of ASEAN People After AEC 2015)

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน :
สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ
(Human Mobility in ASEAN: Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System)

รายชื่อคณะผู้วิจัยทั้งหมด

คณะผู้วิจัย	สังกัด
1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มรกต ไมยเออร์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
2. อาจารย์วิมลสิริ เหมทานนท์ วิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล	
3. นางสาวภัทราภรณ์ ภูบาล สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
4. นายสิทธิพร เนตรนิยม สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
5. รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
6. นางสาวมิรินต้า บุรรุ่งโรจน์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
7. นายยูเนียนสาสมิต้า สาเมาะ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล	
8. รองศาสตราจารย์ ดร. นฤมล นิราทร คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
9. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิไลภรณ์ โคตรบึงแก คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	
10. นายกฤษฏา อีระโกศลพงศ์ นักวิชาการอิสระ	
10. ดร.ศรีประภา เพชรมีศรี สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล	

รายชื่อคณะผู้วิจัยทั้งหมด (ต่อ)

	คณะผู้วิจัย	สังกัด
11. ดร.นภารัตน์	กรรณรัตน์สูตร	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
12. Dr.Yanuar	Sumarlan	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
13. นายอดิสร	เกิดมงคล	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
14. นายศิววงศ์	สุขทวี	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
15. นางสาวปริญญา	บุญฤทธิ์ฤทัยกุล	สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
16. อาจารย์ ดร. ณัฐณีย์ มีมนต์		คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
17. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญจันทร์ เซอร์เรอร์		คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
18. อาจารย์ ดร. ชิ่ง เซอน แพค		คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
19. อาจารย์ ดร. ธรรมรัตน์ มะโรหบุตร		คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
20. นางสาววิลาสิณี	คีตวัฒนานนท์	คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บทสรุปผู้บริหาร

ชุดโครงการวิจัย

การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน :

สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ

Human Mobility in ASEAN:

Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System

ชุดโครงการวิจัย “การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน : สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ” ศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียนในมิติของสังคมพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม สิทธิมนุษยชน และระบบสุขภาพ โดยมีที่มาของปัญหา คือ ประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นๆ ของประชาคมอาเซียนรวม 10 ประเทศกำลังเผชิญกับสภาวะการเคลื่อนย้ายผู้คน ทั้งการย้ายเข้าและการย้ายออกของประชากร ทั้งจากประเทศอาเซียนด้วยตนเองและจากภายนอก สมาชิกอาเซียนหลายประเทศกลายเป็นทั้งผู้รับเข้าและส่งออกประชากรที่เคลื่อนย้ายภายในภูมิภาค ผลกระทบและปัญหาอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายของประชากรที่มีต่อประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นในกลุ่มอาเซียนเกิดขึ้นในทุกมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ความเป็นไปดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องผลิตข้อเสนอโครงการวิจัยแบบองค์รวมที่เป็นสหวิทยาการ เพื่อให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายประชากรด้วยการออกแบบการวิจัยในลักษณะเปรียบเทียบ ซึ่งถือว่าเป็นการขยายหน่วยการศึกษาจากระดับชาติอย่างเดียวมาสู่การศึกษาในระดับอาเซียนที่เชื่อมโยงให้เห็นภาพของอิทธิพลระหว่างกันของประเทศสมาชิก – ประชาคมอาเซียน โดยเริ่มจากการใช้ประเทศไทยเป็นจุดเริ่มต้นแล้วเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาอื่น ๆ ซึ่งเป็นสมาชิกอาเซียนอีกสองหรือสามประเทศ

ชุดโครงการศึกษาวิจัยนี้มีกำหนดระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือน โดยลักษณะการทำงานเป็นการทำงานระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัยวิจัย ที่มีทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยที่มาทั้งจากต่างหน่วยงานและต่างสถาบัน นักวิจัยผู้เข้าร่วมโครงการมีความเชี่ยวชาญในประเด็นการวิจัยที่ทำการศึกษา ซึ่งจะเป็นการ

ทำงานในองค์กรรวมในรูปแบบการทำงานเป็นกลุ่มวิจัยขนาดใหญ่ที่มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด วิธีวิทยา และ ประสพการณ์ ร่วมกันตลอดโครงการ

ชุดโครงการวิจัยนี้ประกอบด้วย 5 โครงการย่อย ซึ่งมีผลการศึกษาและข้อเสนอแนะทางนโยบาย ดังนี้

โครงการย่อยที่ 1 “พหุวัฒนธรรมอาเซียนในพื้นที่โลกออนไลน์และออฟไลน์: พลวัต การบริหารจัดการ และสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเทศไทย สิงคโปร์และมาเลเซีย”

ผลการศึกษาพบว่าการบริหารจัดการและนโยบายแรงงานของมาเลเซีย สิงคโปร์และไทย มีลักษณะร่วมและมีความแตกต่าง คือ

1. ทั้งสามประเทศเริ่มต้นจากการบริหารแรงงานไร้ฝีมือแบบระยะสั้นและไม่มีแผนระยะยาว แต่ต่อมานหันมาให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายการนำเข้าแรงงานโดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะในภาคส่วนงานที่พลเมืองของทั้งสามประเทศไม่ต้องการทำ เช่น การทำงานก่อสร้าง แรงงานดูแล ประมง และภาคบริการอื่น ๆ ที่เรียกว่า 3 D คือ กลุ่มงานที่ difficult, dangerous และ demeaning โดยทั้งสามประเทศมีแนวโน้มในการให้ความสำคัญกับประเด็นของสวัสดิการแก่แรงงานเพิ่มขึ้นมากขึ้นตามลำดับแต่ยังไม่อยู่ในระดับที่เพียงพอ

2. แม้ว่าประเทศไทย สิงคโปร์และมาเลเซียมีความจำเป็นต้องใช้แรงงาน แต่แรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านกลับอยู่ในภาวะที่ไม่เป็นที่ต้องการหรือได้รับการดูแล ซึ่งเกิดทั้งจากนโยบาย การเมืองภายในประเทศและแนวคิดชาตินิยม

3. นโยบายแรงงานข้ามชาติในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียได้รับการปรับปรุงและพัฒนามาเป็นระยะจนเหมือนมีความก้าวหน้ามากกว่าประเทศไทย แต่แรงงานข้ามชาติในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียกลับประสบปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงกว่าประเทศไทยในบางเรื่อง รวมทั้งขาดโอกาสในหลายเรื่องด้วย เช่น การตั้งครุฑ การศึกษา และระบบประกันสุขภาพ อันเนื่องมาจากความพยายามควบคุมและบริหารแรงงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูง

4. นอกจากประเทศสิงคโปร์แล้ว นโยบายแรงงานในประเทศไทยและมาเลเซีย ไม่ช่วยแก้ปัญหาการทำงานหรือการชุมนุมของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ตำรวจที่มีต่อแรงงาน

5. นโยบายการบริหารแรงงานของทั้งสามประเทศมีแนวโน้มของการให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับประเทศต้นทางมากขึ้นในการแก้ปัญหาแรงงาน และมีการให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่แรงงานและการเพิ่มสวัสดิการให้กับแรงงาน

6. แม้ว่านโยบายแรงงานของประเทศไทย มาเลเซียและสิงคโปร์มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับแรงงานด้านสิทธิและสวัสดิการ แต่ปัญหาเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมยังเป็นปัญหาใหญ่

โดยสถานการณ์ของความเป็นพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ และไทยภายใต้บริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติ พบว่า

กรณีของประเทศมาเลเซีย สังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ระบบอุปถัมภ์ และการให้สิทธิพิเศษแก่ชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู แรงงานข้ามชาติในมาเลเซียอยู่ในภาวะที่เป็นที่จำเป็นต้องมี แต่ชาวมาเลเซียไม่มีความต้องการ จากการศึกษาพบว่าความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของของพลเมืองมาเลเซียอยู่ภายใต้ภาวะดังกล่าว ในโลกออนไลน์ได้ทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ระดับการให้สัมภาษณ์ที่สะท้อนอดีตต่อแรงงานข้ามชาติ แต่เมื่อสอบถามลึกยิ่งขึ้นสามารถจับได้ว่า ชาวมาเลเซียมักคิดว่าแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มคนอีกพวกหนึ่งที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมาเลเซีย แม้ว่าชาวมาเลเซียที่ให้ข้อมูลกล่าวว่า แรงงานข้ามชาติควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการพำนักที่มาเลเซีย แต่จริงๆ แล้วประเด็นนี้ไม่ได้อยู่ในความสนใจของพลเมืองนัก สิ่งที่น่าสนใจคือ ประเด็นแรงงานผิดกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดอาชญากรรมและปัญหาอื่นๆ รวมทั้งความสามารถของรัฐบาลที่ต้องควบคุมจำนวนแรงงานในประเทศ ข้อมูลสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของพลเมืองมาเลเซียได้มาจากปากคำของแรงงานข้ามชาติจากอินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์ที่น่าสนใจ คือ แรงงานส่วนใหญ่เห็นว่าชาวมาเลเซียมองว่าแรงงานจากประเทศอื่นมาแย่งงานตนเองทั้งที่งานหลาย ๆ อย่างชาวมาเลเซียไม่ต้องการทำ และชาวมาเลเซียมักดูถูกแรงงานข้ามชาติ ส่วนข้อมูลในโลกออนไลน์ตามหน้าหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ที่มีการให้ความเห็นเกี่ยวกับแรงงานแสดงทัศนคติเชิงลบของชาวมาเลเซียที่มีต่อแรงงานในประเด็นต่าง ๆ ที่สะท้อนปัญหาใหญ่ของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

กรณีของประเทศสิงคโปร์ จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวสิงคโปร์พบว่าคนสิงคโปร์มีข้อคำนึงถึงแรงงานข้ามชาติมีฝีมือและไร้ฝีมือต่างกัน คณะวิจัยพบว่าพลเมืองสิงคโปร์เบื้องต้นมีการยอมรับประเด็นทางพหุวัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติมีฝีมือในบริษัทต่างๆ แต่มีไม่น้อยที่ให้ข้อสังเกตหรือแสดงความคิดเห็นว่ารัฐบาลไม่ควรนำเข้าหรือเปิดโอกาสให้คนต่างชาติดำเนินงานในประเทศสิงคโปร์มากเกินไป บางคนแสดงถึงความกังวลต่ออนาคตการทำงานของลูกหลานชาวสิงคโปร์เอง เพราะเกรงว่าชาวต่างชาติจะมากีดกันตำแหน่งงานที่ประชาชนสิงคโปร์พึงได้ สำหรับทัศนคติของคนสิงคโปร์ที่มีต่อแรงงานไร้ฝีมือนั้น ส่วนใหญ่ให้การยอมรับว่าประเทศสิงคโปร์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงแรงงานดังกล่าวเหล่านี้ในการมาทำงานที่ยากลำบาก สกปรกและอันตรายที่ชาวสิงคโปร์ไม่ประสงค์จะทำ อย่างไรก็ตาม การรวมตัวจับกลุ่มกันในวันอาทิตย์ในบางครั้งก็อาจสร้างความรำคาญและไม่พอใจให้กับคนสิงคโปร์เองได้ และในบางครั้งก็นำไปสู่การแสดงกิริยาหรือคำพูดที่ไม่เหมาะสม แรงงานข้ามชาติจากประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นประเทศไทย ฟิลิปปินส์ หรือเมียนมาไม่ได้รับความรังเกียจมากนักเมื่อเทียบกับแรงงานข้ามชาติที่มาจากเอเชียใต้เช่นบังกลาเทศ โดยส่วนใหญ่ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้หญิงสิงคโปร์มักจะหลีกเลี่ยงการปฏิเสธสรรคหรือพยายามอยู่ห่างจากแรงงานกลุ่มดังกล่าวเนื่องด้วยลักษณะภายนอกที่ดูน่ากลัว ในโลกออนไลน์รังเกียจแรงงานมีปรากฏไม่ชัดเจน โลกออนไลน์เป็นที่พึ่งพิงของแรงงานข้ามชาติในการสื่อสาร ช่วยเหลือ และสื่อสารปัญหาที่เผชิญในชีวิตประจำวันของการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมสิงคโปร์

กรณีของประเทศไทยนั้น เมื่อกล่าวถึงสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประชาชนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติโดยภาพรวมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าประเทศไทยมีปัจจัย และกระบวนการที่ช่วยส่งเสริม

สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้นได้แม้จะต้องอาศัยเวลาที่ยาวนานบ้างก็ตาม แต่อย่างน้อยเราก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างคนไทยทั้งหมดทั้งที่มีอคติเชิงลบ และไม่ลบต่ากัยยอมรับ “แรงงานข้ามชาติมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย และแรงงานไทยก็คงจะไม่ทำงานที่แรงงานข้ามชาติทำอย่างแน่นอน” จะด้วยการอ้างเหตุผลเรื่องการเลือกงาน หรือชี้แจงของคนไทยอะไรก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ยอมรับความประเทศไทยขาดแคลนแรงงาน และแรงงานข้ามชาติคือสิ่งที่ทดแทนที่จำเป็น แม้คำว่า “แรงงานคนไทย” จะยังมีอยู่ทั้งในโลกออฟไลน์และออนไลน์ แต่กระบวนการให้ข้อเท็จจริงกับประชาชนในกรณีดังกล่าวจากองค์กรพัฒนาเอกชน และ/หรือหน่วยงานต่าง ๆ ของไทย โดยเฉพาะภาครัฐต้องไม่นิ่งเฉยต่อการให้ข้อเท็จจริง ก็จะเป็นปัจจัยส่งเสริมให้วาทกรรมเหล่านี้หมดไป เช่น เรื่องแรงงานต่างด้าวรักษาฟรี แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานกอบโกยไม่เสียภาษี เรื่องเหล่านี้แม้จะยังคงเป็นประเด็นที่ถูกพูดถึงกันอย่างแผ่ดร้อนในโลกออนไลน์ และออฟไลน์ แต่ส่วนใหญ่ก็มาจากความไม่รู้ และที่สำคัญคืออคติที่มาจากกระบวนการชาตินิยมอย่างผิด ๆ

โครงการวิจัยเสนอว่า การกำหนดนโยบายด้านแรงงานควรให้ความสำคัญกับประเด็นด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและการเพิ่มสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของพลเมืองประเทศปลายทางและของแรงงานเอง เพื่อพัฒนาการสร้างสรรค์สังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืน

โครงการย่อยที่ 2 “การจัดการความหลากหลายทางด้านภาษาในสังคมพหุวัฒนธรรมอาเซียน: กรณีศึกษาของกลุ่มแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือในประเทศไทย สิงคโปร์ และมาเลเซีย”

ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนมีการเคลื่อนย้ายไปมาของประชากรกลุ่มแรงงานระหว่างประเทศ ทั้งนี้ประเทศไทยและมาเลเซียล้วนเป็นประเทศที่เป็นทั้งต้นทางและปลายทางของกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือ สำหรับประเทศสิงคโปร์มีความแตกต่างออกไปโดยจัดเป็นประเทศปลายทางของกลุ่มแรงงานกึ่งฝีมือ นอกจากนี้บริบทพื้นฐานของประชากรทั้งสามประเทศล้วนมีความหลากหลายทางด้านภาษา ชาติพันธุ์ ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นต้นทุนเดิมและนับเป็นอัตลักษณ์สำคัญในกลุ่มประเทศอาเซียน ทั้งนี้เมื่อมีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติทั้งส่งออกและรับเข้าระหว่างประเทศต่างๆ ยิ่งเพิ่มความเข้มข้นและเพิ่มความเป็นพหุวัฒนธรรมให้กับสังคมในประเทศเหล่านี้มากยิ่งขึ้น ซึ่งความหลากหลายของกลุ่มประชากรและกลุ่มแรงงานของแต่ละประเทศย่อมมีการบริหารจัดการที่แตกต่างกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการทางภาษา เพื่อให้เกิดการสื่อสารเข้าใจกันระหว่างแรงงานและเจ้าของประเทศเพื่อประสิทธิภาพการทำงานและการอยู่ร่วมกัน ผลจากการจัดการดังกล่าวย่อมเป็นตัวอย่างในการจัดการด้านภาษาและวัฒนธรรมของกลุ่มแรงงานที่ทำงานในประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียนได้

โครงการย่อยที่ 3 “บทบาทของการคุ้มครองทางสังคมต่อครอบครัวต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น: กรณีสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”

1. ระบบการคุ้มครองทางสังคมของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

● สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ระบบการคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมมิติการค้ำนุชย์ การบังคับใช้แรงงาน การใช้แรงงานเด็ก การศึกษาขั้นพื้นฐาน การสาธารณสุข การส่งเสริมสิทธิของคนพิการ การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะงาน อาชีพ ในภาพรวมเมียนมาวางแผนลดปัญหาความยากจนด้วยการพัฒนาชนบทและลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้น ในวงจรชีวิตของมนุษย์ โดยสนับสนุนความช่วยเหลือเฉพาะทางด้วยวิธีการจัดสรรเงินโอน และให้ความสำคัญกับกลุ่มสตรีมีครรภ์และเด็กที่อายุไม่เกินสองปี คนพิการที่ไม่สามารถทำงานได้ การศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน การสร้างงานและพัฒนาอาชีพ การให้เงินบำนาญแก่ผู้สูงอายุ เครื่องมือของการคุ้มครองทางสังคมในแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมแห่งชาติ แบ่งออกเป็นสี่มาตรการหลัก ได้แก่ การประกันสังคม ตายายความปลอดภัยทางสังคม นโยบายตลาดแรงงาน และการบริการสังคม ฐานการคุ้มครองทางสังคมเป็นกรอบที่ใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมของประเทศ การคุ้มครองทางสังคมของเมียนมารวมถึงนโยบาย กลไกทางกฎหมาย และโครงการที่มีเป้าหมายสำหรับปัจเจก และครอบครัว ซึ่งป้องกันและขจัดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนการเข้าถึงบริการและโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โอกาสทางเศรษฐกิจ และเอื้ออำนวยความสามารถในการจัดการ หรือรับมือกับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเหตุฉุกเฉินหรือการสูญเสียรายได้กระทันหัน แต่ทางปฏิบัติของการคุ้มครองทางสังคมให้ความสำคัญต่อการประกันสังคมสำหรับแรงงานในระบบ แต่ระบบการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ยังคงค่อนข้างจำกัด

อย่างไรก็ตาม กลุ่มเป้าหมายของการคุ้มครองทางสังคม ได้แก่ (1) เด็กเล็ก ครอบคลุมการดูแลสุขภาพและโภชนาการ (2) เด็กวัยเรียน กระทรวงศึกษามีเงินสนับสนุนรายเดือน (Stipends) ให้ครอบครัวยากไร้ รวมทั้งมีเงินโอน (Cash transfer) ให้นักเรียนชั้นประถม มีการสนับสนุนทุนการศึกษา ตำราเรียน (3) เด็กจากครอบครัวยากไร้ เพื่อป้องกันเด็กออกกลางคัน (4) วัยทำงาน กระทรวงแรงงานให้การสนับสนุนสำหรับแรงงานในระบบ การฝึกอาชีพ และให้บริการแก่แรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่ประสงค์เดินทางไปทำงานนอกประเทศ และยังให้บริการที่พักและการฝึกอบรมสำหรับผู้หญิงที่มีความเปราะบาง รวมทั้งโครงการจ้างงานสาธารณะ ซึ่งสนับสนุนโดยองค์การพัฒนาระหว่างประเทศ (5) ผู้สูงอายุ มุ่งไปที่บำนาญข้าราชการ (6) ผู้ด้อยโอกาส มีการจัดบ้านพักคนชรา 33 แห่ง ซึ่งครอบคลุมเพียงร้อยละ 1 ของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ส่วนประชากรที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไปจะได้รับเงินสนับสนุน

● ราชอาณาจักรกัมพูชา

แผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมเพื่อคนจนและเปราะบางแห่งชาติของกัมพูชามุ่งให้ความสำคัญที่คนจนและกลุ่มคนที่เปราะบาง ครอบคลุมถึงปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่เผชิญความเสี่ยง ภาวะวิกฤติ และความยากจน ซึ่งลักษณะเฉพาะของแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมของกัมพูชา คือ การเน้นส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวงจรชีวิต ยุทธศาสตร์ฉบับนี้อ้างอิงกับกรอบของฐานการคุ้มครองทางสังคม คือ การพิจารณาวงจรชีวิตของมนุษย์ตามความเปราะบาง ทั้งนี้คนที่เปราะบางคือคนที่เคยยากจน คนจนเรื้อรัง หรือคนที่มีความเสี่ยงที่อาจทำให้ยากจน ดังนั้นแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมเพื่อคนจนและเปราะบางแห่งชาติ จึงตระหนักถึงกลุ่มคนที่เปราะบาง ได้แก่ เด็ก สตรี และคนสูงอายุ รวมถึงการขาดแคลนอาหารในครัวเรือน โดยเฉพาะความยากจนเป็นวัฏจักรที่ทำให้ปัญหา

อื่น ๆ ตามมา ได้แก่ (1) โอกาสการเข้าเรียนของเด็กในโรงเรียน เพราะครอบครัวไม่มีรายได้หรือมีรายได้ที่ไม่มั่นคง นอกจากนี้ยังประสบปัญหาคุณภาพอาหารที่ไม่ดี (2) สตรีที่มีอายุระหว่าง 15-49 ปี ถูกเลือกปฏิบัติและขาดโอกาสที่เท่าเทียมทางเพศสภาพ และ (3) กลุ่มคนเปราะบาง เช่น คนไร้ที่อยู่อาศัย คนพิการ คนมีเชื้อ HIV เด็กถูกทอดทิ้ง ครอบครัวที่ย่ำถื่น และผู้สูงอายุ โดยกลุ่มคนเหล่านี้ต้องพึ่งพิงอาศัยความช่วยเหลือทางสังคมจากรัฐบาล

ขณะที่แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือที่ใช้แก้ไขปัญหาค่าความยากจนและความไม่เท่าเทียม โดยเริ่มต้นจากการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานด้วยตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Net) ซึ่งเป็นความช่วยเหลือเฉพาะทางที่รัฐบาลจัดสรรทรัพยากรเพื่อกระจายสู่คนจนและกลุ่มคนที่เปราะบางในรูปแบบของการให้เงินหรือบริการสังคม ครอบคลุมถึงการศึกษ การรักษาพยาบาล และการจัดหาที่อยู่อาศัย ทั้งนี้จะเป็นฐานที่แผนยุทธศาสตร์ให้ความสำคัญสำหรับการปฏิบัติการและมีเป้าหมาย เพื่อยกระดับสู่การขยายการคุ้มครองทางสังคมไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งในอนาคตเมื่อก้าวพ้นความยากจนอาจยกระดับไปสู่ระบบการประกันสังคมโดยรัฐหรือเอกชน พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคีความร่วมมือต่าง ๆ และอาศัยการจ่ายเงินโดยความสมัครใจเพื่อเข้าร่วมกองทุนชุมชนหรือประกันสังคม ทั้งยังใช้เป็นหลักประกันสุขภาพและเงินบำนาญหลังจากการเกษียณอายุการทำงานด้วย

- สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

รัฐบาลลาวได้รับความร่วมมือจากการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาลออสเตรเลียให้ จัดทำร่างข้อเสนอแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคม โดยอาศัยกรอบและแนวทางขององค์การพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund) โครงการอาหารโลก (World Food Programme) และธนาคารโลก (World Bank) ถัดมาการออกแบบระบบการคุ้มครองทางสังคมของลาวเป็นไปในแนวทางเดียวกับเมียนมาและกัมพูชา คือใช้กรอบวงจรชีวิตเพื่อร่างข้อเสนอและสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมของลาว ครอบคลุมถึงมิติต่าง ๆ ดังนี้ มิติแรก คือ สุขภาพ แบ่งออกสามแนวทาง ได้แก่ แนวทางแรก คือ การจัดตั้งกองทุนประกันสังคมแห่งชาติ แนวทางที่สอง คือ การประกันสุขภาพของชุมชน และแนวทางที่สาม คือ กองทุนประกันสังคมถ้วนหน้า โดยความสำคัญที่การขยายสิทธิประโยชน์ให้ครอบคลุมถึงแรงงานนอกระบบ มิติที่สอง คือ การศึกษา ควรจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนแบบไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยที่กระทรวงการศึกษาและกีฬาต้องจัดทำแผนให้ครอบคลุมถึงพื้นที่และรองรับต่อกลุ่มคนที่เปราะบาง โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน มิติที่สาม คือ สวัสดิการสังคมและสิทธิประโยชน์ (Social Welfare and Benefits) ตั้งอยู่บนแผนของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อช่วยเหลือเงินทุนให้แก่เด็กที่เปราะบางและคนพิการที่อาศัยความช่วยเหลือตามแต่กรณี (Social Protection and Sustainable Livelihood, 2015, pp. 7-10)

ด้วยเหตุข้างต้น จึงเกิดความท้าทายขึ้นต่อกลุ่มคนเปราะบางในลาว สามประการ คือ (1) โครงสร้างพื้นฐานที่ระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท โดยเฉพาะการบริการสาธารณะและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงภูมิศาสตร์ จนนำไปสู่การย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เมือง (2) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดการแบ่งเชื้อชาติ ซึ่งกลายเป็นข้อจำกัดการเข้าถึงบริการสาธารณะ (3) ความเปราะบางตามวงจรชีวิต เป็นสาเหตุให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศและจำกัดโอกาสของสตรีในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ

2. บทบาทของระบบการคุ้มครองทางสังคมต่อแรงงานและครอบครัวต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น

ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งทำให้เกิดการย้ายถิ่น นอกเหนือไปจากความยากจนและโอกาสที่จำกัดในการทำงาน การย้ายถิ่นในทั้งสามประเทศนี้ เกิดขึ้นมาแล้วมากกว่าสองทศวรรษ ครอบครัวที่มีสมาชิกย้ายถิ่นมาทำงานในประเทศไทยไม่ใช่ครอบครัวที่ยากจนที่สุด เนื่องจากการย้ายถิ่นทั้งโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมายล้วนมีค่าใช้จ่าย การย้ายถิ่นโดยผิดกฎหมายใช้เวลาในการดำเนินการน้อยกว่า และมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า ผู้ย้ายถิ่นจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวใช้ช่องทาง การย้ายถิ่นที่ผิดกฎหมายมากกว่าผู้ย้ายถิ่นอีกสองประเทศ เนื่องจากเหตุผลสำคัญอย่างน้อยสองประการ คือ ความไม่ใกล้เคียงด้านภาษา มีผลให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถใช้ชีวิตกลมกลืนไปกับชาวไทยได้ และการมีทางเลือกทางอาชีพในพื้นที่ต้นทาง ทำให้ผู้ย้ายถิ่นชาวลาวยินดีที่จะทำงานในระยะสั้นมากกว่าการมีข้อผูกพันระยะยาวในกรอบการย้ายถิ่นที่ถูกกฎหมาย สาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นเป็นไปตามข้อเสนอปัจจัย ผลักและปัจจัยดึง ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับข้อเสนอของทฤษฎีระบบโลก แนวคิดนีโอคลาสสิก แนวเสรีนิยมใหม่ แนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่แล้ว การศึกษาที่ยืนยันปัจจัยที่สนับสนุนการย้ายถิ่นตามข้อเสนอของทฤษฎีเครือข่าย

ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคม ทำให้ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาล การใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กวัยเรียน ซึ่งเป็นคนละส่วนกับค่าเล่าเรียน ซึ่งรัฐบาลให้การสนับสนุน ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นปัจจัยผลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น และด้วยความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ จึงไม่น่าแปลกใจว่าระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ไม่ได้ช่วยลดผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อผู้ที่อยู่ข้างหลัง

ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นต่อผู้ที่อยู่ข้างหลัง คือ เด็กและผู้สูงอายุ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในหลายประเทศ ความรุนแรงของผลกระทบขึ้นอยู่กับเงินที่ส่งกลับด้วย กล่าวคือ หากเงินที่ส่งกลับเพียงพอ ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานจะรุนแรงน้อยกว่า ผลกระทบต่อเด็กปรากฏในด้านการศึกษาของเด็ก พฤติกรรมการใช้ชีวิต ผลกระทบต่อจิตใจจากการไม่ได้ใกล้ชิดพ่อแม่ และการขาดการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนผลกระทบต่อผู้สูงอายุ คือการที่ผู้สูงอายุต้องรับภาระการเลี้ยงดูเด็ก ทั้งในด้านการดูแลในชีวิตประจำวัน การอบรมสั่งสอน ขณะที่ระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ไม่ได้สนับสนุนการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากนี้มีผลกระทบต่อเด็กและผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อวัยแรงงานปรากฏในรูปความแตกแยกของครอบครัว

3. แนวทางของ ASEAN ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับพื้นที่ต้นทาง ภายใต้ความตระหนักถึงพลวัตการย้ายถิ่นของประชากรในอาเซียน

เพื่อให้การย้ายถิ่นของแรงงานเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจของอาเซียน ประเทศทั้งต้นทางและปลายทาง เพื่อลดผลกระทบทางลบของการย้ายถิ่นที่มีต่อครอบครัว ชุมชน และสังคมของประเทศต้นทาง ดังนั้น คณะผู้วิจัยเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับพื้นที่ต้นทางภายใต้ความตระหนักถึงพลวัตการย้ายถิ่นของประชากรในอาเซียน ซึ่งเป็นผลจากการทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลที่ได้รวบรวมและวิเคราะห์จากกรณีศึกษาครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่น ดังนี้

1. จากการเคลื่อนย้ายแรงงานในอาเซียนส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและทางลบต่ออาเซียนในภาพรวม รวมทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ในการแก้ไขและป้องกันผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัวเป็นผลจากการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่น การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า กัมพูชา และลาว ส่งผลกระทบต่อระบบครอบครัวของแรงงานที่อยู่ประเทศต้นทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องอยู่ตาม

ลำพังและเผชิญกับความเสี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสม ปัญหาด้านสุขภาพ อันเนื่องจากการไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการและระบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมและเพียงพอ หรือ ปัญหาการดำรงชีวิตประจำวันอื่น ๆ

ดังนั้น เพื่อให้เกิดการตระหนักในความสำคัญของประเด็นดังกล่าว “อาเซียนควรกำหนดประเด็นด้านการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่อยู่ข้างหลังให้เป็นวาระสำคัญของอาเซียน” เช่น การกำหนดทศวรรษอาเซียนด้านแรงงานย้ายถิ่น และกำหนดแผนงานของอาเซียนในระดับต่าง ๆ ที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีในการคุ้มครองทางสังคมแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวต้นทาง การจัดทำฐานข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นและแผนที่ทางสังคม (Social Map) ร่วมกันเพื่อให้สามารถระบุได้ชัดเจนถึงแรงงานและครอบครัวที่อยู่ ณ ประเทศต้นทางซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง มีความเสี่ยงสูง และต้องการการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือ เป็นต้น

2. การผลักดันให้ประเทศสมาชิกกำหนดนโยบายร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน ทั้งในฐานะประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง ดังนี้

(1) กำหนดให้มีระบบและกลไกสนับสนุนให้แรงงานเคลื่อนถิ่นถูกกฎหมาย มีขั้นตอนและค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นที่เหมาะสม เพื่อเป็นการสนับสนุนให้สามารถจัดทำฐานข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นและแผนที่ทางสังคมของแรงงานและครอบครัวที่อยู่ ณ ประเทศต้นทางซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง มีความเสี่ยงสูง และต้องการการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือ เป็นต้น

(2) กำหนดมาตรการคุ้มครองแรงงานย้ายถิ่นให้ได้รับความคุ้มครองในการทำงาน ได้รับความค่าตอบแทนที่เป็นธรรม

(3) กำหนดนโยบายการคุ้มครองทางสังคมโดยการเคารพวิถีความเป็นอยู่ของครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่น โดยการอำนวยความสะดวกและประสานการติดต่อระหว่างเครือข่ายในครอบครัว และมีช่องส่งเงินกลับให้แก่ครอบครัวที่อยู่ต้นทางได้อย่างเหมาะสม

(4) ส่งเสริมให้ทุกประเทศมีศูนย์ประสานงานแรงงานย้ายถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือหรือประสานงานระหว่างแรงงานและครอบครัวที่อยู่ต้นทาง

3. เนื่องจากอาเซียนมีกลไกการทำงานหลักผ่านรัฐบาลของแต่ละประเทศ อาเซียนควรใช้มาตรฐานเชิงบวกส่งเสริมให้แต่ละประเทศสมาชิกจัดทำรายงานสถานการณ์ประจำปีและนำเสนอผ่านกลไกที่เกี่ยวข้อง อาทิ การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส หรือระดับรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นการกระตุ้นให้แต่ละประเทศแสดงถึงศักยภาพและความก้าวหน้าในการส่งเสริมการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวต้นทางอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกตระหนักถึงค้ำประกันต่อปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานย้ายถิ่น และปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการคุ้มครองทางสังคม รวมทั้งกรอบการดำเนินงานอื่นใดที่เกี่ยวข้อง และเกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานและการกำกับติดตามผลภายในแต่ละประเทศให้เกิดเป็นรูปธรรม

4. เนื่องจากความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ซึ่งในประเด็นด้านแรงงานส่วนใหญ่แต่ละประเทศมักจะศึกษาเกี่ยวกับตัวแรงงานที่ย้ายถิ่นเข้ามาในแต่ละประเทศเป็นหลัก การย้อนกลับไปศึกษาถึงปัจจัยสนับสนุนการย้ายถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวที่อยู่ต้นทางยังมีอยู่จำกัด ดังนั้น อาเซียนใช้กลไกที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลไกคณะกรรมการอาเซียนเพื่อติดตามการดำเนินงานตามปฏิญญา (ASEAN Committee in the Implementation of the ASEAN Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Migrant Workers: ACMW) และ ASEAN Forum on Migrant Labour เพื่อให้ประเทศต้นทางและ

ปลายทางของการย้ายถิ่นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์แรงงานย้ายถิ่นและผลกระทบต่อครอบครัวต้นที่อยู่ทาง เพื่อสามารถออกแบบนโยบายให้สอดคล้องตามความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่นที่มักเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง ทั้งเด็กและผู้สูงอายุ โดยให้มีระบบการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องกับความเปราะบางที่ครอบครัวเผชิญ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น

5. จัดตั้งกองทุนคุ้มครองแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัว เพื่อเป็นกองทุนสำหรับให้ความช่วยเหลือแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่ประสบกับความเดือดร้อนและไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือได้จากช่องทางอื่นใด อันเนื่องมาจากเงื่อนไขทางกฎหมาย หรือข้อจำกัดอื่นอันเนื่องมาจากช่องว่างหรือข้อจำกัดของสวัสดิการหรือการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละประเทศ

โครงการย่อยที่ 4 “การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายและการปฏิบัติการของรัฐภายใต้กรอบอาเซียน: ศึกษาผ่านกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยในเมืองในประเทศ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย”

จากการศึกษาพบว่าทั้งแม้จำนวนผู้ลี้ภัยในเมืองจะแตกต่างกัน แต่ทั้งสามประเทศมีกฎหมายและนโยบายใกล้เคียงกัน คือไม่มีกฎหมายภายในที่จะใช้กับคนกลุ่มนี้โดยเฉพาะ แต่นักกฎหมายคนเข้าเมืองมาใช้เป็นหลัก ทั้งสามประเทศไม่ได้เป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยสถานะผู้ลี้ภัย นอกจากนั้น สถานการณ์ในการเข้าถึงสิทธิด้านต่าง ๆ ของผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยในเมืองที่อาศัยอยู่ในทั้งสามประเทศมีระดับการเข้าถึงสิทธิที่แตกต่างกันไปตามบริบทและเงื่อนไขทางกฎหมายและนโยบายของแต่ละรัฐ อย่างไรก็ตามจุดร่วมที่สำคัญก็คือ ผู้ลี้ภัยในประเทศทั้งสามนี้ยังคงเผชิญกับปัญหาการละเมิดสิทธิ การลิดรอนสิทธิและการไม่สามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ อยู่มาก ในระดับอาเซียนเอง นอกจากปฏิญญาต่างๆที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติแล้ว มีเพียงอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและป้องกันการค้ามนุษย์เท่านั้นที่มีผลบังคับทางกฎหมาย ปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนเอง แม้จะรับรองสิทธิในการแสวงหาที่ลี้ภัย แต่ทั้งหมดก็ขึ้นกับกฎหมายภายใน ในขณะที่กลไกสิทธิมนุษยชนระดับภูมิภาคอาเซียน ก็ยังอ่อนแอ ไม่ได้คุ้มครองสิทธิของคนกลุ่มนี้

จากการศึกษา คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั้งสำหรับแต่ละประเทศและอาเซียน เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนนั้น มีข้อเสนอ คือ 1) อาเซียนควรริเริ่มในการพูดคุยถึงนโยบายที่สอดคล้องประสานร่วมกันระหว่างรัฐสมาชิก 2) อาเซียนจะต้องทบทวนหลักการเหล่านี้เพื่อเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในการแทรกแซงหากว่าสิทธิและชีวิตของผู้คนอยู่ในภาวะเสี่ยงเป็นเสี่ยงตาย 3) อาเซียนควรมีการพัฒนาชุดหลักการร่วมที่เป็นหนึ่งเดียวในนโยบายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่ลี้ภัยซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำระหว่างประเทศ หลักการสำคัญ อย่างเช่น การไม่ส่งกลับให้ไปเผชิญอันตรายในประเทศต้นทาง (non-refoulement) การไม่คุมขังผู้ลี้ภัยเด็ก และการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน ควรถือเป็นบรรทัดฐานสำคัญในระดับภูมิภาค 4) อาเซียนจำเป็นต้องพัฒนามาตรฐานเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่มีผลผูกพันทางกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งรวมถึงการให้การรับรองในสิทธิของผู้ลี้ภัยด้วย และ 5) เสนอให้รัฐสมาชิกอาเซียนทุกประเทศพิจารณาให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1951 และพิธีสารผู้ลี้ภัย ค.ศ. 1967

โครงการย่อยที่ 5 “พื้นที่สุขภาพข้ามพรมแดน: พลวัตการใช้บริการสุขภาพ ระบบสุขภาพและความทุกข์ทางสังคมของคนข้ามแดนในบริบทของอาเซียน”

ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2556 – 2560) บริการสุขภาพข้ามพรมแดนที่ผู้ป่วยชาวลาและชาวพม่านิยมใช้นั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงมากนัก โดยส่วนใหญ่จะเป็นบริการฝากครรภ์ วัคซีนเด็ก และการรักษาความเจ็บป่วยจากการทำงาน ทั้งนี้ บริบททางเศรษฐกิจและนโยบายด้านสุขภาพของพื้นที่ศึกษา มุ่งมองที่ผู้ป่วยมีต่อระบบสุขภาพของตนเองและของประเทศปลายทาง และวิถีชีวิตข้ามพรมแดนนั้นเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดลักษณะผู้ป่วย ความต้องการทางสุขภาพ และการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชากรชายแดน ผู้ป่วยข้ามพรมแดนที่ใช้บริการในสถานพยาบาลส่วนใหญ่มีกำลังจ่าย ในขณะที่แรงงานต่างด้าวทั้งในระบบอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และในครัวเรือนได้รับการคุ้มครองจากกองทุนประกันสุขภาพต่างด้าวหรือกองทุนประกันสังคม ทำให้การใช้บริการสุขภาพข้ามพรมแดนในพื้นที่เขตเศรษฐกิจนั้นแทบไม่ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายแก่สถานพยาบาล อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามแดนที่ข้ามมาทำงานระยะสั้น ไม่มีสัญญาจ้าง จะไม่ได้รับการปกป้องคุ้มครองทางสังคม ถูกเอารัดเอาเปรียบ นำไปสู่ความเจ็บป่วย และไม่สามารถเข้าถึงบริการสุขภาพได้ จึงถูกผลักออกสู่การต้องดูแลตนเองนอกสถานพยาบาล นอกจากนี้ การใช้บริการสุขภาพของประชากรข้ามพรมแดนสร้างภาระงานให้แก่สถานพยาบาล เพราะมีทรัพยากรสุขภาพที่จำกัด และการดูแลผู้ป่วยจากหลากหลายวัฒนธรรมต้องอาศัยการปรับตัวเรียนรู้อย่างมาก สถานพยาบาลชายแดนยังต้องทำหน้าที่เป็นด่านแรกในการป้องกันโรคติดต่อข้ามแดนอีกด้วย

ดังนั้น การจัดบริการสุขภาพในบริบทของการข้ามแดน ต้องพิจารณาถึงการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชากรข้ามแดนทุกกลุ่ม ในฐานะที่เป็นพลเมืองของภูมิภาค ไม่ใช่เฉพาะรัฐใดรัฐหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการเสริมเพิ่มศักยภาพในการให้บริการสุขภาพของสถานพยาบาลชายแดนทั้งในด้านงบประมาณ กำลังคน ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนความร่วมมือระหว่างรัฐ เพื่อตอบสนองความต้องการทางสุขภาพที่มีลักษณะเฉพาะของประชากรกลุ่มนี้ได้โดยไม่เบียดบังศักยภาพในการให้บริการสุขภาพภายในประเทศปลายทาง

นอกจากผลการวิจัยแล้ว โครงการวิจัยนี้ยังมีการนำเสนอผลงานวิจัยแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2 ครั้งและมีการนำเสนอผลงานเผยแพร่ผลงานรูปแบบการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการที่เผยแพร่ทั้งในรูปแบบสิ่งตีพิมพ์แบบปกติและออนไลน์

บทคัดย่อ

ชุดโครงการวิจัยเรื่อง “การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน : สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ” เป็นชุดโครงการวิจัยที่ประกอบด้วย 5 โครงการย่อย ที่ทำการศึกษาและวิเคราะห์ พลวัต สถานการณ์ และปัญหาของสังคมพหุวัฒนธรรม การบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม และระบบสุขภาพ การปฏิบัติการของรัฐต่อผู้ลี้ภัย ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน โดยเฉพาะในประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย เมียนมา กัมพูชา และลาวทั้งในรูปแบบของแรงงานไร้ฝีมือ มีฝีมือ และการย้ายถิ่นด้วยเหตุผลบังคับในอาเซียน นอกจากนี้โครงการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาทางนโยบายที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม สิทธิมนุษยชนและระบบสุขภาพอันเกิดจากการย้ายถิ่น สำหรับประชาคมอาเซียน และประเทศสมาชิก รวมทั้งต่อองค์กรทางสังคมอื่นๆ และต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างประชาสังคมอาเซียนที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการสิทธิ ความเคารพในสิทธิความเป็นมนุษย์ และความยุติธรรมทางสังคม เพื่อช่วยในการสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืน รวมทั้งเพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประชาสังคมไทยและอาเซียน เกี่ยวกับกับสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาของพลวัต สถานการณ์ และปัญหาของสังคมพหุวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม และระบบสุขภาพที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน พร้อมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระดับต่าง ๆ ในรูปแบบการสัมมนาและการตีพิมพ์

ABSTRACT

This research cluster " Human Mobility in ASEAN: Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System" studies the dynamic situations, problems, and impacts of human mobility in and upon ASEAN members in five domains: (1) multicultural society & multicultural competency; (2). language and language policy; (3). social protection of sending countries; (4). State actions and policies towards refugees, and (5). Healthcare system in border areas. Two or three cases of study are examined. under each domain. Thus, the overall structure of the cluster covers the cases of Thailand, Malaysia, Singapore, Indonesia, Myanmar, Laos and Cambodia which represent key sending and destination countries. The conceptual framework of the cluster lies at the intersection of cross-disciplinary perspectives. Apart from research findings, the cluster also provides policy recommendations relating to the afore-mentioned 5 areas for ASEAN and its member states. They aim to serve the greater promotion of ASEAN civil society based on the principles of basic human rights, and sustainable multicultural society. The dissemination of research outcomes includes two stakeholder meetings and publications available in print and on digital platform.

สารบัญ

หน้า

บทสรุปผู้บริหาร.....	ก
บทคัดย่อ	ฎ
ABSTRACT	ฎ
สารบัญ.....	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ฒ
1. บทนำ.....	1
2. วัตถุประสงค์.....	4
3. ขอบเขตพื้นที่ของการศึกษาในโครงการวิจัยและวิธีการศึกษา.....	4
4. ผลการศึกษา	7
4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการ ย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น	8
4.1.1 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับประเด็นด้านพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะด้าน พหุวัฒนธรรม	10
4.1.2 ภาษาและนโยบายภาษากับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน	23
4.1.3 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง ..	26
4.1.4 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้ แสวงหาผู้ลี้ภัยในเมือง ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย.....	30
4.1.5 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับระบบสุขภาพ	33
4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น.....	43
4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคม พหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน	45
4.2.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับภาษาและนโยบายภาษาในบริบทการย้ายถิ่น ข้ามชาติในอาเซียน.....	49
4.2.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน.....	50

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน.....	53
4.2.5 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับระบบสุขภาพในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน	60
4.3 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย.....	61
4.3.1 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการจัดประชุมสัมมนา.....	63
4.3.2 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการตีพิมพ์เผยแพร่.....	66
บรรณานุกรม.....	68

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ RUN-ASEAN Cluster II’s Workshop “Transnational Mobility in ASEAN : Implications and Challenges for Multicultural Society, Social Protection, and Healthcare System”	63
ภาพที่ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ International Workshop Human Mobility in ASEAN : Social Protection and Multiculturalism วันที่ 11 กรกฎาคม 2561 โรงแรมสุโกศล.....	64
ภาพที่ 3 นำเสนอผลงานวิจัย งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2562 (Thailand Research Expo 2019)	65

ชุดโครงการวิจัย

การเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน :

สังคมพหุวัฒนธรรม การปกป้องทางสังคม และระบบสุขภาพ

Human Mobility in ASEAN:

Multicultural Society, Social Protection and Healthcare System

1. บทนำ

ประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นๆ ของประชาคมอาเซียนรวม 10 ประเทศกำลังเผชิญกับสถานะการเคลื่อนย้ายผู้คน ทั้งการย้ายเข้าและการย้ายออกของประชากร ทั้งจากประเทศอาเซียนด้วยกันเองและจากภายนอก สมาชิกอาเซียนหลายประเทศกลายเป็นทั้งผู้รับเข้าและส่งออกประชากรที่เคลื่อนย้ายภายในภูมิภาค ผลกระทบและปัญหาอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายของประชากรที่มีต่อประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นในกลุ่มอาเซียนเกิดขึ้นในทุกมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ความเป็นไปดังกล่าวส่งผลให้ประเทศไทยมีความจำเป็นต้องผลิตข้อเสนอโครงการวิจัยแบบองค์รวมที่เป็นสหวิทยาการ เพื่อให้เกิดการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายประชากรด้วยการออกแบบการวิจัยในลักษณะเปรียบเทียบ ซึ่งถือว่าเป็นการขยายหน่วยการศึกษาจากระดับชาติอย่างเดี่ยวมาสู่การศึกษาในระดับอาเซียนที่เชื่อมโยงให้เห็นภาพของอิทธิพลระหว่างกันของประเทศสมาชิก – ประชาคมอาเซียน โดยเริ่มจากการใช้ประเทศไทยเป็นจุดเริ่มต้นแล้วเปรียบเทียบกับกรณีศึกษาอื่นๆ ซึ่งเป็นสมาชิกอาเซียนอีกสองหรือสามประเทศ และใช้การวิจัยดังกล่าวในการสร้างข้อเสนอทางนโยบายและแนวทางการจัดการเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรในมิติต่างๆ ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ที่มีฐานะเป็นทั้งประเทศผู้รับและผู้ส่งประชากรที่เคลื่อนย้ายภายในภูมิภาค รวมทั้งประชาคมอาเซียน มีแนวทางในการดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายประชากรที่มีความยั่งยืนและยุติธรรมแก่พลเมืองอาเซียน ที่เกิดจากการวิจัยที่มีการเปรียบเทียบจากประสบการณ์ของไทยและประเทศสมาชิกอย่างเป็นระบบ และสามารถแก้ปัญหาที่ประเทศไทย รวมทั้งประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ที่กำลังได้รับการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียนไปพร้อมๆ กับเพิ่มสมรรถนะของประเทศไทยและประเทศสมาชิกอาเซียนในการให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายประชากรในระดับอาเซียนที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยและประเทศสมาชิกอื่นของอาเซียนอีกด้วย

การเคลื่อนย้ายประชากรข้ามชาติข้ามพรมแดนทั้งภายในภูมิภาคเดียวกันและระหว่างภูมิภาคต่างๆ ในโลกเป็นปรากฏการณ์สำคัญยิ่งแห่งยุคสมัยปัจจุบัน อันเป็นผลมาจากอิทธิพลของระบบโลกาภิวัตน์และการพัฒนาทางเศรษฐกิจระดับโลก ส่วนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การก่อตั้ง “ประชาคมอาเซียน” (ASEAN Community) ซึ่งถือเป็นการบูรณาการภูมิภาค (regional integration) รูปแบบหนึ่ง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การสร้างประชาคมที่เป็นของพลเมืองอาเซียนอย่างแท้จริง ซึ่งมีนัยเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้มีการยอมรับและเคารพในความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม มุ่งสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของทรัพยากรมนุษย์จากการพัฒนาการบูรณาการด้านเศรษฐกิจ การเมือง ความมั่นคง และสังคมวัฒนธรรม ในกระบวนการบูรณาการนี้ใช้การทำงานของบูรณาการทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community) ซึ่งเป็นเสาหลักสำคัญในการขับเคลื่อน และกำลังเป็นตัวเร่งให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรในภูมิรัฐศาสตร์และเศรษฐกิจในกลุ่ม 10 ประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวและแรงงานที่เข้มข้นมากขึ้น การส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนไหล (flows) อย่างเสรีของสินค้า บริการ แรงงาน และทุนระหว่างประเทศ ได้ก่อให้เกิดการผ่อนคลายของการควบคุมการเคลื่อนย้ายของประชากรในหลายรูปแบบ เช่น การยกเลิกวีซ่าสำหรับการเดินทางท่องเที่ยวระยะสั้น มีการเดินทางแลกเปลี่ยนทางการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกันในประเทศสมาชิก เมื่อประกอบกับความหลากหลายของระดับการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมภายในกลุ่มประเทศสมาชิก ส่งผลให้เกิดการขาดแคลนแรงงานและความต้องการแรงงานที่แตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ ยิ่งทำให้การเคลื่อนย้ายประชากรภายในกลุ่มประเทศอาเซียนเพิ่มสูงขึ้นและได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทางสังคมของอาเซียนอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ทั้งนี้ยังคาดการณ์ได้ว่า พัฒนาการประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว น่าจะยิ่งส่งผลให้รูปแบบการเคลื่อนย้าย ลักษณะของประชากรที่เคลื่อนย้าย และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประเทศไทยและสมาชิกอาเซียนอื่นๆ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้นไปอีก

การเคลื่อนย้ายประชากรนอกจากจะส่งผลกระทบต่อประเทศไทยแล้ว ยังเป็นปัญหาหลักประการหนึ่งของการพัฒนาประชาคมอาเซียน โดยสาเหตุหลักมาจากนโยบายด้านการเคลื่อนย้ายประชากรภายในประชาคมซึ่งมีความขัดแย้งในตัวเอง และก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบอันเกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากร กล่าวคือ ในแง่หนึ่ง ประชาคมอาเซียนต้องการส่งเสริมให้เกิดการเคลื่อนย้ายของสินค้า การลงทุน การบริการ และแรงงานอย่างเสรี ซึ่งส่งผลให้สังคมอาเซียนมีความหลากหลายหรือมีความเป็นพหุวัฒนธรรมที่ซับซ้อนมากไปกว่าเดิม แต่นโยบายและการบริหารจัดการความหลากหลายนี้ยังไม่ครอบคลุมและเป็นปัญหา อันมีที่มาจากความขัดแย้งในนโยบายการเคลื่อนย้ายที่ไม่เป็นเสรีเต็มรูปแบบ ตัวอย่างเช่น แม้อาเซียนส่งเสริมให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรี แต่ก็จำกัดเพียงแรงงานฝีมือหรือวิชาชีพ ดังปรากฏให้เห็นใน ASEAN Mutual Recognition Agreement ที่มุ่งพัฒนาการดำเนินงานของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งรับรองการเคลื่อนย้ายแรงงานที่มีทักษะในหลายกลุ่มอาชีพ แต่ในทางปฏิบัติกลับมีข้อจำกัดด้วยเหตุที่ผู้มีอาชีพดังกล่าวยังต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่แตกต่างกันไปในประเทศสมาชิก อาทิ บางประเทศมีการกำหนดเงื่อนไขการจ้างแรงงานจากต่างประเทศให้จ้างได้เฉพาะในกลุ่มวิชาชีพที่ขาดแคลนหรือต้องเป็นการจ้างผู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ เพื่อที่ประเทศปลายทางจะสามารถพัฒนาแรงงานฝีมือในประเทศของตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาแรงงานจากต่างประเทศในอนาคต นอกจากนี้เงื่อนไขการตรวจ

ลงตราเข้าเมืองของแต่ละประเทศสมาชิกก็ยังไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ยิ่งไปกว่านั้น สิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่านโยบายการเคลื่อนย้ายประชากรในภูมิภาคอาเซียนยังคงไม่ได้ให้การสนับสนุนการเคลื่อนย้ายประชากรอย่างเสรีเต็มรูปแบบ คือ แรงงานกลุ่มไร้ฝีมือ ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติกลุ่มใหญ่ที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 87 ของแรงงานเคลื่อนย้ายภายในภูมิภาคอาเซียน) แรงงานกลุ่มดังกล่าวมักเป็นแรงงานที่ไม่ได้จดทะเบียน ซึ่งมีเป็นจำนวนมากในหลายประเทศทั้งนี้ยังไม่นับรวมผู้แสวงหาที่ลี้ภัย ผู้ลี้ภัย เหยื่อการค้ามนุษย์ รวมถึงสมาชิกในครอบครัวผู้ติดตาม และบุตรที่เกิดจากบิดามารดาที่ไม่มีสัญชาติในประเทศปลายทาง บุคคลเหล่านี้ต้องประสบปัญหาจากการจัดการการเคลื่อนย้ายซึ่งเน้นการจำกัดและควบคุม ตามนโยบายและกฎหมายภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งทำให้ประชากรอาเซียนนับสิบล้านคนเป็นกลุ่มเปราะบางต่อการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน และประสบปัญหาหลายด้านภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมที่เกิดจากการบูรณาการและระบบโลกาภิวัตน์ รวมทั้งยังได้รับการกีดกันในการเข้าถึงบริการพื้นฐานที่จำเป็นต่างๆ เช่น ระบบการบริการด้านสุขภาพ

ความขัดแย้งในนโยบายการเคลื่อนย้ายในอาเซียนที่ไม่ตอบสนองต่อการเกิดสังคมพหุวัฒนธรรมใหม่ภายใต้บริบทของประชาคมอาเซียนที่พัฒนาไปควบคู่กับระบบโลกาภิวัตน์ ได้ส่งผลให้การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการเคลื่อนย้ายที่เป็นอยู่ยังไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายของประชากร ยิ่งไปกว่านั้นยังก่อให้เกิดปัญหาในระดับต่างๆ นับตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลที่เคลื่อนย้าย เช่น แรงงานไร้ฝีมือที่ไม่ได้จดทะเบียนไม่ได้รับความคุ้มครองด้านความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ ระดับประเทศสมาชิกที่ยังคงคิดและดำเนินการในรูปแบบของรัฐชาติ และในระดับอาเซียนเองที่ประสบปัญหากับการพัฒนาการบูรณาการทางเศรษฐกิจและการสร้างประชาคมระดับภูมิภาคที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางได้ยาก ทั้งที่สิ่งที่ประเทศไทยและประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียนอื่นๆ อีก 9 ประเทศต้องให้ความใส่ใจในฐานะเป็นพันธกิจของสมาชิกประชาคมฯ คือ การที่ผู้นำอาเซียน 10 ประเทศได้รับรอง “วิสัยทัศน์อาเซียน 2025: มุ่งหน้าไปด้วยกัน” หรือ “ASEAN 2025: Forging Ahead Together” เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2558 โดยมีเป้าหมายหนึ่งที่เน้นย้ำ คือ การพัฒนาประชาคมอาเซียนบนพื้นฐาน “การพัฒนาที่มุ่งไปที่ประชาชนและการพัฒนาที่ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” (ASEAN people oriented – people centred) การศึกษาการเคลื่อนย้ายของประชากรในอาเซียนจึงเป็นความท้าทายทั้งสำหรับประเทศไทยและอาเซียนว่าประชาคมนี้จะเป็นประชาคมที่ไม่มีใครถูกกีดกัน (exclusion) จากกระบวนการพัฒนาประชาคมได้อย่างไร และการพัฒนาในมิติต่างๆ ของประชาคมอาเซียนมีผลต่อประชากรบางกลุ่มอย่างไร โดยเฉพาะกลุ่มคนที่เคลื่อนย้าย

การสร้างข้อเสนอโครงการวิจัยและการทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน โดยเฉพาะผลกระทบของการเคลื่อนย้ายของประชากรและเศรษฐศาสตร์การเมืองของการเคลื่อนย้าย ต่อสถานการณ์และปัญหาด้านสังคมพหุวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชน และระบบสุขภาพ และให้ข้อเสนอแนะทางนโยบายทั้งระดับชาติและระดับอาเซียน ที่มาจากการศึกษาผลกระทบของการเคลื่อนย้ายประชากร จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจะช่วยส่งเสริมให้ประเทศไทยมีความรู้และความเข้าใจและมีความพร้อมในการดำเนินนโยบายระดับชาติ และระดับอาเซียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศสมาชิกและประชาคมอาเซียนที่มีความยั่งยืน เป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม เข้มแข็ง เคารพ

ต่อสิทธิมนุษยชน และสร้างความเท่าเทียมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมถึงการเข้าถึงระบบสุขภาพที่ดีแก่พลเมืองอาเซียน

2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พลวัต สถานการณ์ และปัญหาของสังคมพหุวัฒนธรรม การบริหารจัดการสังคมพหุวัฒนธรรมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม และระบบสุขภาพ การปฏิบัติการของรัฐต่อผู้ลี้ภัย ที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน โดยเฉพาะในประเทศไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย เมียนมา กัมพูชาและลาวทั้งในรูปแบบของแรงงานไร้ฝีมือ มีฝีมือ และการย้ายถิ่นด้วยเหตุผลบังคับในอาเซียน นอกจากนี้ยังศึกษา สถานการณ์และปัญหาของการคุ้มครองทางสังคมของครอบครัวต้นทางของประชากรที่ย้ายถิ่น ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการย้ายถิ่นในอาเซียนที่มีผลต่อกระบวนการย้ายถิ่นข้ามชาติ โดยประเทศที่เป็นกรณีศึกษานั้นมีความแตกต่างกันไปตามแต่ละโครงการวิจัยย่อย

2. เพื่อนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาทางนโยบายที่เกี่ยวกับพหุวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม สิทธิมนุษยชนและระบบสุขภาพอันเกิดจากการย้ายถิ่น สำหรับประชาคมอาเซียนและประเทศสมาชิก รวมทั้งต่อองค์กรทางสังคมอื่นๆ และต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ย้ายถิ่นข้ามชาติ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการสร้างประชาสังคมอาเซียนที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการสิทธิ ความเคารพในสิทธิความเป็นมนุษย์ และความยุติธรรมทางสังคม เพื่อช่วยในการสร้างเสริม national and ASEAN governance ด้านการย้ายถิ่นและพหุวัฒนธรรม

3. เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประชาสังคมไทยและอาเซียน เกี่ยวกับกับสถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาของพลวัต สถานการณ์ และปัญหาของสังคมพหุวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม การคุ้มครองทางสังคม และระบบสุขภาพที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายประชากรในอาเซียน พร้อมทั้งแนวทางในการแก้ไขปัญหาในระดับต่าง ๆ และข้อเสนอแนะนโยบายในรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่อประเภทอื่น ๆ ทั้งแบบประเพณีและอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งในรูปแบบของการจัดสัมมนาสาธารณะ

3.ขอบเขตพื้นที่ของการศึกษาในโครงการวิจัยและวิธีการศึกษา

ชุดโครงการวิจัยนี้ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อยห้าโครงการซึ่งมีขอบเขตการวิจัยใน 3 ประเด็นใหญ่ๆและมีพื้นที่ศึกษารวมทั้งหมด 7 พื้นที่กายภาพ และ พื้นที่โลกออนไลน์ โดยมีรายละเอียดแยกตามประเด็นและโครงการย่อยที่ทำการศึกษา ดังนี้ คือ

ประเด็นที่ศึกษา	ชื่อโครงการวิจัย	พื้นที่ศึกษา
1. การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับประเด็นด้านพหุวัฒนธรรมและภาษา	<p>โครงการที่ 1 “พหุวัฒนธรรมอาเซียนในพื้นที่โลกออนไลน์และออฟไลน์: พลวัต การบริหารจัดการ และสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม กรณีศึกษาประเทศไทย สิงคโปร์และมาเลเซีย”</p> <p>โครงการที่ 2 “การจัดการความหลากหลายด้านภาษาในสังคมพหุวัฒนธรรมอาเซียน:กรณีศึกษากลุ่มแรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือ”</p>	ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย โลกออนไลน์
2 การคุ้มครองทางสังคมและสิทธิมนุษยชน กับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน	<p>โครงการที่ 3 “บทบาทของการคุ้มครองทางสังคมต่อครอบครัวต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น : กรณีสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว”</p> <p>โครงการที่ 4 การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายและการปฏิบัติการของรัฐภายใต้กรอบอาเซียน: ศึกษาผ่านกลุ่มผู้อพยพลี้ภัยในประเทศไทย มาเลเซียและอินโดนีเซีย”</p>	เมียนมา กัมพูชา ลาว อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย
3.ระบบสุขภาพกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน	โครงการที่ 5 พื้นที่สุขภาพข้ามพรมแดน: พลวัตการใช้บริการสุขภาพระบบสุขภาพและความทุกข์ทางสังคมของคนข้ามแดนในบริบทของอาเซียน”	ชายแดนไทย

ชุดโครงการศึกษาวิจัยนี้มีกำหนดระยะเวลาดำเนินการ 12 เดือน โดยลักษณะการทำงานเป็นการทำงานระหว่างเครือข่ายมหาวิทยาลัยวิจัย ที่มีทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยที่มาจากต่างหน่วยงานและต่างสถาบัน นักวิจัยผู้เข้าร่วมโครงการมีความเชี่ยวชาญในประเด็นการวิจัยที่ทำการศึกษา ซึ่งจะเป็นการทำงานในองค์รวมในรูปแบบการทำงานเป็นกลุ่มวิจัยขนาดใหญ่ที่มีการแลกเปลี่ยนแนวคิด วิถีวิทยา และประสบการณ์ ร่วมกันตลอดโครงการ

การทำงานในลักษณะกลุ่มวิจัยนี้ใช้แนวคิดกลางร่วมกันในการทำงาน คือ ใช้วิธีการศึกษาแบบอาเซียนศึกษาที่มีการประยุกต์ให้สหวิทยาการเข้ามาสร้างข้อเสนอโครงการวิจัย การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ ที่ใช้การเปรียบเทียบประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน โดยทฤษฎีและกรอบแนวคิดการวิจัยโดยละเอียดของแต่ละประเด็นไปตามตามรายงานฉบับสมบูรณ์เล่มที่ 2-6 โดยในภาพรวมของชุดโครงการมีแนวทางดังนี้คือ

(1) การวิจัยแบบข้ามศาสตร์ เนื่องจากการย้ายถิ่นในภูมิภาคเกี่ยวข้องกับประเด็นหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกันอย่างแยกไม่ออก โดยประเด็นที่ชุดโครงการวิจัยเลือกที่ทำการศึกษา คือ การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมแบบการย้ายถิ่นและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม ภาษาและนโยบายภาษาของประเทศที่มีการย้ายถิ่นข้ามชาติ การคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง การปฏิบัติการของรัฐและประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนที่มีต่อผู้ย้ายถิ่น และการจัดการระบบสุขภาพในบริบทของการย้ายถิ่นข้ามชาติ

(2) การให้ความสำคัญกับมิติความเป็นประเทศต้นทางและปลายทางในการทำความเข้าใจและกำหนดนโยบายแรงงานข้ามชาติ ความเข้าใจสถานะพลวัตทางนโยบายและสถานการณ์การย้ายถิ่นทั้งจากประเทศต้นทางและปลายทางมีความสำคัญที่ต้องคำนึงถึงควบคู่กันไป เนื่องจากการย้ายถิ่นเป็นกระบวนการหรือปรากฏการณ์ข้ามชาติที่ไม่สามารถทำความเข้าใจภาพรวมในระดับอาเซียน เพื่อความเข้าใจและพัฒนาการกำหนดนโยบายของไทยภายใต้การดำเนินงานระดับชาติใดชาติหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว โดยผลการศึกษาของชุดโครงการวิจัยนี้ให้เห็นว่า สถานะของประเทศในอาเซียนเป็นทั้งประเทศต้นทางและปลายทางของแรงงานย้ายถิ่นจากภายในภูมิภาคเอง เช่น ประเทศไทย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย เป็นต้น และบางประเทศที่สถานะความเป็นประเทศต้นทางมีความสำคัญต่อความเข้าใจการย้ายถิ่นและการกำหนดนโยบายการย้ายถิ่นของประเทศไทย คือ ประเทศกัมพูชา ลาว และเมียนมาซึ่งเป็นประเทศต้นทางของแรงงานส่วนใหญ่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย

(3) การทำความเข้าใจเรื่องสถานการณ์แรงงานและสร้างนโยบายที่ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของการย้ายถิ่นข้ามชาติหลายกลุ่ม โดยผลการวิจัยในโครงการนี้ได้ข้อมูลและแนวคิดจาก ทั้งระดับรัฐพลเมืองประเทศปลายทาง และแรงงานจากหลายประเทศ รวมทั้งผู้ทำงานในภาค NGO ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นต่างๆ

4.

ผลการศึกษา

4.1

ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐ
เกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1 ผลการศึกษาพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน 5 ประเด็น

4.1.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม

4.1.2. ภาษาและนโยบายภาษา

4.1.3การคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง

4.1.4 นโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาผู้ลี้ภัยในเมือง

4.1.5 ระบบสุขภาพ

4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1.1 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับประเด็นด้านพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะด้านพหุวัฒนธรรม

4.1.1.1 นโยบายแรงงานของไทย มาเลเซียและสิงคโปร์

- ประเทศมาเลเซีย

นโยบายแรงงานข้ามชาติของมาเลเซียเน้นการควบคุมและการเฝ้าระวังการจ้างงานและจำนวนของแรงงาน เพื่อลดการพึ่งพาแรงงานข้ามชาติและมุ่งให้เกิดการใช้ประโยชน์จากการพัฒนา AI ตามแผนมาเลเซียฉบับที่ 11 แต่ไม่นานมานี้รัฐบาลมาเลเซียพยายามปรับปรุงระบบการคุ้มครองทางสังคมเพื่อความ เป็นอยู่ที่ดีของแรงงานข้ามชาติที่อยู่ภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ดีปัญหาด้านแรงงานที่พบในสังคมมาเลเซีย คือ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การทำร้ายแรงงาน และปัญหาการมีปฏิสัมพันธ์กับชาวมาเลเซีย

ในทศวรรษ 1950 เรื่อยมาถึงปีค.ศ. 1980 การบริหารแรงงานข้ามชาติยังไม่ชัดเจนเหมือนสมัย ต่อมา มาเลเซียยังคงพึ่งพาแรงงานภายในประเทศค่อนข้างมากแม้ว่าจะเริ่มมีแรงงานข้ามชาติภายนอกเข้าไปทำงานในภาคการเกษตรและเหมืองแร่บ้างแต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนักและเป็นไปอย่างไม่มีระบบ

ในช่วงเวลานี้รัฐบาลมาเลเซียมีการตั้งกรอบนโยบายแห่งชาติกรอบแรก คือ National Development Policy พร้อมกับมีแผนพัฒนาแบบห้าปีหรือที่เรียกว่าแผนมาเลเซียฉบับที่ 1 - 3 เพื่อดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ กล่าวได้ว่าในช่วงสมัยนี้ประเทศมาเลเซียไม่มีกฎหมายหรือนโยบายและระบบในการบริหารจัดการแรงงานข้ามชาติแต่อย่างใด

ในช่วงกลางคริสต์ทศวรรษ 1980 จนถึงกลางคริสต์ทศวรรษ 1990 สังคมมาเลเซียมีความเปลี่ยนแปลงอย่างก้าวกระโดดอันเนื่องมาปัจจัยต่าง ในต้นทศวรรษ 1980 รัฐบาลมาเลเซียประกาศใช้ The Private Employment Agency Act 1981 ที่เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามาดำเนินการจัดหาแรงงานด้วยระบบการขอรับใบอนุญาตจากกระทรวงทรัพยากรมนุษย์ ในช่วงแรกของการใช้กฎหมายนั้นแรงงานภายในประเทศเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักแต่ต่อมาได้ขยายรวมไปยังกลุ่มแรงงานข้ามชาติด้วย ในช่วงทศวรรษ 1980 รัฐบาลมาเลเซียยังได้มีการทำข้อตกลงในการจัดหาแรงงานกับหลายประเทศ ปัญหาใหญ่ที่รัฐบาลเผชิญในช่วงทศวรรษ 1980 คือ การควบคุมและแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติผิดกฎหมาย ๆ นิยมจ้างแรงงานผิดกฎหมายเพราะมีต้นทุนต่ำกว่าการจ้างแรงงานถูกกฎหมาย

นโยบายแรงงานข้ามชาติตั้งแต่ค.ศ. 1991 - 2018 อยู่ภายใต้กรอบนโยบาย Vision 2020 ของรัฐบาลดร. มหาธีร์ โมฮัมหมัดที่มุ่งให้ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศรายได้สูงภายในปีค.ศ. 2020 (ในช่วงต้น

ปี 2019 รัฐบาลดร. มหาธีร์ โมฮัมหมัดขยายกำหนดเวลา Vision 2020 ออกไปจนถึงปีค.ศ. 2025) เนื้อหาของนโยบายนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ คือ มุ่งให้สังคมมาเลเซียเป็นสังคมที่ใช้หุ่นยนต์และลดการพึ่งพาแรงงานข้ามชาติ ตามแผนมาเลเซียฉบับที่ 11 มีการตั้งเป้าลดแรงงานข้ามชาติในมาเลเซียให้เหลือเพียง 15 เปอร์เซ็นต์ กลไกการบริหารแรงงานข้ามชาติในช่วงเวลานี้กำกับด้วยแนวทางการพัฒนาประเทศมาเลเซียให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูงอย่างจริงจังมากขึ้นเนื่องจากใกล้เวลาที่ Vision 2020 จะสิ้นสุดลง

นโยบายและการบริหารแรงงานข้ามชาติที่สำคัญ ๆ คือ รัฐบาลมาเลเซียยังคงใช้นโยบายควบคุมจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศด้วยกลวิธี 4 ประการ คือ ประการที่ (1) ปรับระบบการควบคุมเอเยนต์จ้างแรงงานข้ามชาติ (2) รัฐบาลเปิดและปิดโควตาการรับแรงงานในบางช่วงเวลาในบางภาคส่วนเป็นระยะๆ ประการที่ (3) ใช้ระบบค่าธรรมเนียมแรงงานที่มีการปรับเปลี่ยนอัตราการจัดเก็บและการกำหนดผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการจ่ายเงิน เพื่อลดจำนวนการนำเข้าของแรงงานไร้ฝีมือข้ามชาติอย่างจริงจัง

● ประเทศสิงคโปร์

การเจริญเติบโตและพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศสิงคโปร์เชื่อมโยงกับจำนวนแรงงานข้ามชาติและการย้ายถิ่นของแรงงานดังกล่าวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยความจำเป็นที่ต้องพึ่งพิงแรงงานดังกล่าวจากข้อจำกัดทางด้านประชากรของประเทศ อย่างไรก็ตาม พรรคกิจประชาชนได้มีการปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจและการรับแรงงานข้ามชาติเข้ามาทำงานโดยอาศัยเสียงสะท้อนจากประชาชนเป็นสำคัญ โดยนโยบายด้านแรงงานข้ามชาติ แบ่งได้เป็นหลายช่วงซึ่งขึ้นอยู่กับว่าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของสิงคโปร์ในระยะต่าง ๆ เป็นอย่างไร

ในยุคแรกภายหลังแยกตัวจากมาเลเซียภายหลังปีค.ศ. 1965 ด้วยข้อจำกัดทางด้านประชากรของสิงคโปร์เอง ประกอบกับการตั้งเป้าที่จะพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้สิงคโปร์เปิดรับแรงงาน มีการเปิดกว้างเพื่อการลงทุนจากต่างประเทศและนโยบายการอพยพเข้าเมืองอย่างเสรี ทำให้สิงคโปร์สามารถแก้ไขปัญหาการว่างงานได้อย่างรวดเร็ว

เพื่อให้ก้าวไปสู่ประเทศที่เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทำให้ความต้องการแรงงานข้ามชาติเป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยช่วงแรกเป็นการนำเข้าแรงงานจากประเทศมาเลเซีย ซึ่งจัดว่าเป็นกลุ่มประเทศ Traditional Source (TS) ด้วยความคล้ายคลึงทางด้านสังคมวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ก่อนแยกประเทศ แต่การนำเข้าแรงงานจากมาเลเซียก็ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาของประเทศ ต่อมาสิงคโปร์จึงยกเลิกข้อจำกัดคำสั่งห้ามไม่ให้แรงงานจากประเทศในกลุ่มประเทศต้นทางที่ไม่ใช่แหล่งดั้งเดิม (Non-Traditional Source - NTS) เข้ามาทำงานในประเทศ การยกเลิกข้อจำกัดดังกล่าว เป็นการเปิดโอกาสให้แรงงานจากกลุ่มประเทศศรีลังกา บังกลาเทศ และประเทศไทย ได้มีโอกาสมาทำงานในประเทศสิงคโปร์

เมื่อแรงงานข้ามชาติหลังไหลเข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์มากขึ้นเพื่อจุดประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม ทั้งแรงงานมีฝีมือ แรงงานกึ่งฝีมือ และแรงงานไร้ฝีมือ ซึ่งครอบคลุมอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ของประเทศ สิ่งที่เกิดขึ้นคือ ประชาชนสิงคโปร์เริ่มตั้งคำถามของการเข้ามา ดำรงอยู่ และใช้ชีวิต

ของแรงงานดังกล่าว และเสียงสะท้อนจากการตั้งคำถามของประชาชนได้ส่งไปถึงรัฐบาล โดยจะเห็นได้จาก คำปราศรัยของรัฐมนตรีกระทรวงการคลังที่กล่าวถึงความหนาแน่นของประชากรที่เพิ่มมากขึ้นมากเกินไปในพื้นที่จำกัดเช่นประเทศสิงคโปร์ ทำให้เกิดความจำกัดในการใช้พื้นที่ และก่อให้เกิดความไม่สะดวกสบาย

เสียงสะท้อนจากประชาชนดังกล่าว ส่งผลให้รัฐบาลเริ่มกลับมาพิจารณาโยบายการพัฒนาของประเทศ โดยเห็นจากนี้ควรพัฒนาจากภายในด้วยการพัฒนาแหล่งทุนและศักยภาพภายในประเทศ และลดการพึ่งพิงการลงทุนจากต่างประเทศที่มากเกินไป อย่างไรก็ตาม สิงคโปร์ดำเนินนโยบายลดการพึ่งพิงแรงงานข้ามชาติได้ไม่กี่ปี สิงคโปร์และเศรษฐกิจโลกได้ประสบภาวะข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจในช่วงปลายปีค.ศ. 1978 ทำให้ความต้องการแรงงานได้กลับมาเพิ่มสูงขึ้นอีกครั้ง และเมื่อจำนวนแรงงานเพิ่มมากขึ้นก็เกิดปัญหาประเด็นทางด้านแรงงานที่ส่งต่อไปยังรัฐบาลเช่นเดิม

ความขัดแย้งด้านนโยบายพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและการนำเข้าแรงงานต่างชาติดังกล่าวยังเป็นไปอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สิงคโปร์ได้แยกจากประเทศมาเลเซียจนถึงปัจจุบัน โดยการนำเข้าแรงงานต่างชาตินี้ยังเพิ่มขึ้นและลดลงจากหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยที่เกิดขึ้นจากสิงคโปร์เอง หรือปัจจัยที่เกิดขึ้นจากภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ เช่น โรคระบาด SAR ในปีค.ศ. 2003 หรือวิกฤตเศรษฐกิจ และวิกฤตการณ์การเงินทั่วโลกในปีค.ศ. 2007/2008 จนมาถึงปัจจุบัน โดยรัฐบาลเป็นฝ่ายรับหน้าที่หนักในการสร้างสมดุลในเรื่องดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นรักษาเสถียรภาพด้านความมั่นคงด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจ ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงเสียงสะท้อนของประชาชนสิงคโปร์เอง เนื่องจากจะมีผลต่อการได้รับเลือกตั้งในครั้งต่อ ๆ ไป สิ่งที่รัฐบาลทำต่อแรงงานข้ามชาติไว้ฝีมือคือพยายามลดแรงงานกลุ่มนี้ลงให้เหลือน้อยที่สุดโดยมีการออกใบอนุญาตทำงานระยะสั้น เพิ่มข้อจำกัดในการออกใบอนุญาตทำงาน มีการให้สอบวัดระดับทักษะด้านการทำงาน

● ประเทศไทย

นโยบายแรงงานไทยนอกจากมีความผันแปรไปตามความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมและความต้องการภายในประเทศไทยแล้ว ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อนโยบายแรงงานไทย คือ การกำหนดนโยบายแรงงานภายใต้แนวคิด “การสร้างความเป็นไทย” ที่เป็ยัดขัดและสร้างความเหลื่อมล้ำให้กับกลุ่มชายขอบและกลุ่มแรงงานข้ามชาติ อุดมการณ์ชาตินิยมในลักษณะนี้เป็นเครื่องมือทั้งของรัฐ และประชาชนในการกีดกัน และกดทับความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมอื่น ๆ ให้กลายเป็นชายขอบ ไร้การเหลียวแล และให้การช่วยเหลือ ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทั้งทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ ระหว่างกลุ่มคนผู้ที่ประกาศตัวหรือยึดถือความเป็นไทยมาตรฐานของรัฐ กับผู้ไม่มี หรือไม่ยึดถือความเป็นไทยตามมาตรฐานของรัฐ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 - 2540 ประเทศไทยเริ่มต้องพึ่งพาแรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านมากขึ้นแรงงานข้ามชาติชาวพม่าได้เริ่มปรากฏตัวขึ้นในตลาดแรงงานไทย และตามมาด้วยแรงงานชาติอื่น ๆ จากประเทศเพื่อนบ้าน แต่นโยบายแรงงานไทยในระยะนี้ยังเป็นการบริหารแรงงานแบบระยะสั้น และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ดังพบว่าแรงงานส่วนใหญ่ ลักลอบเข้าเมืองอย่างผิดกฎหมาย อีกทั้งรัฐบาลไทยก็ยังไม่มี

รับรองสถานภาพทางกฎหมายของพวกเขาอย่างจริงจังในฐานะแรงงาน แต่ให้แค่ผ่อนผันทำงานระยะสั้น เป็นคราว ๆ ไป ตามมติคณะรัฐมนตรี จึงทำให้เกิดปัญหาการลักลอบเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย ค้ามนุษย์ โจรกระจาบ ฯลฯ ตามมา เนื่องจากความไม่ชัดเจนทางด้านนโยบายก็ยิ่งทำให้กระบวนการปฏิบัติเพื่อนำเข้าแรงงานอย่างถูกกฎหมายมีปัญหาต่าง ๆ ซ้อนเข้ามา เช่น การดำเนินการจดทะเบียนมีค่าใช้จ่ายสูง เอกสารยุ่งยาก นายจ้างต้องออกค่าใช้จ่ายแล้วแรงงานหลบหนี นำมาซึ่งการยึดบัตรแรงงาน และหักเงินค่าจ้างเอาไว้เป็นแรงงานทาส ซึ่งเป็นการค้ามนุษย์รูปแบบหนึ่ง แรงงานจึงไม่เข้าจดทะเบียน สถานการณ์นี้ดำเนินต่อไปจนปัญหายาวนาน

จน พ.ศ.2544 - 2546 รัฐบาลเริ่มเห็นปัญหาของปัญหาแรงงานและการวางแผนระยะยาวในการวางแผนนโยบายแรงงาน มีการทำงานร่วมกับประเทศต้นทางรูปแบบ MOU เช่น กับประเทศเมียนมา ตัวอย่างการทำงาน เช่น อนุญาตให้แรงงานต่างด้าวสามารถต่ออายุการทำงานทุกหนึ่งปี แต่ได้ขยายพื้นที่การลงทะเบียนไปทุกจังหวัดในทุกประเภทกิจการ และเป็นครั้งแรกที่แรงงานสามารถขึ้นทะเบียนได้ด้วยตนเอง ทำให้การจดทะเบียนครั้งนี้มีแรงงานมาจดทะเบียนมากกว่าทุกปีที่ผ่านมา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความต้องการระหว่างแรงงาน และผู้ประกอบการในไทยได้อย่างชัดเจน นำมาสู่กระบวนการพิสูจน์สัญชาติ และลงนามร่วม MOU ในปีพ.ศ. 2547 ซึ่งนำมาสู่กระบวนการดำเนินการระหว่างรัฐต่อรัฐ และบริษัทเอกชนอย่างเป็นทางการมากขึ้น รวมถึงการพัฒนากระบวนการกฎหมายแรงงาน และการบริหารจัดการที่เป็นระบบสากลมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งองค์กรพัฒนาเอกชนก็ถือเป็นตัวจักรสำคัญหนึ่งในการขับเคลื่อนให้กระบวนการต่าง ๆ ของรัฐไทยประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ ทั้งด้วยกระบวนการทางกฎหมาย และการสร้างพื้นที่สาธารณะให้กับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทย

- ลักษณะร่วมและความแตกต่างของนโยบายและการบริหารแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย มาเลเซียและสิงคโปร์

1. ทั้งสามประเทศเริ่มต้นจากการบริหารแรงงานไร้ฝีมือแบบระยะสั้นและไม่มีแผนระยะยาว แต่ต่อมานหันมาให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายการนำเข้าแรงงานโดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยเฉพาะในภาคส่วนงานที่พลเมืองของทั้งสามประเทศไม่ต้องการทำ เช่น การทำงานก่อสร้าง แรงงานดูแล ประมง และภาคบริการอื่น ๆ ที่เรียกว่า 3 D คือ กลุ่มงานที่ difficult, dangerous และ demeaning โดยทั้งสามประเทศมีแนวโน้มในการให้ความสำคัญกับประเด็นของสวัสดิการแก่แรงงานเพิ่มขึ้นมากขึ้นตามลำดับแต่ยังไม่อยู่ในระดับที่เพียงพอ

2. แม้ว่าประเทศไทย สิงคโปร์และมาเลเซียมีความจำเป็นต้องใช้แรงงาน แต่แรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านกลับอยู่ในภาวะที่ไม่เป็นที่ต้องการหรือได้รับการดูแล ซึ่งเกิดทั้งจากนโยบาย การเมืองภายในประเทศและแนวคิดชาตินิยม

3. นโยบายแรงงานข้ามชาติในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียได้รับการปรับปรุงและพัฒนามาเป็นระยะจนเหมือนมีความก้าวหน้ามากกว่าประเทศไทย แต่แรงงานข้ามชาติในประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียกลับประสบปัญหาเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่รุนแรงกว่าประเทศไทยในบางเรื่อง รวมทั้งขาดโอกาสใน

ในหลายเรื่องด้วย เช่น การตั้งครุฑ การศึกษา และระบบประกันสุขภาพ อันเนื่องมาจากความพยายามควบคุมและบริหารแรงงานเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นประเทศที่มีรายได้สูง

4. นอกจากประเทศสิงคโปร์แล้ว นโยบายแรงงานในประเทศไทยและมาเลเซีย ไม่ช่วยแก้ปัญหาการทำงานหรือการข่มขู่ของเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น ตำรวจที่มีต่อแรงงาน

5. นโยบายการบริหารแรงงานของทั้งสามประเทศมีแนวโน้มของการให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับประเทศต้นทางมากขึ้นในการแก้ปัญหาแรงงาน และมีการให้ความสำคัญกับการให้ความรู้แก่แรงงานและการเพิ่มสวัสดิการให้กับแรงงาน

6. แม้ว่านโยบายแรงงานของประเทศไทย มาเลเซียและสิงคโปร์มีแนวโน้มให้ความสำคัญกับแรงงานด้านสิทธิและสวัสดิการ แต่ปัญหาเรื่องการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมยังเป็นปัญหาใหญ่

4.1.1.2 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนและพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในมาเลเซีย สิงคโปร์และไทย

พหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน หมายถึงการศึกษาเกี่ยวกับสังคมพหุวัฒนธรรมและพหุวัฒนธรรมนิยมในสังคมใดสังคมหนึ่งที่ไม่ใช่แบบ top down หรือจากมุมมองของนโยบายพหุวัฒนธรรมโดยรัฐเท่านั้น แต่เป็นการศึกษาประสบการณ์การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายในชีวิตประจำวัน (lived experience) (Hardy, 2017:18) ระยะเวลาหลังนักวิชาการในสายของพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันและ conviviality เสนอว่า การทำความเข้าใจเรื่องพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์พหุวัฒนธรรมนิยมในนโยบายและการดำเนินนโยบายของรัฐบาลในฐานะที่เป็นเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและประเด็นเกี่ยวกับพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันนี้ ทำให้เกิดประเด็นว่าทั้งพลเมืองประเทศปลายทางและแรงงานข้ามชาติมีสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมอย่างไรและแค่ไหน ในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมให้มีความสุขอย่างยั่งยืน

- ประเทศมาเลเซีย

สังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความไม่เท่าเทียมกัน เช่น ระบบบูมิบุตราและการให้สิทธิพิเศษแก่ชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายู แรงงานข้ามชาติในมาเลเซียอยู่ในภาวะที่เป็นที่จำเป็นต้องมี แต่ชาวมาเลเซียไม่มีความต้องการ จากการศึกษาพบว่าความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของพลเมืองมาเลเซียอยู่ภายใต้ภาวะดังกล่าว ในโลกออฟไลน์ได้ทั่วไป ผู้ให้สัมภาษณ์ระดับการให้สัมภาษณ์ที่สะท้อนออกต่อแรงงานข้ามชาติ แต่เมื่อสอบถามลึกยิ่งขึ้นสามารถจับได้ว่าชาวมาเลเซียมักคิดว่าแรงงานข้ามชาติเป็นกลุ่มคนอีกพวกหนึ่งที่ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมมาเลเซีย แม้ว่า

ชาวมาเลเซียที่ให้ข้อมูลกล่าวว่า แรงงานข้ามชาติควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐานในการพำนักที่มาเลเซีย แต่จริงๆ แล้วประเด็นนี้ไม่ได้อยู่ในความสนใจของพลเมืองนัก สิ่งที่น่าสนใจคือ ประเด็นแรงงานผิดกฎหมายที่อาจก่อให้เกิดอาชญากรรมและปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งความสามารถของรัฐบาลที่ต้องควบคุมจำนวนแรงงานในประเทศ ข้อมูลสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของพลเมืองมาเลเซียได้มาจากปากคำของแรงงานข้ามชาติจาก อินโดนีเซีย ไทย และฟิลิปปินส์ที่น่าสนใจ คือ แรงงานส่วนใหญ่เห็นว่าชาวมาเลเซียมองว่าแรงงานจากประเทศอื่นมาแย่งงานตนเองทั้งที่งานหลาย ๆ อย่างชาวมาเลเซียไม่ต้องการทำ และชาวมาเลเซียมักดูถูกแรงงานข้ามชาติ

ส่วนข้อมูลในโลกออนไลน์ตามหน้าหนังสือพิมพ์ออนไลน์ ที่มีการให้ความเห็นเกี่ยวกับแรงงานแสดงทัศนคติเชิงลบของชาวมาเลเซียที่มีต่อแรงงานในประเด็นต่าง ๆ เช่น ความหวาดกลัวอาชญากรรมจากกลุ่มแรงงานข้ามชาติ ความกลัวเรื่องแรงงานทำให้พื้นที่เมืองกัวลาลัมเปอร์เปลี่ยนแปลง ความกลัวแรงงานข้ามชาติทำให้ราคาอสังหาริมทรัพย์ตกลง และแรงงานข้ามชาติทำให้วัฒนธรรมอันดีของมาเลเซียต้องเสื่อมเสีย

ทัศนคติและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของพลเมืองมาเลเซียที่สะท้อนในโลกออนไลน์ยังสามารถพบได้ตามรายงานข่าวออนไลน์ของหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ซึ่งนิยมรายงานข่าวแรงงานข้ามชาติในประเทศและทำให้เป็นประเด็นทางการเมือง ในช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 1990 พื้นที่สีม่วงให้ภาพว่าแรงงานผิดกฎหมายเป็นที่มาของความเจ็บป่วยทางสังคม มีการสร้างความเป็น “Alien” หรือความเป็นอื่นให้กับแรงงานข้ามชาติ ด้วยการเลือกนำเสนอข่าวที่เน้นการสร้างภาพที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ (dehumanization) และสร้างความเป็นมนุษย์ที่ไม่บรรลุนิติภาวะให้กับแรงงานข้ามชาติ (infantalization)

ระหว่างค.ศ. 2012 ถึง 2013 ที่มักให้ภาพแรงงานข้ามชาติว่าเป็น “ปัญหา” ต่อสังคมมาเลเซีย เช่น แรงงานข้ามชาติเป็นคู่แข่งของแรงงานท้องถิ่นในการหางานทำ และแรงงานข้ามชาติเป็นอันตรายต่อ “ความมั่นคงทางสังคม” รวมทั้งแรงงานข้ามชาติก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ยิ่งไปกว่านั้นยังย้ำถึงความไร้ศีลธรรมของแรงงานข้ามชาติ ระหว่างปีค.ศ. 2016 ถึงต้น ค.ศ. 2018 หนังสือพิมพ์เริ่มลดการให้ความสำคัญกับการย้ำเรื่องแรงงานข้ามชาติมาแย่งงานชาวมาเลเซีย แต่ให้ความสำคัญกับข่าวการทำงานของรัฐบาลและควมมีประสิทธิภาพในการควบคุมแรงงานด้านต่าง ๆ เช่น การตรวจสอบสุขภาพรวมไปถึงระบบค่าธรรมเนียมแรงงานและการควบคุมจำนวนแรงงาน แต่สิ่งที่ยังคล้ายกับช่วงเวลาก่อนหน้านี้ คือ การเน้นย้ำปัญหาทางศีลธรรมของแรงงานข้ามชาติ นอกจากนี้มีการลงข่าวเกี่ยวกับแรงงานทั้งจากความเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในด้านต่าง ๆ หรือการตีพิมพ์การแสดงแนวคิดและการทำงานของนักการเมืองและข้าราชการมาเลเซียในด้านแรงงานข้ามชาติเกือบทุกวัน

ส่วนแรงงานข้ามชาติจากไทย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์นั้น จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยการทำงานหนักและทัศนคติของชาวมาเลเซียรวมทั้งภาวะสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียที่ประกอบด้วยกลุ่มสามกลุ่มชาติพันธุ์หลักคือ มลายู จีน และอินเดียที่อยู่รวมกันแต่ไม่ข้องเกี่ยวกับกันอยู่ที่ ส่งผลให้แรงงานทั้งหมดซึ่งมักทำงานเกือบทุกวันและมีวันหยุดน้อยหรือไม่มีเลยเลือกที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับแรงงานจากประเทศเดียวกันมากกว่ากับชาวมาเลเซียหรือแม้แต่ระหว่างแรงงานข้ามกลุ่ม

แรงงานทั้งหมดที่ให้สัมภาษณ์แสดงความเห็นว่า ปัญหาที่พวกเขาประสบ คือ ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย แม้กฎหมายหลายฉบับมีการระบุถึงสิทธิและสวัสดิการที่แรงงานข้ามชาติพึงได้รับรวมถึงความผิดหากนายจ้างไม่ปฏิบัติตามก็ตาม แต่สิ่งที่แรงงานจากประเทศอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นแรงงานดูแลและก่อสร้างทุกคนประสบ คือ การถูกยึดพาสปอร์ตโดยนายจ้าง แรงงานดูแลซึ่งทั้งหมดเป็นผู้หญิงประสบปัญหาไม่ได้รับการรองรับทางกฎหมายในฐานะที่เป็นแรงงาน (domestic worker) แต่เป็นผู้ช่วยในบ้าน (domestic helper) นอกจากนี้แรงงานดูแลทุกคนเผชิญปัญหาเกี่ยวกับการที่นายจ้างไม่ยอมให้หยุดพัก 1 วันในหนึ่งสัปดาห์โดยเฉพาะในช่วงปีแรก ๆ ของการทำงาน แรงงานหญิงที่ให้สัมภาษณ์จากอินโดนีเซีย 3 คนและจากฟิลิปปินส์ 5 คนเล่าว่าเธอทำงานทุกวันไม่มีวันหยุดมาเป็นเวลาถึง 4 - 5 ปีจึงไม่สามารถทนได้อีกต่อไป จึงขออนายจ้างให้วันหยุดกับพวกเธอ เหตุผลที่พวกเธอไม่กล้าต่อรองก่อนหน้านี้เพราะเกรงว่าจะต้องเปลี่ยนนายจ้างที่พอยู่ด้วยกันได้และต้องเสียเงินค่าธรรมเนียมแรงงาน (levy) ชำซ้อนระยะเวลาการทำงานที่ยาวนานทำให้พวกเธอเริ่มมีอำนาจในการต่อรอง เพราะนายจ้างเริ่มคุ้นเคยและต้องพึ่งพาพวกเธอในการช่วยดูแลครอบครัว แรงงานก่อสร้างพูดถึงการทำงานล่วงเวลาที่ต้องทำไม่มีวันพักแต่ได้เงินค่าล่วงเวลา สิ่งที่พวกเขากังวลมักเกี่ยวกับมาตรการความปลอดภัยในสถานที่ทำงานที่นายจ้างละเลยส่วนแรงงานไทยที่ทำงานภาคบริการในร้านต้มยำกุ้งไม่ประสบปัญหาดังกล่าวเนื่องจากส่วนใหญ่มาทำงานกับเพื่อนหรือคนรู้จักจากบ้านเกิดเดียวกัน ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งที่แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือมักกล่าวถึงคือ การอยู่ห่างไกลครอบครัวเนื่องจากไม่สามารถนำบุตรหรือครอบครัวมาอยู่ด้วยได้

ปัญหาเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานอีกประการหนึ่ง คือ แรงงานทั้งหมดเห็นว่าพวกเขาทำงานที่มาเลเซียมานานแต่ไม่สามารถสมัครเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบประกันสังคมมาเลเซียได้ทั้งเรื่องการรักษาพยาบาลและระบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของประเทศมาเลเซีย (รัฐบาลนายกรัฐมนตรีดร. มหาธีร์ซึ่งกลับเข้ามาทำงานอีกสมัยหลังการเลือกตั้งในต้นเดือนพฤษภาคม 2018 ได้พยายามแก้ปัญหาดังกล่าว)

ปัญหาปฏิสัมพันธ์กับพลเมืองมาเลเซียหรือพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน แรงงานชาวไทยที่ทำงานในร้านอาหารต้มยำกุ้งรู้สึกว่าคุณเองได้รับการยอมรับจากสังคมมาเลเซียมากและไม่รู้สึกแปลกแยกกับสังคมมาเลเซีย เนื่องจากพูดภาษามาเลเซียสำเนียงถิ่นและทั้งหมดนับถือศาสนาอิสลาม ภาษาหน้าตาและการแต่งกายทั้งหญิงชายคล้ายคลึงกับกลุ่มชาวมลายูเชื้อสายมลายูที่เป็นมุสลิม

สำหรับแรงงานดูแลจากอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์ซึ่งเป็นหญิงทั้งหมด พวกเธอรู้สึกว่าตนเองไม่มีสังคมนอกกลุ่มแรงงานที่มาจากประเทศเดียวกัน ทั้งที่แรงงานดูแลจากอินโดนีเซียนับถืออิสลามเช่นเดียวกับชาวมลายูเชื้อสายมลายูแต่ประสบการณ์ร่วมที่ทุกคนประสบ คือ เพื่อนบ้านของนายจ้างที่เธอพักอาศัยอยู่ด้วยกันมักไม่ทักทายตอบเวลาที่พวกเขาออกจากรถหรือพบกันในละแวกบ้าน ส่วนแรงงานไทยพูดถึงการอยู่ในกลุ่มของตนเช่นกันแต่บางคนมีคนรู้จักเป็นคนมาเลเซียแต่ไม่ได้ทำกิจกรรมอะไรด้วยกัน

แรงงานชาวอินโดนีเซียที่ให้สัมภาษณ์ กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่าแม้ว่าพวกเขากับชาวมลายูอยู่ในโลกมลายูและพูดภาษาที่สื่อสารถึงกันได้ แต่มีความรู้สึกลึก ๆ ว่าได้รับการปฏิบัติจากชาวมลายูในลักษณะที่เป็นรองอยู่เสมอ เหตุผลที่พวกเขาอธิบายเกิดจากการที่ชาวมลายูมองว่า ประเทศอินโดนีเซียยากจนด้อยพัฒนาและคนด้อยการศึกษาจึงทำให้เกิดการดูถูก แรงงานจากอินโดนีเซียเชื่อว่าการที่ชาว

มาเลเซียคิดว่าแรงงานชาวอินโดนีเซียยากจนและด้อยการศึกษาส่งผลให้อัตราค่าจ้างต่ำกว่าแรงงานดูแลจากประเทศอื่นโดยเฉพาะจากฟิลิปปินส์

ส่วนแรงงานดูแลจากฟิลิปปินส์ที่ให้สัมภาษณ์ยอมรับว่า ประสบปัญหาการถูกรังแกจากชาวมาเลเซีย และแรงงานข้ามชาติด้วยกันเอง ชาวมาเลเซียซึ่งเป็นเพื่อนบ้านมักไม่นิยมทักทายหรือทำเป็นมองไม่เห็น ส่วนเจ้าของร้านค้าที่เป็นชาวมาเลเซียมักพูดจาไม่สุภาพกับพวกเขา แรงงานหญิงจากฟิลิปปินส์กล่าวว่าพวกเขาถูกรังแกเพราะพวกเขาทำงานเป็นคนรับใช้ในบ้าน และการถูกตำราวจเรียกตรวจเอกสารและข่มขู่ถือเป็นปัญหาที่พบเจอบ่อย

แรงงานส่วนใหญ่เห็นว่าชาวมาเลเซียมองว่าแรงงานจากประเทศอื่นมาแย่งงานตนเองทั้งที่งานหลาย ๆ อย่างชาวมาเลเซียไม่ต้องการทำ ปัจจัยการทำงานหนักและทัศนคติของชาวมาเลเซียรวมทั้งภาวะสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียที่ประกอบด้วยกลุ่มสามกลุ่มชาติพันธุ์หลักคือ มลายู จีน และอินเดียนที่อยู่รวมกัน แต่ไม่ข้องเกี่ยวกับอยู่ในที่ ส่งผลให้แรงงานทั้งหมดซึ่งมักทำงานเกือบทุกวันและมีวันหยุดน้อยหรือไม่มีเลยเลือกที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับแรงงานจากประเทศเดียวกันมากกว่ากับชาวมาเลเซียหรือแม้แต่ระหว่างแรงงานข้ามกลุ่ม

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่ทำให้แรงงานไม่สามารถพัฒนาหรือยกระดับสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมคือปัญหาเรื่องภาษา เนื่องจากในมาเลเซียแม้จะมีการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และประชาชนทั้งหมดพูดภาษาอังกฤษได้ แต่การพูดภาษาพื้นเมือง เช่น มลายูมีความสำคัญในการได้รับการยอมรับจากสังคมทั่วไปซึ่งมีชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ นอกจากแรงงานชาวอินโดนีเซียและแรงงานชาวไทยจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แรงงานกลุ่มอื่นบอกว่าปัญหาเรื่องการเรียนภาษามลายูเป็นเรื่องใหญ่ แต่ในทางกลับกันแรงงานจากอินโดนีเซียและไทยบอกว่าปัญหาเรื่องภาษาอังกฤษและจีนเป็นปัญหาใหญ่

แรงงานทั้งหมดได้แก้ปัญหาคือการอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียด้วยการใช้โลกออนไลน์ คือ Facebook มาสร้างกลุ่มให้ความช่วยเหลือกัน เช่น กลุ่มทาฮานัง Tahanang ของแรงงานจากฟิลิปปินส์ กลุ่ม Serantau Malaysia ของแรงงานอินโดนีเซีย และกลุ่มต้มยำกุ้งของแรงงานไทย โดยการใช้เฟสบุ๊คของแรงงาน ไม่พบว่าแรงงานแสดงความไม่พอใจพลเมืองมาเลเซียอย่างรุนแรงและเปิดเผยเหมือนกับพลเมืองมาเลเซีย แต่มีการใช้เฟสบุ๊คในการสื่อสารข่าวและกฎหมายด้านแรงงาน การให้ความแรงงานด้วยกันกรณีถูกทำร้าย หรือบาดเจ็บจากการทำงาน นอกจากนี้ยังมีการใช้เฟสบุ๊คในการหางาน และการขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือให้กำลังใจกัน โลกออนไลน์ของแรงงานข้ามชาติเป็นโลกที่ตัดขาดออกจากสังคมพหุวัฒนธรรมมาเลเซียอย่างสิ้นเชิง และที่น่าสนใจคือ โลกออนไลน์แบ่งออกตามกลุ่มเชื้อชาติและประเทศเนื่องจากการใช้ภาษาที่เป็นภาษาแม่

- ประเทศสิงคโปร์

จากการสัมภาษณ์ประชาชนชาวสิงคโปร์พบว่าคนสิงคโปร์มีข้อคำนึงถึงแรงงานข้ามชาติที่มีฝีมือและไร้ฝีมือต่างกัน คณะวิจัยพบว่าพลเมืองสิงคโปร์เบื้องต้นมีการยอมรับประเด็นทางพหุวัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติที่มีฝีมือในบริษัทต่าง ๆ แต่มีไม่น้อยที่ให้อัปเดตหรือแสดงความคิดเห็นว่ารัฐบาลไม่ควรนำเข้าหรือเปิดโอกาสให้คนต่างชาตินำมาทำงานในประเทศสิงคโปร์มากเกินไป บางคนแสดงถึงความกังวลต่ออนาคตการทำงานของกลุ่มคนชาวสิงคโปร์เอง เพราะเกรงว่าชาวต่างชาติจะมาทดแทนตำแหน่งงานที่ประชาชนสิงคโปร์พึงได้

สำหรับทัศนคติของคนสิงคโปร์ที่มีต่อแรงงานไร้ฝือนั้น ส่วนใหญ่ให้การยอมรับว่าประเทศสิงคโปร์มีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพิงแรงงานดังกล่าวเหล่านี้ในการมาทำงานที่ยากลำบาก สกปรกและอันตรายที่ชาวสิงคโปร์ไม่ประสงค์จะทำ อย่างไรก็ตาม การรวมตัวจับกลุ่มกันในวันหยุดในบางครั้งก็อาจสร้างความรำคาญและไม่พอใจให้กับคนสิงคโปร์เองได้ และในบางครั้งก็นำไปสู่การแสดงกิริยาหรือคำพูดที่ไม่เหมาะสม แรงงานข้ามชาติจากประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เช่นประเทศไทย ฟิลิปปินส์ หรือเมียนมาไม่ได้รับความรังเกียจมากนักเมื่อเทียบกับแรงงานข้ามชาติที่มาจากเอเชียใต้เช่น บังกลาเทศ โดยส่วนใหญ่ ผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นผู้หญิงสิงคโปร์มักจะหลีกเลี่ยงการปฏิสังสรรค์หรือพยายามอยู่ห่างจากแรงงานกลุ่มดังกล่าวเนื่องด้วยลักษณะภายนอกที่ดูน่ากลัว

จากการสัมภาษณ์ประชาชนสิงคโปร์ที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ ไม่ค่อยปรากฏความคิดเห็นที่รุนแรงมากนัก ซึ่งตรงกันข้ามกับความเห็นที่คนสิงคโปร์ที่ได้โพสต์ออนไลน์ ซึ่งมีการใช้คำและภาษาที่รุนแรงกว่า ยกตัวอย่างเช่น “รู้สึกไม่ปลอดภัยเมื่อต้องอยู่ใกล้กับแรงงานดังกล่าว เด็กและผู้หญิงควรอยู่ให้ห่าง ๆ จากกลุ่มนี้ไว้” “พวกไม่มีอารยะ แล้วยังทำให้สิงคโปร์ไม่ปลอดภัย พวกนี้สกปรกและไม่ค่อยแคร์อะไร” “พวกนี้เหม็นและชอบจ้องมองฉัน ฉันรู้สึกไม่ปลอดภัย” “พวกเราอนุญาตให้พวกเค้าเข้ามาทำงานที่นี่ แต่ก็กลับมาหาเรื่องเสียอย่างนั้น พวกนี้ควรกลับประเทศของตัวเองไป” เป็นต้น

ความพยายามในการใช้พื้นที่เพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือซึ่งพหุวัฒนธรรมไม่ก่อให้เกิดผลกระทบอะไรมากนัก เนื่องจากไม่ได้รับความร่วมมือจากทั้งแรงงานข้ามชาติและทั้งประชาชนชาวสิงคโปร์เอง จากการสัมภาษณ์ แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่ระบุว่าเห็นดีเห็นงามจากการมาตลอดสัปดาห์ เมื่อมีเวลาว่างก็อยากพักผ่อนและใช้เวลาทำอะไรที่ตนเองรู้สึกผ่อนคลาย ส่วนตัวพลเมืองสิงคโปร์เองก็ให้สัมภาษณ์ในลักษณะเช่นเดียวกัน

ความสำคัญในการศึกษาประเด็นแรงงานข้ามชาติ พิจารณาได้จากจำนวนแรงงานข้ามชาติในประเทศสิงคโปร์เป็นสำคัญ โดยในปี 2017 จากข้อมูลทางสถิติพบว่าสิงคโปร์มีจำนวนแรงงานย้ายถิ่นข้ามชาตินับเป็น 40% ของประชากรทั้งหมด จากจำนวนประชากรสิงคโปร์ทั้งสิ้น 5.6 ล้านคน พบว่ามีแรงงานข้ามชาติถึง 1.37 ล้านคนด้วยกัน โดยแรงงานข้ามชาติที่มีทักษะสูงเป็นจำนวน 370,000 คน และอีกส่วนหนึ่งเป็นแรงงานที่ใช้ฝีมือ

การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติที่มีทักษะสูงกับแรงงานข้ามชาติที่ใช้ฝีมือมีความแตกต่างกันตั้งแต่เริ่มเข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ สังเกตการณ์และเก็บข้อมูล พบว่าแรงงานข้ามชาติที่มีทักษะสูงสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการสมัครและสัมภาษณ์งานโดยตรง ไม่ต้องผ่านตัวกลาง โดยจะมีการค้นหางานแบบ Online ส่งใบสมัคร ติดต่อและสัมภาษณ์งานรวมทั้งต่อรองค่าตอบแทนและเงินเดือนกับบริษัทได้โดยตรง เมื่อบริษัททางสิงคโปร์ตกลงรับเข้าทำงานแล้ว ฝ่ายบุคคลของบริษัทจะขอข้อมูลส่วนตัวของแรงงานดังกล่าวเพื่อไปใช้กรอกข้อมูลขอใบอนุญาตประเภท Employment Pass (EP) หรือ Personalized Employment Pass (PEP) ในเว็บไซต์ของกระทรวงแรงงานสิงคโปร์ (Ministry of Manpower – MOM) เมื่อขั้นตอนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางฝ่ายบุคคลก็จะส่งเอกสาร In Principle Approval (IPA) มาให้เพื่อเป็นเอกสารประกอบในการเดินทางเข้ามาทำงานในประเทศสิงคโปร์ ผู้ที่ถือใบอนุญาตทั้ง EP และ PEP สามารถนำผู้ติดตามเป็นคนในครอบครัวมาอยู่ในประเทศสิงคโปร์ได้ และสามารถสมัครเป็นผู้มีถิ่นฐานถาวรในสิงคโปร์และพลเมืองชาวสิงคโปร์ได้

ในขณะที่แรงงานข้ามชาติระดับกึ่งฝีมือและไร้ฝีมือยังนิยมสมัครงานผ่านตัวแทนที่มีอยู่ในประเทศของตนเอง งานวิจัยครั้งนี้ได้สัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติไร้ฝีมือที่มาจากประเทศไทย ฟิลิปปินส์ และเมียนมา ซึ่งแรงงานที่มาจากทั้ง 3 ประเทศดังกล่าวนี้ ในส่วนของความคาดหวังที่มีต่อประเทศสิงคโปร์ก่อนมาทำงานจริงและมาทำงานจริงก็ไม่แตกต่างจากที่คาดการณ์ไว้นัก ปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นคือความเหงา โดดเดี่ยว และคิดถึงบ้าน รวมทั้งการมาอยู่ต่างถิ่นในพื้นที่เล็ก ๆ และจำกัด เป็นสาเหตุให้เมื่อถึงเวลาพักงาน แรงงานจากประเทศดังกล่าว จึงมักนิยมออกมาใช้เวลาอยู่ตามพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสามารถแยกได้ตามประเทศ เช่น แรงงานที่มาจากประเทศไทย มักนิยมมารวมตัวกัน ณ Golden Mile Complex ถนน Beach Road แรงงานที่มาจากประเทศฟิลิปปินส์จะมารวมตัวกัน ณ Lucky Plaza ถนน Orchard หรือที่โบสถ์ในวันอาทิตย์และแรงงานเมียนมาก็มักนิยมรวมตัวกัน ณ Peninsula Plaza ถนน North Bridge

จากการลงสำรวจพื้นที่พบว่าแหล่งที่แรงงานข้ามชาติดังกล่าวนิยมรวมตัวกันนั้น มีความคล้ายคลึงกันหลายประการ ทั้งลักษณะพื้นที่ที่เป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปใช้บริการได้ และโครงสร้างสถาณูปโภค และมีบริการต่าง ๆ ครบครัน โดยจุดประสงค์หลักที่เหมือนกันระหว่างแรงงานข้ามชาติในการเข้าไปใช้พื้นที่ดังกล่าวมีดังนี้ 1) ไปใช้บริการส่งเงินกลับบ้านเพื่อให้ครอบครัว โดยได้อัตราดีกว่าธนาคารและเร็วกว่าการไปใช้บริการธนาคารของสิงคโปร์ 2) ใช้บริการแลกเงิน 3) ซึ่งตัวเดินทาง ทั้งรถบัส รถทัวร์ และเครื่องบิน 4) ซื้อของกินของใช้ที่มาจากบ้านเมืองของตนเองเพื่อนำกลับไปประกอบอาหารและใช้ระหว่างอาทิตย์ 5) พบปะสังสรรค์กับมิตรสหาย 6) รับประทานอาหารท้องถิ่นของประเทศตัวเอง 7) เข้าร่วมหลักสูตรการอบรมเพื่อพัฒนาตัวเอง โดยการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ เช่น แรงงานไทยมีกลุ่มชมรมสามัคคีไทยไกลบ้านโดยได้รับการสนับสนุนจากวัดอนันตเมตตยาราม แรงงานฟิลิปปินส์จะมี The Filipino On - going Development Programme (FILODEP) และ Transient Workers Count Too (TWC2) ส่วนแรงงานเมียนมาก็จะมี Humanitarian Organisation for Migration Economics (HOME) ให้การสนับสนุนอยู่

นอกเหนือจากประเด็นที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว แรงงานส่วนใหญ่ระบุว่า การได้ไปใช้พื้นที่สาธารณะและการได้ไปใช้เวลาร่วมกันกับผู้ที่พูดจาภาษาเดียวกันกับตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำธุรกรรมทางการ

เงินด้วยภาษาที่ตนเองคุ้นเคย ทำให้เกิดความเชื่อใจและไว้วางใจ และยังเป็นเหตุให้นิยมกลับมาใช้บริการนี้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การได้ใช้ภาษาแม่สนทนาสื่อสารกับคนที่มาจากประเทศเดียวกัน ทำให้ได้บรรเทาความแปลกแยกในเมืองที่ไม่คุ้นเคย ทั้งเรื่องภาษาและการใช้ชีวิต รวมถึงเป็นการบรรเทาความรู้สึกคิดถึงบ้าน (homesick) ให้ลดน้อยลงได้

นอกจากการใช้ชีวิตในพื้นที่สาธารณะที่เป็นโลกออนไลน์แล้ว แรงงานข้ามชาติยังใช้พื้นที่ออนไลน์เช่นเดียวกัน โดยพบว่า Facebook คือ online platform ที่นิยมใช้กันอยู่ และเป็นที่น่าสนใจว่าการใช้ Facebook ของแรงงานข้ามชาติดังกล่าว ส่วนใหญ่จะเป็นการใช้ติดต่อกับครอบครัวและมิตรสหาย รวมทั้งติดตามข่าวของประเทศตนเอง รวมทั้งมีการใช้ YouTube ในเพื่อความบันเทิงในการดูซีรีส์หรือละครต่าง ๆ เพื่อบรรเทาอาการคิดถึงบ้าน ไม่ได้ใช้เพื่อติดตามข่าวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศสิงคโปร์เท่าไรนัก

แรงงานข้ามชาติยังมีการตั้งกลุ่ม Facebook เพื่อประชาสัมพันธ์และสื่อสารด้วยกันเอง โดยภาษาที่ใช้ในการสื่อสารก็จะใช้ภาษาของตนเองเป็นหลัก โดยแรงงานไทยจะมีกลุ่ม ชมรมสมาคมศิษย์ไทยไกลบ้าน ที่ใช้พื้นที่ในโลกเสมือนเพื่อการติดต่อสื่อสารกันผ่านทาง Facebook โดยใช้ชื่อว่าสมาคมเพื่อนแรงงานไทยในประเทศสิงคโปร์ (<https://www.facebook.com/สมาคมเพื่อนแรงงานไทยในประเทศสิงคโปร์>) ซึ่งลักษณะการใช้งานส่วนใหญ่จะเป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของชมรม ไม่ว่าจะเป็นการประกาศการอบรมฝึกทักษะต่าง ๆ หรือการประชาสัมพันธ์งานประเพณี หรือกิจกรรมวันแรงงานที่จัดขึ้นทุกปี

Facebook ที่มีการเคลื่อนไหวในลักษณะที่เป็น Two-way communication มากกว่าที่จะเป็นการประกาศหรือการประชาสัมพันธ์ของแรงงานไทย ได้แก่ Facebook เพื่อนไทยในสิงคโปร์ PuenThai@Singapore (<https://www.facebook.com/groups/290539037695232/>) ซึ่งเป็นกลุ่มปิดสมาชิกใหม่จะต้องการรับการอนุมัติโดย Admin ของกลุ่มก่อน โดยลักษณะข้อความการสื่อสารโดยทั่วไปจะเป็นเรื่องราวของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้ชีวิตของคนไทยในประเทศสิงคโปร์ มีการสอบถามและให้คำแนะนำในเรื่องของการปรับตัว การดำเนินชีวิต การประกาศข่าว ให้ข้อมูล แสดงความคิดเห็นต่อเรื่องต่าง ๆ ตามสถานการณ์ของประเทศในช่วงนั้น ๆ ภาษาที่ใช้จะเป็นภาษาไทยเป็นหลัก

ในส่วนของแรงงานฟิลิปปินส์ก็จะมี Filipino Family Network (FFN) เป็นกลุ่มแรงงานฟิลิปปินส์ที่รวมตัวกัน โดยการสนับสนุนของ TWC2 ในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาทักษะแรงงานชาวฟิลิปปินส์ที่อยู่ในสิงคโปร์ โดยจะใช้ช่องทางการสื่อสารผ่าน Facebook <https://www.facebook.com/camara.defanatico> เป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศรับสมัครการฝึกอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ อาทิเช่น ตัดเย็บเสื้อผ้า คอมพิวเตอร์ โครเชต์และอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ยังเป็น Platform กลางให้หลายฝ่ายเข้ามาใช้พื้นที่ online ดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ต่ออีกด้วย

ในส่วนของแรงงานเมียนมา มี Facebook Helping Hands for Migrant Workers, Singapore ซึ่งลักษณะการใช้ Platform ดังกล่าวนี้นี้จะคล้ายคลึงกับ Facebook ของทั้งแรงงานไทยและแรงงานฟิลิปปินส์ โดยจะมีการประชาสัมพันธ์ถึงข่าวสารและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องและจำเป็นสำหรับแรงงานเมียนมาที่มาอยู่ในประเทศสิงคโปร์ ภาษาที่ใช้จะใช้ภาษาเมียนมาเป็นหลัก

- ประเทศไทย

ความเป็นโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นของผู้คนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและการเกิดขึ้นของสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าความต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมระหว่างเจ้าของพื้นที่ และผู้ย้ายเข้ามาใหม่ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หากไม่มีนโยบายในเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (conviviality) จากภาครัฐหนุนเสริมเพื่อให้เกิดการศึกษา และส่งเสริมความเข้าใจต่อระบบโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมืองของคนในประเทศต้นทาง และปลายทางที่ประกอบสร้างขึ้นอย่างซับซ้อนจากองค์ประกอบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน เชื้อชาติ สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ (Socio-economic status) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Class-Power Relation) สื่อ (Media) กฎหมาย การจำกัดบริเวณ (Spatial Order) สิ่งเชื่อมโยงกลุ่ม (Bridging Work) และจิต หรือความคุ้นชินในทางวัฒนธรรมระหว่างกัน (Intercultural habitus) ทั้งแบบปัจเจก และการเชื่อมต่อ (Individual and Connectivity) ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางสังคมในระดับชีวิตประจำวันเหล่านี้แล้ว ก็ยากที่จะเห็นระดับของสมรรถนะทางวัฒนธรรมในสังคมไทยว่าพลเมืองในประเทศนี้มีทัศนคติ และการแสดงออกในการอยู่ร่วมกันกับแรงงานข้ามชาติอย่างไร พร้อมไปกับการเห็นว่าแรงงานข้ามชาติมีทัศนคติ การปรับตัว และอุปสรรคที่ต้องเผชิญในการอยู่ร่วมกันกับคนไทยอย่างไร ทั้งนี้เพื่อทำความเข้าใจ วางแผน นโยบายจัดการ และเสริมสร้างสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมในสังคมไทยต่อไป

ความเป็นโลกาภิวัตน์และการย้ายถิ่นของผู้คนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญต่อความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและการเกิดขึ้นของสังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งแน่นอนว่าความต่างทางชาติพันธุ์ ภาษา และวัฒนธรรมระหว่างเจ้าของพื้นที่ และผู้ย้ายเข้ามาใหม่ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หากไม่มีนโยบายในเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (conviviality) จากภาครัฐหนุนเสริมเพื่อให้เกิดการศึกษา และส่งเสริมความเข้าใจต่อระบบโครงสร้างทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมืองของคนในประเทศต้นทาง และปลายทางที่ประกอบสร้างขึ้นอย่างซับซ้อนจากองค์ประกอบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน เชื้อชาติ สถานภาพทางสังคมเศรษฐกิจ (Socioeconomic status) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ (Class-Power Relation) สื่อ (Media) กฎหมาย การจำกัดบริเวณ (Spatial Order) สิ่งเชื่อมโยงกลุ่ม (Bridging Work) และจิต หรือความคุ้นชินในทาง

เมื่อกล่าวถึงสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประชาชนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติโดยภาพรวมแล้ว ผู้ศึกษาเห็นว่าประเทศไทยมีปัจจัย และกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประชาชนส่วนใหญ่ให้ดีขึ้นได้แม้จะต้องอาศัยเวลาที่ยาวนานบ้างก็ตาม แต่อย่างน้อยเราก็พบว่ากลุ่มตัวอย่างคนไทยทั้งหมดทั้งที่มีอคติเชิงลบ และไม่ลบต่าก็ยอมรับ “แรงงานข้ามชาติมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย และแรงงานไทยก็คงจะไม่ทำงานที่แรงงานข้ามชาติทำอย่างแน่นอน” จะด้วยการอ้างเหตุผลเรื่องการเลือกงาน หรือชี้แจงของคนไทยอะไรก็ตาม แต่ส่วนใหญ่ยอมรับความประเทศไทยขาดแคลนแรงงาน และแรงงานข้ามชาติคือสิ่งทดแทนที่จำเป็น แม้คำว่า “แรงงานคนไทย” จะยังมีอยู่ทั้งในโลกออฟไลน์และออนไลน์ แต่กระบวนการให้ข้อเท็จจริงกับประชาชนในกรณีดังกล่าวจากองค์กรพัฒนาเอกชน และ/หรือหน่วยงานต่าง ๆ ของไทย โดยเฉพาะภาครัฐต้องไม่นิ่งเฉยต่อการให้ข้อเท็จจริง ก็จะเป็นปัจจัย

ส่งเสริมให้ว่าทกรรมเหล่านี้หมดไป เช่น เรื่องแรงงานต่างด้าวรักษาฟรี แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงาน กอบโกยไม่เสียภาษี เรื่องเหล่านี้แม้จะยังคงเป็นประเด็นที่ถูกพูดถึงกันอย่างเผ็ดร้อนในโลกออนไลน์ และออฟไลน์ แต่ส่วนใหญ่ก็มาจากความไม่รู้ และที่สำคัญคืออคติที่มาจากกระบวนกรชาตินิยมอย่างผิด ๆ

เท่าที่ผู้ศึกษาสังเกตเห็นกระแสการต่อต้านแรงงานข้ามชาติจะรุนแรงขึ้นต่อเมื่อการเมือง และเศรษฐกิจของประเทศเริ่มมีปัญหา หรือในระดับปัจเจกประชาชนรู้สึกที่ตัวเองกำลังขาดโอกาส หรือถูกแข่งขันทางเศรษฐกิจ เมื่อนั้นวาทกรรมคำพูดด้านลบก็จะแสดงออกมา ทั้งในรูปการอ้ารอยแค้นจากประวัติศาสตร์ ไปจนถึงการปาดป้ายความผิดต่าง ๆ เช่น “พม่าเนรคุณ” หรือ “แรงงานต่างด้าวเลี้ยงไม่เชื่อง” ดังนี้ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเมื่อเหตุการณ์ปกติ ความรุนแรงก็ลดลง แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมให้กับประชาชนไทยที่นอกเหนือจากอารมณ์ความรู้สึกก็คือ “บรรยากาศของการบังคับใช้กฎหมายที่ชัดเจนและยุติธรรม”

ความรู้สึกปลอดภัย ไม่มีใครกล้ามาละเมิด เพราะมีการคุ้มครองจากกลุ่ม/พวกของแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะชาวพม่า ดูเหมือนจะปรากฏขึ้นเมื่อประเทศพม่าได้จัดให้มีทูตแรงงานประจำประเทศไทยในประมาณปีพ.ศ. 2560 ซึ่งก่อนหน้านั้นช่วงสมัยที่รัฐบาลพม่ายังไม่เปิดประเทศ และปกครองด้วยทหาร แรงงานชาวพม่าในประเทศไทยต้องอยู่กันตามยถากรรม ไม่ได้รับการดูแลจากรัฐบาลเพราะส่วนใหญ่เข้ามาอย่างผิดกฎหมาย และเป็นพวกต่อต้านรัฐบาล แต่เมื่อพม่าเปิดประเทศเป็นประชาธิปไตย กระบวนการเข้าสู่โต๊ะเจรจาระหว่างประเทศได้นำมาสู่การพัฒนากระบวนการทางกฎหมาย ในการพิสูจน์สัญชาติ และปรับสถานะแรงงานจากผู้ลี้ภัยทางการเมืองมาเป็นผู้นารายได้เข้าสู่ประเทศ จากนั้นแรงงานพม่าในประเทศไทยก็ได้รับการดูแล และคุ้มครองทางกฎหมาย ผ่านทูตแรงงาน ซึ่งมีหน่วยงานอยู่ที่สถานทูตพม่า ซึ่งรวมถึงพื้นที่ออนไลน์ในเฟซบุคที่ใช้ชื่อว่า Myanmar Labour Attache Office – Thailand ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านแรงงาน รวมถึงการร้องเรียนต่าง ๆ ทางด้านแรงงานด้วย

นี่คือตัวอย่างบางส่วนที่ชี้ให้เห็นว่าสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของประชาชนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาตินั้นก็มีพลวัต และทิศทางที่น่าจะดียิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคต ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ 1. การให้ข้อเท็จจริงจากหน่วยงานต่าง ๆ ต่อประเด็นซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันของประชาชนไทยที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ 2. การให้การศึกษาเกี่ยวกับประเทศต้นทางของแรงงาน และส่งเสริมความคุ้นชินทางวัฒนธรรมบนพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติกับประชาชนไทย 3. การพัฒนาระบบกฎหมายแรงงาน และบรรยากาศของการคุ้มครอง และอำนวยความสะดวกของแรงงานข้ามชาติ 4. สนับสนุนหน่วยงานฝ่ายปกครองพิจารณาแรงงานต่างด้าวสัญชาติพม่าด้วยเกณฑ์สี่ประการของ Myron Weiner ได้แก่ 1) อัตราการจ้างงาน 2) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ 3) ความแตกต่างทางวัฒนธรรม และ 4) ปริมาณของแรงงานภายในประเทศ:ซึ่งจะพบว่าแรงงานพม่ามิได้มีแนวโน้มเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของรัฐไทย ...” (<http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/37395>)

ในส่วนของสมรรถนะทางวัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติในบริบททางสังคมไทย เราพบว่าพวกเขาไม่ได้เข้ามาขายแรงงาน และมุ่งหวังแต่เพียงโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเท่านั้น แต่เขายังได้แสดงให้เห็นถึงมุ่งหวังในเรื่องความปลอดภัย การคุ้มครองทางกฎหมาย ความสะดวกใจในการใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทย

เสรีภาพ ความเป็นกลุ่ม/ชุมชน รวมถึงพื้นที่สาธารณะ และการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ รวมไปถึงรูปแบบการดำเนินชีวิต

กระบวนการปรับตัวในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้บริบทของสังคมไทย ปกคลุมไปด้วยทัศนคติแบบชาตินิยมแฝงความระแวงภัย ภายใต้วาทกรรมเรื่องความมั่นคงของรัฐ ซึ่งถูกผลิตซ้ำอย่างเป็นกระบวนการผ่านตำราทางประวัติศาสตร์ สื่อ หรือการสร้างบรรยากาศแห่งความกลัว ซึ่งพวกเขาต้องประสบพบเจอกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน โดยเฉพาะทัศนคติในเชิงลบ และเกลียดกลัวแรงงานข้ามชาติโดยคนไทยบางกลุ่ม ทำให้เขาถูกรีดไถ ถูกคุกคามเหยียดหยาม หรือเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ

แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาก็ยังมีพื้นที่ซึ่งเกื้อหนุนให้ชีวิตของพวกเขาอยู่ภายใต้บริบทของสังคมไทยได้ หอพัก ร้านขายของชำ ตลาดสด วัด รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ได้ร่วมกันส่งเสริมให้พวกเขามีพื้นที่ส่วนตัว และพื้นที่สาธารณะไว้คอยให้ความช่วยเหลือ ปรับทุกข์ และรับการปกป้องคุ้มครองทางจิตใจ และกฎหมาย

พื้นที่ออนไลน์ ก็เป็นพื้นที่หนึ่งซึ่งเกื้อหนุนให้พวกเขาได้เรียนรู้ และเข้าใจต่อสถานการณ์ของโลกของประเทศเขาเอง และประเทศไทย ด้วยข่าวสารข้อมูล และประเด็นอันหลากหลาย กับคู่สนทนาที่มาจากหลายพื้นที่ หลายทักษะภาษาอย่างน้อยก็ไทย-พม่า ซึ่งพวกเขาได้ใช้มันในการรับความรู้ และแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่พวกเขาสนใจอย่างค่อนข้างมีอิสระ สำหรับการแสดงความเป็นชาตินิยมในทางลบสำหรับผู้ใช้อินเตอร์เน็ตไทยในกรณีพม่า ก็ยังคงแสดงทัศนคติที่เผด็จร่อนต่อประเด็นที่สะกิดใจพวกเขาอยู่ตลอดเวลา ภายใต้วาทกรรมการแย่งงานคนไทย อาชญากร โรคระบาด ซึ่งพวกเขาไม่พึงประสงค์ อย่างไรก็ตามในกลุ่มลบบกก็มีกลุ่มบวกซึ่งพวกเขามองปัญหาของแรงงานข้ามชาติด้วยใจเป็นธรรม ก็ดูจะมีเพิ่มขึ้นพร้อมกับคำพูดที่ว่าพวกเขาเป็นแรงงานที่จำเป็นต่อเศรษฐกิจไทย และเขาเป็นมนุษย์เหมือนกับเรา

4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1.2 ภาษาและนโยบายภาษากับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

สถานการณ์ของสังคมพหุวัฒนธรรมในประเทศไทย มาเลเซียและสิงคโปร์ ส่วนนี้แสดงเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาษาและนโยบายภาษาซึ่งมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม มีดังนี้ คือ

การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนและการกำหนดนโยบายแรงงานของประเทศไทยและอาเซียน นอกจากประเด็นการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมแล้ว ประเด็นสำคัญที่เนื่องกับสองประเด็นดังกล่าวคือ เรื่องภาษาและนโยบายภาษา เนื่องจากการย้ายถิ่นนอกจากหมายถึงการเพิ่มความซับซ้อนของสังคมพหุวัฒนธรรมในแง่ของการเพิ่มจำนวนกลุ่มคนในสังคมประเทศปลายทางแล้ว

ยังเพิ่มความซับซ้อนให้กับการสื่อสารระหว่างแรงงานกับพลเมืองเจ้าของประเทศ และนอกจากนี้ ความสามารถในการใช้ภาษายังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงาน การเข้าถึงสวัสดิการความช่วยเหลือ การเป็นส่วนหนึ่งของสังคมปลายทาง และเกี่ยวข้องกับประเทศปลายทางที่ต้องให้ความสำคัญกับประเด็นดังกล่าว เพื่อการสร้างนโยบายแรงงานที่จากมิติทางภาษาและนโยบายภาษาที่ยั่งยืน

จากการศึกษาความสามารถการใช้ภาษาของแรงงานข้ามชาติในสิงคโปร์ ประเทศไทย และมาเลเซียรวมทั้งนโยบายภาษาของทั้งสามประเทศ ผลการศึกษามีดังนี้ คือ

- ประเทศสิงคโปร์

ตั้งแต่สิงคโปร์เป็นประเทศเอกราช รัฐบาลได้กำหนดนโยบายทวิภาษาด้วยการใช้ภาษาอังกฤษและหนึ่งในสามภาษาได้แก่ ภาษาจีน ภาษามลายู และภาษาทมิฬ ซึ่งเป็นภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์หลักของสิงคโปร์ ทั้งนี้เพื่อใช้ภาษาอังกฤษในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพระดับโลก ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางที่จะรวมคนในชาติที่มีความแตกต่างหลากหลายกลุ่มให้เป็นเอกภาพ อย่างไรก็ตาม ชาวจีนในสิงคโปร์ส่วนใหญ่ไม่ได้พูดภาษาจีนแมนดาริน แต่พูดภาษาจีนถิ่น นโยบายภาษาของสิงคโปร์ที่เป็น top-down เช่นสิงคโปร์สามารถทำให้เห็นผลได้ภายในห้าสิบปี แต่อาจคิดไม่รอบด้านถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับภาษาของคนกลุ่มอื่นๆ ที่ไม่ได้อยู่ในกระแสหลัก อย่างไรก็ตาม รัฐบาลก็ยังเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มได้เรียนรู้ภาษาแม่ของตนเอง แต่ผู้พูดภาษาเหล่านั้นต้องกระตือรือร้นที่จะทำให้การเรียนการสอนภาษาของตนเป็นระบบและได้รับการยอมรับจากรัฐบาล ดังเช่นที่ชาวอินเดียได้จัดการเรียนการสอน ภาษาฮินดี ภาษาปัญจาบ ภาษาเบงกอล ภาษาคุชราต และภาษาอูรดู โดยรวมตัวกันภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการสิงคโปร์เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกันในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาเหล่านี้ให้ได้มาตรฐาน รวมถึงการวัดและประเมินผลที่เหมือน ๆ กันซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบให้กับการจัดการเรียนการสอนภาษาไทยได้ เพราะสำหรับภาษาไทยที่ดำเนินการอยู่เป็นการทำอย่างไม่เป็นทางการ และไม่อยู่ในระบบของรัฐบาลสิงคโปร์ ยกเว้นรายวิชาภาษาไทยที่จัดสอนในมหาวิทยาลัย

ความสามารถในการใช้ภาษาของแรงงาน แรงงานไทยในสิงคโปร์แม้จะทำงานมานาน แต่ทักษะภาษาอังกฤษและจีนยังไม่ดีขึ้นตามกาลเวลาที่ผ่านไป ส่วนใหญ่พูดภาษาอังกฤษได้ แต่ทักษะการอ่านและเขียนยังไม่ดี อีกทั้งไม่ค่อยกล้าพูดจึงทำให้เสียเปรียบประเทศอื่นๆ ในการแสดงออกบ้าง อย่างไรก็ตาม ทักษะในวิชาชีพที่แสดงความชำนาญของแรงงานเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันคุณภาพในการทำงานของแรงงานไทยว่าทำงานดี ประณีต มีคุณภาพดีกว่าประเทศที่สื่อสารภาษาอังกฤษดีแต่คุณภาพการทำงานไม่ดี ทั้งนี้ หากแรงงานไทยมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง นายจ้างก็จะเห็นแววและส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยการสนับสนุนให้ไปรับการอบรมในหลักสูตรต่าง ๆ มากขึ้น รวมทั้งภาษาอังกฤษ และภาษาจีนด้วย

ส่วนแรงงานชาวเมียนมา และบังกลาเทศในสิงคโปร์ ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มที่มาพร้อมกับความมุ่งมั่นทำงานเพื่อออคอมส่งเงินกลับไปที่บ้าน ภูมิภาคหลังความยากลำบากในการมาจากประเทศต้นทางของแต่ละคนก็แตกต่างกัน หลายคนต้องเสียค่าใช้จ่ายมากมายให้นายหน้าและกระบวนการอบรม ทดสอบฝีมือ

และภาษาอังกฤษก่อนเดินทางมา แต่แรงงานจากทั้งสองประเทศสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดี ผู้ที่ทิมวิจัยได้ไปสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายและการวางแผนในชีวิตไว้ว่าเมื่อถึงระยะเวลาหนึ่ง ได้เงินจำนวน จะกลับไปประกอบธุรกิจบ้าง ทำฟาร์มเกษตรบ้างที่ประเทศของตน เขาไม่ต้องการทิ้งชีวิตไว้ที่สิงคโปร์เพราะ มีความหวังรออยู่ที่บ้านเกิด

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยก็มีความหวังใยแรงงานต่างชาติ และคนไทยที่ทำงานและอยู่อาศัยใน สิงคโปร์ที่ต้องการพัฒนาด้านการศึกษาของตนให้สูงขึ้นจึงจัดให้มีการเรียนในหลักสูตรการศึกษานอก โรงเรียน และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ที่ช่วยยกระดับการศึกษาของแรงงานไทยและคนไทยใน สิงคโปร์ได้เป็นจำนวนมาก

● ประเทศมาเลเซีย

ประเทศมาเลเซียเป็นประเทศที่มีอัตราการพัฒนาประเทศอย่างรวดเร็วประเทศหนึ่งทวีปเอเชีย จึง มีแรงงานข้ามชาติจากประเทศต่าง ๆ หลั่งไหลเข้ามาทำงานในประเทศมาเลเซีย จาก 8 ประเทศหลัก ๆ ได้แก่ ประเทศอินโดนีเซีย เนปาล บังกลาเทศ พม่า อินเดีย ไทย ปากีสถาน และฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ ยังมี ที่มาจากประเทศอื่น ๆ ซึ่งได้แก่ เวียดนามและกัมพูชา หลังได้รับเอกราชมาเลเซียเน้นการใช้ภาษามาเลเซีย เป็นหลัก แต่เพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ รัฐบาลประกาศให้สอนวิทยาศาสตร์ และ คณิตศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษ แม้จะถูกต่อต้านจากชาวจีนและชาวมาเลย์แต่รัฐบาลก็ยืนยันในการดำเนิน นโยบายดังกล่าว จนมาสู่ยุคปัจจุบันคือยกระดับภาษามาเลเซียและควบคู่ไปกับการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์เป็นภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาเอกชนหลายแห่ง เน้นการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ภาคธุรกิจใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อสื่อสารมากกว่าการใช้ภาษา มาเลเซียหรือแม้แต่ภาษาจีน จากการที่มีมหาวิทยาลัยต่างชาติมาเปิดสาขาในมาเลเซียทำให้บัณฑิตที่สำเร็จ การศึกษาเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานเพราะสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้ดีกว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัยของรัฐ ปัจจุบันนี้จึงเน้นนโยบายทวิภาษาและพหุภาษา คือภาษาอังกฤษ/ภาษาแม่/ภาษา มาเลเซีย

แรงงานไทยที่ไปทำงานในมาเลเซียส่วนใหญ่มาจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีพื้นที่ติดต่อกับ มาเลเซีย งานที่ทำคือการเปิดร้านอาหารต้มยำกุ้ง หรือไปทำงานในร้านอาหารดังกล่าว และภาคการเกษตร แถวชายแดนระหว่างสองประเทศ การปรับตัวของชาวไทยจากสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ยากและใช้ เวลาไม่นาน เพราะมีพื้นฐานทางด้านศาสนา วัฒนธรรม และภาษาที่ใกล้เคียงกับชาวมาเลเซีย อีกทั้งมีคนที่ อยู่มาก่อนคอยเป็นเพื่อนแนะนำให้ นอกจากนี้ สปาและนวดไทย เป็นอีกอาชีพหนึ่งที่แรงงานไทยผู้หญิงนิยม ไปทำที่มาเลเซียเพราะรายได้ดีกว่า แต่แรงงานกลุ่มนี้มีความสามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ระดับหนึ่ง แต่มี ปัญหาในการเรียนรู้ภาษาอื่น ๆ ที่ใช้ในมาเลเซีย และยังคงปรับปรุงการใช้ภาษาอังกฤษให้ดีขึ้น

● ประเทศไทย

ประเทศไทยก็เช่นเดียวกับสองประเทศดังกล่าวข้างต้น คือคนไทยปฏิเสธงาน 3Ds เช่นกัน อีกทั้งประเทศไทยมีนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจผ่านอุตสาหกรรมที่ยังต้องใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก เมื่อแรงงานไทยไม่พอจึงเปิดให้นำเข้าแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านรายล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากประเทศเมียนมา ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ดังนั้นประเทศไทยจึงอยู่ในสถานะที่เป็นทั้งประเทศต้นทางและประเทศปลายทางของการเคลื่อนย้ายแรงงาน

แรงงานต่างด้าวที่เข้ามาทำงานในไทยต้องฝึกฝนเรียนรู้ภาษาไทยด้วยตนเอง โดยวิธีการต่างๆ ภายในหกเดือนก็สามารถสื่อสารภาษาไทยได้ และมีความชำนาญมากขึ้นตามระยะเวลาที่อยู่ในประเทศไทย แรงงานต่างด้าวที่ทำงานในประเทศไทยมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยให้เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมถึงงานบางอย่างที่ต้องใช้ทักษะ และแรงงานในการทำงานโดยที่ยังใช้เครื่องจักรมาทดแทนไม่ได้ ทรานซัน แรงงานต่างด้าวยังคงเป็นที่ต้องการต่อไป

สถานการณ์การปรับตัวของคนไทยในฐานะเจ้าบ้านที่มีต่อการเคลื่อนย้ายของผู้คน โดยเฉพาะแรงงานต่างชาติในประเทศไทยนั้น คนไทยส่วนใหญ่ passive ต่อการเข้ามาของแรงงานต่างชาติเพราะไม่ได้มองว่าเป็นความหลากหลายที่น่ารู้จักเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน จึงทำให้คนไทยปิดกั้นโอกาสที่จะเรียนรู้ภาษาของแรงงาน และอัตลักษณ์ความดีงามทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าของแรงงาน ด้วยเหตุนี้ แม้กาลเวลาผ่านไป ประเทศไทยก็ยังไม่สามารถสร้างผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญภาษาเพื่อนบ้านได้มากนัก เจ้าของกิจการไทยก็ไม่สามารถจะสื่อสารกับแรงงานได้ ต้องใช้ล่ามที่เป็นคนชาติเดียวกับแรงงานเป็นล่ามแทน นี่จึงเป็นที่มาของการยอมรับให้แรงงานทำอาชีพล่ามได้ ดังนั้น งานที่เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ความยุติธรรม ที่เกี่ยวกับแรงงานต่างชาติจำเป็นต้องมีล่ามเพื่อช่วยสื่อสารระหว่างหน่วยงานไทยและแรงงานต่างชาติ การยอมรับให้ถูกกฎหมายจะเป็นยกระดับคุณภาพล่ามให้ดีขึ้น

4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1.3 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง

ผลการศึกษากระบวนการคุ้มครองทางสังคมของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและบทบาทของหน่วยงานที่ไม่ใช่รัฐในการสนับสนุนระบบการคุ้มครองทางสังคม มีดังนี้คือ

4.1.3.1 สถานการณ์ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

● สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา

ระบบการคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมมิติการค้ำมนุษย์ การบังคับใช้แรงงาน การใช้แรงงานเด็ก การศึกษาขั้นพื้นฐาน การสาธารณสุข การส่งเสริมสิทธิของคนพิการ การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะงานอาชีพ ในภาพรวมเมียนมาวางแผนลดปัญหาความยากจนด้วยการพัฒนาชนบทและลดความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในวงจรชีวิตของมนุษย์ โดยสนับสนุนความช่วยเหลือเฉพาะทางด้วยวิธีการจัดสรรเงินโอน และให้ความสำคัญกับกลุ่มสตรีมีครรภ์และเด็กที่อายุไม่เกินสองปี คนพิการที่ไม่สามารถทำงานได้ การศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบโรงเรียน การสร้างงานและพัฒนาอาชีพ การให้เงินบำนาญแก่ผู้สูงอายุ เครื่องมือของการคุ้มครองทางสังคมในแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมแห่งชาติ (NSPSP) แบ่งออกเป็นสี่มาตรการหลัก ได้แก่ การประกันสังคม ตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม นโยบายตลาดแรงงาน และการบริการสังคม ฐานการคุ้มครองทางสังคมเป็นกรอบที่ใช้ในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมของประเทศ การคุ้มครองทางสังคมของเมียนมารวมถึงนโยบาย กลไกทางกฎหมาย และโครงการ ที่มีเป้าหมายสำหรับปัจเจกและครอบครัว ซึ่งป้องกันและขจัดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม สนับสนุนการเข้าถึงบริการ และโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ โอกาสทางเศรษฐกิจ และ เอื้ออำนวยความสามารถในการจัดการ หรือ รับมือกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นจากเหตุฉุกเฉินหรือการสูญเสียรายได้กะทันหัน

คำจำกัดความนี้แยกแยะอย่างชัดเจนระหว่างการคุ้มครองทางสังคมและองค์ประกอบอื่นของนโยบายสังคม เช่น การศึกษา และสุขภาพ ขณะเดียวกันชี้ให้เห็นถึงบทบาทของระบบการคุ้มครองทางสังคมต่อการสนับสนุนนโยบายสังคม เช่น มาตรการที่สนับสนุนหรือเอื้ออำนวยให้เด็กอยู่ในระบบการศึกษา หรือเข้าถึงบริการสุขภาพ

ระบบการคุ้มครองทางสังคมมีหน่วยงานหลายหน่วยงานมีบทบาทในการจัดบริการ แต่ในภาพรวมมุ่งให้ความคุ้มครองเรื่องประกันสังคมสำหรับแรงงานในระบบ และระบบการช่วยเหลือทางสังคม (Social Assistance) ก่อนข้างจำกัด

การคุ้มครองทางสังคมสำหรับเด็กเล็ก ครอบคลุมการดูแลสุขภาพและโภชนาการสำหรับเด็ก ส่วนเด็กในวัยเรียน กระทรวงศึกษามีเงินสนับสนุนรายเดือน (Stipends) ให้ครอบครัวยากไร้ รวมทั้งมีเงินโอน (Cash transfer) ให้นักเรียนชั้นประถม มีการสนับสนุนทุนการศึกษา ตำราเรียน สำหรับเด็กจากครอบครัวยากไร้ เพื่อป้องกันเด็กออกกลางคัน ส่วนวัยทำงาน กระทรวงแรงงาน ให้การสนับสนุนสำหรับแรงงานในระบบ การฝึกอาชีพ และให้บริการแก่แรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่ประสงค์เดินทางไปทำงานนอกประเทศ และยังให้บริการที่พักและการฝึกอบรมสำหรับผู้หญิงที่มีความเปราะบาง รวมทั้งโครงการจ้างงานสาธารณะ ซึ่งสนับสนุนโดยองค์การพัฒนาระหว่างประเทศ ส่วนผู้สูงอายุ มุ่งไปที่บำนาญข้าราชการ ส่วนผู้ด้อยโอกาส มีการจัดบ้านพักคนชรา 33 แห่ง ซึ่งครอบคลุมเพียงร้อยละ 1 ของประชากรกลุ่มเป้าหมาย ส่วนประชากรที่มีอายุ 90 ปีขึ้นไปจะได้รับเงินสนับสนุน

● ประเทศกัมพูชา

แผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมเพื่อคนจนและเปราะบางแห่งชาติของกัมพูชามุ่งให้ความสำคัญที่คนจนและกลุ่มคนที่เปราะบาง ครอบคลุมถึงปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่เผชิญความเสี่ยง ภาวะวิกฤติ และความยากจน ซึ่งลักษณะเฉพาะของแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมของกัมพูชา คือ การเน้นส่งเสริมให้มีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามวงจรชีวิต ยุทธศาสตร์ฉบับนี้อ้างอิงกับกรอบของฐานการคุ้มครองทางสังคม คือ การพิจารณาวงจรชีวิตของมนุษย์ตามความเปราะบาง ทั้งนี้คนที่เปราะบางคือคนที่เคยยากจน คนจนเรื้อรัง หรือคนที่มีความเสี่ยงที่อาจทำให้ยากจน แผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคมเพื่อคนจนและเปราะบางแห่งชาติ ตระหนักถึงกลุ่มคนที่เปราะบาง ได้แก่ เด็ก สตรี และคนสูงอายุ รวมถึงการขาดแคลนอาหารในครัวเรือน โดยเฉพาะความยากจนกลายเป็นวัฏจักรที่ทำให้ปัญหาอื่น ๆ สืบเนื่องตามมา ไม่ว่าจะเป็นโอกาสการเข้าเรียนของ 1) เด็กในโรงเรียนเพราะครอบครัวไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ที่ไม่มั่นคง นอกจากนี้ยังต้องประสบปัญหาคุณภาพอาหารที่ไม่ดี 2) สตรีที่มีอายุระหว่าง 15 - 49 ปี ถูกเลือกปฏิบัติและขาดโอกาสที่เท่าเทียมทางเพศสภาพ และ 3) กลุ่มคนเปราะบาง เช่น คนไร้ที่อยู่อาศัย คนพิการ คนมีเชื้อ HIV เด็กถูกทอดทิ้ง ครอบครัวที่ย่ำแย่ และคนสูงอายุ ฉะนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงต้องพึ่งพิงอาศัยความช่วยเหลือทางสังคมหรือรู้จักคือสวัสดิการสังคม

แผนยุทธศาสตร์ใช้เครื่องมือแตกต่างกันเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียม โดยเริ่มต้นจากการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานด้วยตาข่ายความปลอดภัยทางสังคม (Social Safety Nets) ซึ่งเป็นความช่วยเหลือเฉพาะทางที่รัฐบาลจัดสรรทรัพยากรเพื่อกระจายสู่คนจนและกลุ่มคนที่เปราะบางในรูปแบบของการให้เงินหรือบริการสังคม ครอบคลุมถึงการศึกษา การรักษาพยาบาล และการจัดหาที่อยู่อาศัย ทั้งนี้จะเป็นฐานที่แผนยุทธศาสตร์ให้ความสำคัญสำหรับการปฏิบัติการและมีเป้าหมายเพื่อยกระดับสู่การขยายการคุ้มครองทางสังคมไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งในอนาคตเมื่อก้าวพ้นความยากจนอาจยกระดับไปสู่ระบบการประกันสังคมโดยรัฐหรือเอกชน พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคความร่วมมือต่าง ๆ และอาศัยการจ่ายเงินโดยความสมัครใจเพื่อเข้าร่วมกองทุนชุมชนหรือประกันสังคม ทั้งยังใช้เป็นหลักประกันสุขภาพและเงินบำนาญหลังจากการเกษียณอายุการทำงานด้วย

● ประเทศลาว

รัฐบาลลาวได้รับความร่วมมือจากการสนับสนุนเงินทุนจากรัฐบาลออสเตรเลียให้ จัดทำร่างข้อเสนอแผนยุทธศาสตร์การคุ้มครองทางสังคม โดยอาศัยกรอบและแนวทางขององค์การพัฒนาระหว่างประเทศ เช่น องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (United Nations Children's Fund) โครงการอาหารโลก (World Food Programme) และธนาคารโลก (World Bank) การออกแบบระบบการคุ้มครองทางสังคมของลาว เป็นไปในแนวทางเดียวกับเมียนมาและกัมพูชา คือใช้กรอบวงจรชีวิต ร่างข้อเสนอเพื่อสร้างระบบการคุ้มครองทางสังคมของลาว ครอบคลุมถึงมิติต่าง ๆ ดังนี้ มิติแรก คือ สุขภาพซึ่งแบ่งออกสามแนวทาง ได้แก่ แนวทางแรก คือ การจัดตั้งกองทุนประกันสังคมแห่งชาติ แนวทางที่สอง คือ การประกันสุขภาพของชุมชน และแนวทางที่สาม

คือ กองทุนประกันสังคมถ้วนหน้า โดยความสำคัญที่ควรตระหนักถึงคือสิทธิประโยชน์ให้ครอบคลุมถึงแรงงานนอกระบบ มิติที่สอง คือ การศึกษา ควรจัดให้มีการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนแบบไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยที่กระทรวงการศึกษาและกีฬาต้องจัดทำแผนให้ครอบคลุมถึงพื้นที่และรองรับต่อกลุ่มคนที่เปราะบาง โดยเฉพาะการสนับสนุนให้ได้รับโอกาสอย่างเท่าเทียมกัน มิติที่สาม คือ สวัสดิการสังคมและสิทธิประโยชน์ (Social Welfare and Benefits) ตั้งอยู่บนแผนของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อช่วยเหลือเงินทุนให้แก่เด็กที่เปราะบางและคนพิการที่อาศัยความช่วยเหลือตามแต่กรณี (Social Protection and Sustainable Livelihood, 2015, pp. 7-10)

ความท้าทายที่เกิดขึ้นต่อกลุ่มคนเปราะบางในลาวมีสามประการ คือ 1) โครงสร้างพื้นฐานที่ระหว่างเขตเมืองกับเขตชนบท โดยเฉพาะการบริการสาธารณะและการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำเชิงภูมิศาสตร์ จนนำไปสู่การย้ายถิ่นจากเขตชนบทสู่เมือง 2) ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดการแบ่งเชื้อชาติเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้จำกัดการเข้าถึงบริการสาธารณะ 3) ความเปราะบางตามวงจรชีวิต อันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมทางเพศและจำกัดโอกาสของสตรีที่สามารถเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ

4.1.3.2 บทบาทของระบบการคุ้มครองทางสังคมต่อแรงงานและครอบครัวต้นทางของแรงงานย้ายถิ่น

ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น นอกเหนือไปจากความยากจน และ โอกาสที่จำกัดในการทำงาน การย้ายถิ่นในทั้งสามประเทศนี้ เกิดขึ้นมาแล้วมากกว่าสองทศวรรษ ครอบครัวที่สมาชิกย้ายถิ่นมาทำงานในประเทศไทยไม่ใช่ครอบครัวที่ยากจนที่สุด เนื่องจากการย้ายถิ่นทั้งโดยถูกกฎหมายและผิดกฎหมายล้วนมีค่าใช้จ่าย การย้ายถิ่นโดยผิดกฎหมายใช้เวลาในการดำเนินการน้อยกว่า และมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่า ผู้ย้ายถิ่นจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวใช้ช่องทางการย้ายถิ่นที่ผิดกฎหมายมากกว่าผู้ย้ายถิ่นอีกสองประเทศ เนื่องจากเหตุผลสำคัญอย่างน้อยสองประการ คือ ความใกล้เคียงด้านภาษา ทำให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถใช้ชีวิตกลมกลืนไปกับชาวไทยได้ และ การมีทางเลือกอาชีพในพื้นที่ต้นทาง ทำให้ผู้ย้ายถิ่นชาวลาวยินดีที่จะทำงานในระยะสั้นมากกว่าการมีข้อผูกพันระยะยาวในกรอบการย้ายถิ่นที่ถูกกฎหมาย สาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นเป็นไปตามข้อเสนอปัจจัยผลักและปัจจัยดึง ซึ่งนอกจากจะสอดคล้องกับข้อเสนอของทฤษฎีระบบโลก แนวคิดนีโอคลาสสิก แนวเสรีนิยมใหม่ แนวคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ใหม่แล้ว การศึกษายังยืนยันปัจจัยที่สนับสนุนการย้ายถิ่นตามข้อเสนอของทฤษฎีเครือข่าย

ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคม ทำให้ครอบครัวมีค่าใช้จ่ายด้านสวัสดิการสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรักษาพยาบาล การใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของเด็กวัยเรียน ซึ่งเป็นคนละส่วนกับค่าเล่าเรียน ซึ่งรัฐบาลให้การสนับสนุน ความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมจึงเป็นปัจจัยผลักสำคัญอีกประการหนึ่ง

ที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น และด้วยความจำกัดของระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ จึงไม่น่าแปลกใจว่าระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ไม่ได้ช่วยลดผลกระทบของการย้ายถิ่นที่มีต่อผู้ที่อยู่ข้างหลัง

ผลกระทบสำคัญที่เกิดขึ้นต่อผู้ที่อยู่ข้างหลัง คือ ผลกระทบที่มีต่อเด็กและผู้สูงอายุ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาในหลายประเทศ ความรุนแรงของผลกระทบขึ้นอยู่กับเงินที่ส่งกลับด้วย กล่าวคือหากเงินที่ส่งกลับเพียงพอ ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานจะรุนแรงน้อยกว่า ผลกระทบต่อเด็กปรากฏในด้านการศึกษาของเด็ก พฤติกรรมการใช้ชีวิต ผลกระทบต่อจิตใจจากการไม่ได้ใกล้ชิดพ่อแม่ และการขาดการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ส่วนผลกระทบต่อผู้สูงอายุ คือการที่ผู้สูงอายุต้องรับภาระการเลี้ยงดูเด็ก ทั้งในด้านการดูแลในชีวิตประจำวัน การอบรมสั่งสอน ในขณะที่ระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ไม่ได้สนับสนุนการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ นอกจากผลกระทบต่อเด็ก และ ผู้สูงอายุ ผลกระทบต่อวัยแรงงานปรากฏในรูปความแตกแยกของครอบครัว

4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1.4 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาผู้ลี้ภัยในเมือง ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย

- อินโดนีเซีย

ข้อสรุปประการแรกเผยให้เห็นถึงความจริงที่ว่า กฎหมายหรือข้อบังคับเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย 5 ฉบับ ได้แก่ (1) รัฐธรรมนูญปี 2488 ฉบับแก้ไข (2) กฎหมายสิทธิมนุษยชนฉบับที่ 39 ปี 2542 (3) กฎหมายคนเข้าเมือง ปี 2554 (4) กฎฎีกาประธานาธิบดี ฉบับที่ 125 ปี 2559 และ (5) คำสั่งอธิบดีกรมตรวจคนเข้าเมือง ฉบับที่ IMI-1489.UM.08.05 ปี 2553 ได้ส่งผลกระทบทางตรงต่อผู้ลี้ภัยน้อยมาก เนื่องจากไม่มีการดำเนินการตามหลักกฎหมายหรือข้อบังคับดังกล่าวนั่นเอง จะมีก็เพียงคำสั่งอธิบดีกรมตรวจคนเข้าเมือง ฉบับที่ IMI-1489.UM.08.05 ปี 2553 เท่านั้น ที่ส่งผลกระทบไปถึงการดำเนินงานภาคสนามของเจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองในระดับพื้นที่

ข้อสรุปประการที่สอง ผลการวิจัยพบว่าเหตุผลที่แตกต่างกัน หากมีรูปแบบเดียวกัน ในการห้ามผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงในเรื่องสิทธิบางประการที่เกี่ยวข้องกับเอกสารฉบับนี้คือ เสรีภาพในการเคลื่อนไหว สิทธิในการจ้างงานและสิทธิในการศึกษา เสรีภาพในการเดินทางถูกจำกัดจากอิทธิพลในระดับสูงของรัฐบาล ออสเตรเลียตั้งแต่การมีส่วนร่วมครั้งแรกของอินโดนีเซียในการจัดการผู้ลี้ภัยในช่วงกลางทศวรรษ 1970 (ประมาณช่วง พ.ศ. 2516-2519) ภายในปี 2558 มีศูนย์กักกันระยะยาว 13 แห่งและศูนย์กักกันชั่วคราว 20 แห่งในหมู่เกาะทั้งหมดที่สร้างขึ้นด้วยเงินทุนของออสเตรเลีย (และองค์การระหว่างประเทศเพื่อการช่วยเหลือด้านการย้ายถิ่นฐานและสำนักงานของ UNHCR ในกรุงจาการ์ตาทั้งหมดจ่ายโดยรัฐบาล

ออสเตรเลีย) อินโดนีเซียที่ไม่เคยยอมรับสถานะของ “ผู้ลี้ภัย” ทางกฎหมายยังคงยืนหยัดในจุดยืนของตนอย่างเข้มแข็งมาโดยตลอด ต่อมาในปลายปี 2559 เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทะเลอันดามันที่มีผู้ลี้ภัยจำนวนมาก หลั่งไหลเข้ามาจากพม่าอย่างฉับพลัน รัฐบาลของนายโจโก วิโดโดก็ได้รับเอาคำว่า “ผู้ลี้ภัย” มาใช้อย่างทันที โดยถอดมาจากถ้อยคำในอนุสัญญาผู้ลี้ภัย อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนนโยบายอย่างกะทันหันนี้จะต้องใช้เวลาอันยาวนานในการค่อย ๆ แปรลงไปสู่กระบวนการปฏิบัติตามนโยบายในลักษณะ “ปกติ” ได้ เหตุผลสำคัญที่รัฐบาลอินโดนีเซียไม่ยอมให้ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงมีเสรีภาพในการเคลื่อนไหว คือ ประเด็นเรื่อง “ความมั่นคง” หรือแนวนโยบายที่ยังคงตกทอดมาจากรัฐบาลชุดก่อน ๆ รวมถึง การมีอยู่ของศูนย์กักกันผู้ลี้ภัยตามที่ตั้งต่าง ๆ Missbach (2015) เป็นผู้ที่ให้เหตุผลได้ดีที่สุดว่าทำไมอินโดนีเซียถึงไม่ยอมอนุญาตให้ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงเข้ามาในตลาดแรงงาน โดยเขาอธิบายไว้ว่า “กฎหมายท้องถิ่นของอินโดนีเซียห้ามมิให้ชาวต่างชาติทำงานและการเข้าเมืองของอินโดนีเซียไม่พร้อมที่จะให้ใบอนุญาตทำงานเนื่องจาก (1) อุปสรรคด้านภาษา (2) คนท้องถิ่นมีอัตราการทำงานสูง และ (3) มีแนวโน้มที่จะคัดค้านจากประชากรในท้องถิ่น นอกจากนี้ ผู้ลี้ภัยที่ทำงานในร้านขนมอบ (เบเกอรี่) และร้านอาหารต้องเผชิญกับความเสี่ยงในการถูกกักกันและการหาประโยชน์ (Missbach 2015) แรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการปฏิเสธของรัฐบาลอินโดนีเซียที่จะไม่ให้สิทธิในการศึกษาแก่เด็กในกลุ่มผู้ลี้ภัยนั้น มีความสัมพันธ์กับเหตุผลสองประการ ประการแรก คือ รัฐบาลไม่มีความสามารถพอที่จะให้การศึกษาในระดับที่สูงพอที่จะสนองความต้องการของผู้ลี้ภัยได้ (ซึ่งโดยปกติแล้ว ครอบครัวของผู้ลี้ภัยจะเป็นผู้ตัดสินใจเลือกเอง) และประการที่สอง ความล้มเหลวของผู้ปกครองของผู้ลี้ภัยที่จะส่งบุตรหลานของตนเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐที่มี “คุณภาพต่ำกว่า” (ในอินโดนีเซีย การจัดหลักสูตรต้องจะเป็นในระดับท้องถิ่น อีกทั้งครูผู้สอนไม่ใช่ผู้ที่มีความรู้สองภาษา เป็นต้น)

● มาเลเซีย

การละเมิดและสิทธิของสิทธิของผู้ลี้ภัยในมาเลเซียอย่างเป็นทางการเป็นระบบนั้นเกิดขึ้นมาจากการที่ไม่มีการรับรองสถานะของผู้ลี้ภัยตามกฎหมายในมาเลเซีย การผิดกฎหมายนั้นเป็นกรอบการมองหลักที่สะท้อนถึงความจริงที่ผู้ลี้ภัยทั้งหมดต้องเผชิญ แนวคิดเรื่อง “การผิดกฎหมาย” ที่ถูกสร้างขึ้นมานี้ได้รับอำนาจจากการที่รัฐผูกโยงสิทธิขั้นพื้นฐานไว้กับสถานะการเข้าเมืองของบุคคล ทว่ากฎหมายและบรรทัดฐานทางสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศนั้นได้รับรองว่าสิทธิมนุษยชนนั้นไม่สามารถแบ่งแยกได้และยึดโยงอยู่กับบุคคลอยู่แต่เดิมแล้ว โดยไม่ได้คำนึงถึงสถานะใด ๆ ด้วยเหตุนี้ มาตรการในการขับเคลื่อนให้เกิดการคุ้มครองต่อผู้ลี้ภัยนั้นจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักการดังกล่าว

การทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงนโยบายเฉพาะกิจและการปฏิบัติของรัฐบาลที่ตอบสนองเฉพาะสถานการณ์ อีกทั้งการขาดมาตรการในการรับผิดชอบและการตรวจสอบส่งผลให้เกิดการต่อต้านคัดค้านในเชิงสถาบันที่ส่งผลเสียต่อสิทธิของผู้ลี้ภัย ด้วยเหตุนี้ การปกป้องคุ้มครองผู้ลี้ภัยจำเป็นต้องถือว่าเป็นประเด็นเรื่องธรรมาภิบาลและพันธกรณีในการจัดการกับปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับของรัฐบาล

แนวทางการปฏิบัติทั้งทางกฎหมาย การปกครองและเชิงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นกับผู้ลี้ภัยในมาเลเซีย นั้นเป็นผลพวงของการปกครองในรัฐบาลชุดที่ผ่านมาที่ดำรงตำแหน่งมากกว่า 6 ทศวรรษ แม้ว่าจะยังเป็น

เรื่องที่ต้องติดตามกันต่อไปว่ารัฐบาลชุดปัจจุบันที่ได้รับการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2018 ที่ผ่านมา จะสามารถตอบสนองในการคุ้มครองผู้ลี้ภัยให้มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากขึ้นแค่ไหน คำมั่นสัญญาที่รัฐบาลชุดนี้ได้ให้ไว้ว่าจะให้สัตยาบันในอนุสัญญาผู้ลี้ภัยและจะเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาวิกฤตผู้ลี้ภัยชาวโรฮิงญาและชาวปาเลสไตน์ และจะเคารพสิทธิในการทำงานของผู้ลี้ภัย ถือเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับการรณรงค์ขับเคลื่อนนโยบายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย และการที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศได้กล่าวอ้างถึงพันธะสัญญาดังกล่าวก็ถือเป็นนิมิตหมายที่ดี แม้ว่าถ้อยคำในภาษาในคำประกาศนโยบายดังกล่าวเสมือนจะขาดความเข้าใจและการวิเคราะห์ประเด็นเรื่องสิทธิของผู้ลี้ภัยที่ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกันได้และการให้สัญญาที่สนับสนุนเฉพาะผู้ลี้ภัยบางกลุ่มเท่านั้น นอกจากนี้ในประเด็นการต่อต้านการค้ามนุษย์นั้น เอกสารดังกล่าวยังมองในกรอบด้านความมั่นคงตามแนวชายแดนโดยมิได้คำนึงถึงการให้การคุ้มครองและให้ความยุติธรรมแก่เหยื่อและผู้เสียหาย หรือไม่ได้มองถึงการเดินทางผ่านและเข้าพักพิงในอาณาเขตของประเทศได้อย่างปลอดภัย

นอกจากนี้ แม้ว่าการให้สัตยาบันในอนุสัญญาผู้ลี้ภัยจะถือเป็นเรื่องสำคัญสำหรับผู้ลี้ภัยในมาเลเซีย แต่ปัญหาเรื่องประวัติการส่งรายงานด้านสิทธิมนุษยชนที่ล่าช้า การอนุวัติหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศเข้าสู่กฎหมายภายในประเทศยังเป็นเรื่องที่ต้องจัดการแก้ไข ช่องโหว่ในการคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัยนั้นเกิดขึ้นจากความล้มเหลวในการตีความกฎหมายและแนวปฏิบัติในมาเลเซียให้เป็นไปตามหลักรัฐธรรมนูญและมาตรฐานสากล และความไม่เต็มใจที่จะใช้กฎหมายภายในประเทศที่มีอยู่แล้วในการคุ้มครองผู้ลี้ภัย (เช่น การงดเว้นผู้ลี้ภัยจาก พ.ร.บ.การเข้าเมือง) ด้วยแนวโน้มที่จะมีการให้สัตยาบันเกิดขึ้นในอนาคต เจตจำนงทางการเมืองที่จะใช้กลไกที่มีอยู่แล้วก็ถือเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นกัน

ในขณะที่มีการอภิปรายถึง ข้อเสนอแนะทางนโยบายและแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิให้แก่ผู้ลี้ภัยในมาเลเซีย ผู้ให้สัมภาษณ์ได้ตั้งคำถามถึงอุปสรรคต่อการคุ้มครองผู้ลี้ภัยเช่นกัน อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การที่ไม่มีและไม่สามารถเข้าถึงนโยบายที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรได้ คำสั่งของกรมการเข้าเมืองถูกเก็บเป็นความลับ และการขาดกระบวนการที่โปร่งใสในรัฐบาล ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนได้กล่าวถึงนโยบายเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย (และผู้อพยพย้ายถิ่น) ในมาเลเซียว่ามีลักษณะเฉพาะกิจ แยกส่วนและคลุมเครือ จึงกลายเป็นเรื่องยากในการเคลื่อนไหวเรียกร้องและติดตามการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบาย เนื่องจากสนามหรือพื้นที่ทำงานทางนโยบายดังกล่าวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา รวมถึงผู้เล่น [ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย] ด้วย จึงทำให้ยากต่อการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าหรือความถดถอยของนโยบาย

● ประเทศไทย

หากพิจารณาจากนโยบายการบริหารจัดการผู้ลี้ภัยของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ก็พบว่าประเทศไทยไม่เคยมีนโยบายในการบริหารจัดการผู้ลี้ภัย การดำเนินการที่ผ่านมาอยู่ในลักษณะของการมีมาตรการในการดำเนินการเฉพาะเรื่อง และเฉพาะช่วงเวลาเท่านั้น การไม่มีนโยบายระยะยาวอาจจะสะท้อนให้เห็นแนวคิดในการบริหารจัดการผู้ลี้ภัยในลักษณะของการไม่ยอมรับ ทั้งนี้ก็เพื่อหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในระยะยาวต่อการจัดการผู้ลี้ภัย อย่างไรก็ตามหากพิจารณาจากการจัดการที่ผ่านมาจะพบว่าการขาดนโยบายการจัดการที่ชัดเจนและเป็นระบบ ไม่ได้ทำให้ความรับผิดชอบในระยะยาวของประเทศไทย

ลดลงแต่ประการใด แต่เมื่อพิจารณาจากโลกทางกฎหมาย เราก็จะพบว่าประเทศไทยมีกลไกทางกฎหมายเพียงพอที่จะบริหารจัดการผู้ลี้ภัยในระยะยาวได้ อีกทั้งยังสามารถบริหารจัดการความเสี่ยงและผลกระทบอื่น ๆ ที่ตามมาได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นกลไกการกำหนดสถานะทางกฎหมาย การอนุญาตให้ทำงาน การจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่ไม่มีสัญชาติ หรือการจัดหลักประกันด้านสุขภาพให้แก่คนที่ไม่ใช่สัญชาติไทยกลุ่มต่างๆ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความพร้อมและมีองค์ความรู้ที่จะสามารถบริหารจัดการผู้ลี้ภัยอย่างยั่งยืนบนฐานของการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และลดผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจและความมั่นคงของรัฐ อีกทั้งยังสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศไทยและผู้ลี้ภัยเองด้วย หากจะมีสิ่งประเทศไทยยังคงขาดอยู่ ก็คือการขาดนโยบายทางการเมืองที่ชัดเจนในการบริหารจัดการผู้ลี้ภัยอย่างเป็นระบบ จากการดำเนินการที่ผ่านมา ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การปราศจากสถานะทางกฎหมายของผู้ลี้ภัยในประเทศไทยเป็นปัญหาสำคัญที่ทำให้ผู้ลี้ภัยไม่สามารถเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะที่เป็นผู้ลี้ภัย ถึงกระนั้นผู้ลี้ภัยก็ยังสามารถเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายเฉพาะอื่นๆ ถึงกระนั้นผู้ลี้ภัยก็ยังเผชิญกับปัญหาในการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายที่มีอยู่ ซึ่งขัดแย้งกับกฎหมายคนเข้าเมือง เพื่อประโยชน์ของรัฐในการจัดการบริหาร และควบคุม รวมถึงตัวผู้ลี้ภัยที่อาศัยอยู่ภายในประเทศไทยในการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายอื่นๆ

4.1 ผลการศึกษาด้านพลวัต สถานการณ์ แนวทางการดำเนินการของรัฐเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนใน 5 ประเด็น

4.1.5 การย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียนกับระบบสุขภาพ

ผลกระทบของการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนต่อสุขภาพของผู้เคลื่อนย้าย และระบบสุขภาพของประเทศปลายทาง เป็นการศึกษาผลกระทบในระดับปัจเจก อันได้แก่ความทุกข์ทางสังคมอันเกิดจากการย้ายถิ่นและการไม่ได้รับการปกป้องทางสังคม และผลกระทบในระดับบริบท ทั้งต่อสถานพยาบาลที่ให้บริการสุขภาพ และระบบบริการสุขภาพของประเทศปลายทางในการตอบสนองต่อความต้องการทางสุขภาพ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดการควบคุมโรค และการบริหารทรัพยากรของสถานพยาบาล โดยพิจารณาจากปรากฏการณ์การใช้บริการสุขภาพที่เกิดขึ้นในพื้นที่เขตการค้าชายแดนของภูมิภาคอาเซียน โดยเลือกพื้นที่ศึกษาคือชายแดนไทยพม่า และชายแดนไทย-ลาว ที่มีประวัติศาสตร์การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนระหว่างประเทศมาเป็นเวลานาน มีการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางสังคม วัฒนธรรม มีตลาดการค้าชายแดน มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ และกำลังจะถูกพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษในอนาคตอันใกล้

4.1.5.1 บริการสุขภาพข้ามพรมแดน ความต้องการทางสุขภาพ และผลกระทบในระดับสถานพยาบาล

ข้อค้นพบจากการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งในระดับปรากฏการณ์การใช้บริการสุขภาพข้ามพรมแดน ความต้องการทางสุขภาพ และผลกระทบในระดับสถานพยาบาลอันเกิดจากการเคลื่อนไหลของประชากรกลุ่มข้ามพรมแดน และในระดับบริบทที่บ่งชี้ลักษณะเชิงโครงสร้างอันได้แก่ บริบททางการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศต้นทาง การใช้อำนาจรัฐของประเทศปลายทางเพื่อควบคุมผู้ที่มาจากต่างรัฐ นโยบายด้านสาธารณสุขที่ยังไม่ตอบสนองต่ออุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพของประชากรข้ามพรมแดน ทั้งกลุ่มที่ได้รับและไม่ได้รับการคุ้มครองทางสุขภาพ ความสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่มประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณชายแดน ทั้งระหว่างผู้ที่มีสัญชาติไทยและแรงงานข้ามแดน บทบาทของระบบเศรษฐกิจและทุนในพื้นที่ชายแดนที่มีต่อวิถีชีวิตของประชากรข้ามพรมแดน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของการเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดน ที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตของปัจเจกชนผู้เคลื่อนย้ายเอง และต่อระบบสุขภาพชายแดนของประเทศปลายทาง

รูปแบบและแนวโน้มความเจ็บป่วยและการใช้บริการสุขภาพของประชากรข้ามพรมแดน ในพื้นที่ข้ามพรมแดน ผลกระทบ และแนวทางการพิจารณาเพื่อพัฒนาระบบสุขภาพชายแดนจากการศึกษารูปแบบและแนวโน้มความเจ็บป่วยและการใช้บริการสุขภาพของประชากรข้ามพรมแดนชี้ให้เห็นถึงความต้องการทางสุขภาพของคนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทั้งประเทศกัมพูชาและประเทศปลายทางต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะในด้านการจัดการระบบสุขภาพชายแดนที่ทั้งสองประเทศ มีความใกล้ชิดทั้งทางภูมิศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม จนทำให้พื้นที่ชายแดนระหว่างสองประเทศ (Border regions) นั้นเหมือนหลอมรวมเป็นพื้นที่เดียวกัน เพราะคนกลุ่มนี้เป็นบุคคลของทั้งสองฝั่งดินแดน

รูปแบบการให้บริการสุขภาพของกลุ่มประชากรข้ามพรมแดนมีความเปลี่ยนแปลงในช่วงปี พ.ศ. 2556-2557 แล้ววงที่มาจากจนถึงปัจจุบัน แต่รูปแบบการให้บริการสุขภาพนั้นแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ที่แต่ละสถานพยาบาลตั้งอยู่ แม้ว่าสถานพยาบาลในอำเภอแม่สายและอำเภอเชียงแสนจะตั้งอยู่ห่างกันเพียง 30 กิโลเมตร แต่เงื่อนไขเชิงบริบททั้งในด้านลักษณะการจ้างงาน ลักษณะของจุดข้ามแดน และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้านนั้นเป็นปัจจัยกำหนดความต้องการทางสุขภาพของประชากรกลุ่มนี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้ทรัพยากรทางสุขภาพของประเทศปลายทาง

ทั้งนี้ ข้อมูลการใช้บริการสุขภาพและค่าใช้จ่ายในการใช้บริการสุขภาพของประชากรแต่ละกลุ่มสามารถสะท้อนแนวทางการจัดวางนโยบายประกันสุขภาพสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนในประเทศปลายทาง จากข้อมูลพบว่าประเทศไทยมีประกันสุขภาพที่ครอบคลุมประชาชนที่มีสัญชาติไทยก่อนแล้วขยายผลไปยังกลุ่มผู้มีปัญหาสถานะและสิทธิ และไปสู่อุบัติเหตุต่างชาตินที่ข้ามพรมแดนมาเป็นแรงงานในที่สุด ประชากรกลุ่มเคลื่อนย้ายที่ต้องชำระค่าใช้จ่ายด้วยตนเองทั้งหมดโดยไม่ได้รับความคุ้มครองจากประกันสุขภาพ มีเพียงกลุ่มผู้ป่วยข้ามพรมแดน (Cross-border patients) เท่านั้น ข้อค้นพบจากการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการคุ้มครองทางสุขภาพของประเทศไทยนั้นยังมีสำหรับเฉพาะผู้ที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในขอบเขตแผ่นดินไทย และมีหลักฐานยืนยันการมีอยู่ของตัวตนในพื้นที่ข้ามพรมแดนแก่รัฐ แต่ไม่มีระบบสุขภาพชายแดนใดที่ให้ความคุ้มครองแก่กลุ่มประชากรที่มีความเคลื่อนไหวนามากที่สุด แม้จะเป็นภาพแทนหลักของผู้อยู่อาศัยในเขตพื้นที่อาณาบริเวณชายแดนก็ตาม ฉะนั้น การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศเพื่อ

ขยายความคุ้มครองทางสุขภาพไปยังประชาชนทั้งสองฝั่งชายแดนน่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาสุขภาพของประชาชน และลดภาระค่าใช้จ่ายของสถานพยาบาลในประเทศปลายทาง

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาครั้งนี้พบว่า กลุ่มประชากรข้ามพรมแดนไม่ได้ก่อให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่สถานพยาบาลในประเทศปลายทางหากมาใช้บริการในระดับปฐมภูมิ แต่อาจก่อให้เกิดภาระหากมีความเจ็บป่วยที่รุนแรงและซับซ้อน ฉะนั้น ควรมีการศึกษาถึงภาระค่าใช้จ่ายที่อาจเกิดขึ้นในสถานพยาบาลระดับสูงขึ้นไปเช่นในโรงพยาบาลทั่วไปหรือโรงพยาบาลศูนย์ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดชายแดนด้วย

ในแง่ของความต้องการทางสุขภาพ พบว่า บริการอนามัยมารดาและการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในเด็กเป็นบริการสุขภาพที่เป็นที่ต้องการอย่างมากในกลุ่มผู้ใช้บริการที่เป็นประชากรข้ามพรมแดน รวมถึงพื้นที่ชายแดนเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงจากโรคติดต่อข้ามแดนที่เป็นโรคอุบัติซ้ำในปัจจุบัน เช่นการติดเชื้อเอชไอวี วัณโรค และไข้เลือดออก จึงควรมีการจัดหาหรือสร้างหน่วยบริการสุขภาพที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อลดภาระงานของสถานพยาบาลในพื้นที่

สำหรับเงื่อนไขเชิงบริบทอันมีผลต่อรูปแบบการใช้บริการสุขภาพข้ามพรมแดนในอนาคตนั้น ปัจจุบันประเทศลาวกำลังมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างรวดเร็วจากการลงทุนข้ามชาติ ในขณะที่เดียวกันก็มีการพัฒนาระบบสาธารณสุขและการเข้าถึงบริการสุขภาพด้วยระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าเช่นเดียวกับประเทศไทยตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2560 เป็นต้นมา การเติบโตของการลงทุนข้ามชาติ และธุรกิจการท่องเที่ยวในประเทศลาวในบริเวณที่ถูกพัฒนาเป็นเขตเศรษฐกิจพิเศษ โดยเฉพาะบ่อนคาสีโนคิงส์โรมันนั้นน่าจะส่งผลต่อวิถีชีวิตและสุขภาพของคนลาวในเมืองต้นฝั่ง การศึกษาผลกระทบจากบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และระบบสุขภาพของลาวที่มีต่อการข้ามพรมแดนมาใช้บริการสุขภาพในประเทศไทยจึงเป็นประเด็นที่น่าติดตาม

4.1.5.2 ความสิ้นไหลทางสังคม และอัตลักษณ์ ในบริบทพื้นที่ข้ามพรมแดนและแรงงานข้ามแดน

จากการศึกษาพบว่า ลักษณะการข้ามแดนการข้ามเขตแดนเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติชาวลาว ในพื้นที่ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และแรงงานข้ามชาติชาวพม่า ในพื้นที่ ตำบลเกาะช้าง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีรูปแบบการเคลื่อนย้าย หลากหลายรูปแบบ แบ่งตามพาหนะที่ใช้ในการเดินทางและเส้นทางการเคลื่อนย้ายแรงงานได้ดังนี้

การข้ามแดน ณ ด่านตรวจคนเข้าเมือง ด่านตรวจคนเข้าเมืองเป็นด่านผ่านแดนถาวร ที่แรงงานลาวข้ามแม่น้ำโขงมาประเทศไทย โดยเรือโดยสารข้ามฟาก ท่าเรือข้ามฟาก ตั้งอยู่หน้าสามเหลี่ยมทองคำ และหน้าอำเภอเชียงแสน สำหรับการข้ามแดนของแรงงานพม่า ณ จุดด่านตรวจคนเข้าเมืองเป็นด่านผ่านแดนถาวร คือทางรถยนต์ และการเดินข้ามมา บนถนนเชื่อมต่อ อำเภอแม่สายและอำเภอท่าซี้เหล็ก ประเทศเมียนมา ด่านผ่านแดนถาวร จะเป็นด่านตรวจคนเข้าเมือง มีเจ้าหน้าที่ของรัฐก็จะมาตรวจความเรียบร้อย

ของคนที่ย้ายถิ่นแม่ผู้โง่มาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และการย้ายถิ่นของชาวพม่าที่มาจากหลายแห่งในประเทศ เพื่อมุ่งเข้ามาทางรถยนต์ผ่านท่าขี้เหล็ก บุคคลที่ย้ายต้องมีเอกสารข้ามแดนที่ทำมาจากฝั่งแขวง/จังหวัด และผ่านการตรวจค้นมาจากเจ้าหน้าที่ของฝั่ง ลาว/พม่าครั้งหนึ่งแล้ว เมื่อผ่านการตรวจค้น กรณีที่ผ่านเข้ามาโดย พาสปอร์ต อยู่ได้ 30 วัน โดยไม่ต้องขอวีซ่า คนที่ย้ายเข้ามาส่วนหนึ่งจะดำเนินกิจกรรมที่ตนต้องการภายในพื้นที่ เช่น ซื้อสินค้า นำสินค้ามาขาย ไปรักษาพยาบาล เยี่ยมญาติร่วมกิจกรรมทางสังคมประเพณี และกลับไปยังประเทศต้นตอเดิม บางส่วนก็จะเดินทางต่อไปยังพื้นที่อื่นๆ เช่นเดียวกับกลุ่มของ แรงงานข้ามชาติชาวลาวที่ ชาวพม่า ที่มีวัตถุประสงค์จะเข้ามาทำงานในประเทศไทย ส่วนหนึ่งทำงานทำในจังหวัด อีกส่วนหนึ่งจะเดินทางต่อไปยังกรุงเทพฯ และจังหวัดอื่น ๆ

การเข้ามาโดยด่านผ่อนปรน พื้นที่ตำบลเกาะช้าง มีด่านผ่อนปรน ไทย-พม่า ซึ่ง มีแม่น้ำรวก ความกว้างประมาณ 15 เมตร ระหว่างบ้านปางห้า ฝั่งประเทศไทย และบ้านป่ากุก ฝั่งประเทศพม่า ประชาชนสองฝั่งไทย พม่า เดินทางด้วยเรือข้ามฟาก โดยสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง (ตม.) และหน่วยงานของกรมทหารม้าที่ 2 (กม.2) เป็นผู้ดูแล ในการมีใบผ่านแดน (กรณีเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ชายแดน จะพำนักได้ไม่เกิน 2 สัปดาห์ แต่ถ้าเป็นบุคคลนอกพื้นที่ชายแดน จะพำนักได้ไม่เกิน 1 สัปดาห์ โดยบุคคลที่ย้ายมาในด่านผ่อนปรน มักจะทำกิจกรรมต่างๆ เช่น ค้าขาย มารักษาพยาบาล เยี่ยมญาติและร่วมงานประเพณีต่างๆ เป็นต้น

งานการศึกษานี้ พบว่า พื้นที่ทั้งสองแห่ง คือ ที่ด่านอำเภอเชียงแสน อันเป็นจุดที่แรงงานลาวเดินทางเข้ามา และอำเภอแม่สาย ที่แรงงานพม่าเดินทางเข้ามาทั้งที่เป็นด่านถาวร และด่านผ่อนผัน เข้ามาทำงานในประเทศไทยต่างช่วงระยะเวลา พื้นที่ และวัตถุประสงค์ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มที่หลากหลาย แต่ในที่สุดเมื่อแรงงานชาวลาว และชาวพม่ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยแล้วก็เข้ามารับจ้างทำงานหาเลี้ยงชีพ แรงงานลาวในพื้นที่ชายแดน ส่วนใหญ่ความต้องการยังคงเป็น งานด้านบริการ เช่น ร้านนวด สถานบันเทิง พนักงานขาย หรือการรับจ้างตามฤดูกาล เพราะเศรษฐกิจฝั่งพรมแดนลาว เริ่มดีขึ้น โดยเฉพาะการมีบ่อนคาสิโนบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ สำหรับแรงงานพม่าที่ทำงานในพื้นที่พรมแดน มักเป็นคนที่ย้ายถิ่นมาจากจังหวัดอื่นๆ ที่พื้นที่เหล่านั้นยากจน มีปัญหาทางการเมือง เมื่อมาทำงาน พอได้เงินทองจำนวนหนึ่งก็จะกลับบ้านนำ เงินไปลงทุนดำเนินชีวิตที่บ้านเกิด แต่บางกลุ่มไม่กลับด้วยสาเหตุต่างๆ เช่น ไม่มีพื้นที่ที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะแรงงานลาวในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่ไม่มีเอกสาร บ่งบอกว่าเป็นคนลาว จึงไม่สามารถกลับไปได้ ซึ่งรวมทั้งครอบครัวลูกหลานที่เกิดในประเทศไทยอีกด้วย สำหรับชาวพม่าที่ทำงานในพื้นที่พรมแดน บางส่วนเข้ามาทำงานและอยู่ในประเทศไทยในหลายรุ่น ตั้งแต่รุ่นพ่อแม่จนถึงรุ่นลูกหลาน บุคคลเหล่านั้นนับเป็นปัญหาต่อการจัดการต่างๆ มาก การดูแลจัดการตั้งแต่ในระดับชุมชนจึงมีความสำคัญ เพราะอยู่ใกล้ชิดและมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน

การศึกษานี้พบว่าแรงงานข้ามชาติมีวิธีการสร้างความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ (Kinship Systems) และความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์ (patron – client association) การทำให้พวกเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยการอนุญาตให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยเฉพาะการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนา เข้าร่วมกิจกรรมในงานประเพณี เข้าร่วมในพิธีกรรมบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน เพราะมองว่าเป็นสิ่งที่มีรากฐานร่วมกัน การให้ยืมสิ่งของในวัดเพื่องานแต่งงาน เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาในชุมชน และมีการ

ปรับตัวให้เข้ากับสังคมในชุมชน การเปิดพื้นที่ในการค้าขายระหว่างกัน การข้ามแดนมาเพื่อการศึกษา การเยี่ยมญาติ เป็นต้น แรงงานในพื้นที่พรมแดน ที่สำคัญอีกประการคือ การมาทำงานตามฤดูกาล เกือบเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เช่น งานดำนา เกี่ยวข้าว ปลูกผัก ทำสวน ทำไร่ ฯลฯ จะข้ามมาทำงานเป็นวันๆ เข้ามาเย็นกลับหรือมาพักอาศัยอยู่ในพื้นที่ทุ่งนา ในสวน ในไร่ จนกว่างานจะเสร็จจึงข้ามกลับไป เขาเหล่านั้นเห็นว่ามาทำงาน เพียงระยะหนึ่งเท่านั้น อย่างมากก็ไม่เกินหนึ่งเดือน จึงไม่ทำใบขออนุญาต เพราะค่าธรรมเนียมในการ ดำเนินการมากไม่คุ้มกับค่าแรงที่ได้รับ นายจ้างส่วนใหญ่ก็ไม่พาแรงงานเหล่านี้ไปทำใบขออนุญาตทำงาน เมื่อเจ้าหน้าที่ไปตรวจก็บอกว่าไม่ได้จ้างเขามาช่วยกันลงแขกดำนา หรือเกี่ยวข้าวตามประสาชาวบ้านที่เคย ปฏิบัติกันมาเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า พรมแดนรัฐชาติเป็นตัวแบ่งแสดงให้เห็นว่ามีแรงงานข้ามชาติข้ามพรมแดนมีมานาน แต่พรมแดนทางเศรษฐกิจ และสังคมของคนในหมู่บ้านทั้งไทย-ลาว ไทย-พม่า ไม่ได้ขึ้นอยู่กับเส้นแบ่งพรมแดนซึ่งกลุ่มคนสองฝั่งโขง แม่น้ำรวก ผ่านเส้นทางทางน้ำ และพื้นที่ข้ามแดนฝั่งแม่สายและท่าขี้เหล็กที่เดินทางทางเดินเท้าและรถยนต์ที่ด่านอำเภอแม่สาย ได้ติดต่อกันมาโดยตลอด เมื่อเขตแดนถูกแบ่งโดยชัดเจนก็อาศัยความเป็น เครือญาติในการช่วยเหลือเกื้อกูลในการรับจ้างทำงานหารายได้เลี้ยงชีวิต การเป็นเครือญาติกันในชุมชนสองฝั่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการทำงาน หรือเป็นแรงงานข้ามชาติ คนทั้งสองฝั่งมีอัตลักษณ์ร่วมกัน โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางภาษา (ลาวและไทยใหญ่) และรากฐานด้านศาสนา ความเชื่อต่างๆ ซึ่งอาจชี้ได้ว่า ผู้คนในพื้นที่ชายแดนมีความหลากหลาย เลื่อนไหลปรับเปลี่ยนไปมา แต่ชายแดนซึ่งเป็นพื้นที่หรืออาณาเขตของรัฐชาติ ที่เน้นความแน่นอนตายตัว และอำนาจอธิปไตยอันมิอาจละเมิดได้ แม้ว่ารรัฐจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ รวมทั้งอัตลักษณ์ทางสังคม การเมืองของความเป็นชาติ ด้วยการนำเสนอสัญลักษณ์ต่างๆ มากมายในการกำหนดขอบเขต และควบคุมประชากรในพื้นที่เอาไว้ แต่ชายแดนก็เป็นพื้นที่ซึ่งมีความหมายกำกวม ผู้คนตามแนวชายแดนมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย เลื่อนไหล ก่อหนุน ยึดหยุ่น และในหลายๆ กรณีก็หลุดรอดจากการควบคุมของรัฐชาติ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงจากอำนาจในการถูกกำกับควบคุม และจัดวางโดยรัฐ (ยศ สันตสมบัติ, 2551: 59) พรมแดนของรัฐชาติจึง มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการแบ่งแยกและการเลื่อนไหลของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

4.1.5.3 จากความสัมพันธ์แบบกึ่งอนุ สู่บริบทการทำงานของทุนในพื้นที่ชายแดน: ความทุกข์ทางสังคมจากการถูกเอาเปรียบที่ไม่มีคนเห็น

พื้นที่พรมแดนในการศึกษานี้เป็นพื้นที่ในชุมชน ที่อาจมีทั้งภาคเกษตรขนาดใหญ่ และโรงงานขนาดเล็กตั้งอยู่ กิจการเหล่านี้ มาตรการทางกฎหมายอาจไม่สามารถเข้าถึงได้ การศึกษานี้พบว่าในโรงงานไฟแช็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานพม่าทำงานใหญ่ ให้ค่าแรงขั้นต่ำที่ไม่ตรงตามกฎหมายแรงงาน และเพื่อหลีกเลี่ยงกฎหมายแรงงานต่างๆ ก็จะให้แรงงานรับงานแบบจ้างเหมาเพื่อให้ทำงานรายชิ้น นอกจากนั้นยังพบว่า ในผู้หญิงที่ตั้งครรภ์ การย้ายไปทำงานในพื้นที่ที่ไม่มีความเสี่ยงกับบุตรในครรภ์ทำได้ยาก เพราะ

การเปลี่ยนงานคือการเปลี่ยนอัตราค่าจ้าง ทำให้แรงงานพม่าหญิงต้องทนทำงานเพื่อมุ่งให้ได้ค่าแรงเท่าเดิม นอกจากนั้นเมื่อเจ็บป่วยและต้องการลาไปพบแพทย์ ต้องมีใบรับรองแพทย์กลับมายืนยันในโรงงานด้วย มิฉะนั้นจะถูกหักค่าแรงแม้จะออกไปหาหมอ ซึ่งมักจะถูกหักค่าแรง เพราะแรงงานพม่าบอกว่าไม่กล้าขอ และไม่รู้ว่าจะสื่อสารอย่างไรกับหมอเพื่อขอเอกสารดังกล่าว แรงงานบางรายเล่าว่า กรณีถ้าจ่ายเงินล่าช้า แรงงานก็ไม่กล้าที่จะทวง รอจนกว่านายจ้างจะมีเงินจ่าย

ในการจ้างงานภาคเกษตร เช่น ไร่ข้าวโพด การปลูก การฉีดยา การเก็บเกี่ยว ก็เช่นเดียวกัน แรงงานพม่าจะได้ค่าตอบแทนต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ คือเพียง 150-200 บาท และต้องทำงานตั้งแต่ 08.00 - 17.00 น. กลางแดด โดยที่แรงงานพม่าบอกว่าถ้าทำงานภาคเกษตรชอบจะเป็นการจ้างเหมามากกว่าจ้างรายวัน เพราะสามารถบริหารเวลาได้ โดยจะเริ่มทำงานตั้งแต่ตีห้าและหยุดพักช่วงแดดจัดได้ แรงงานอีกกลุ่ม คือ แรงงานที่ทำงานในโรงงานกระดาษขนาดเล็ก โดยบอกว่า ได้รายได้ขั้นต่ำ 200 บาท โดยที่เจ้าของโรงงานปลูกห้องแถวที่เป็นบ้านดินให้อยู่ฟรี โดยจ่ายค่าน้ำค่าไฟให้

นายทุนมีกลวิธีในการหลบหลีกปัญหาทางกฎหมาย โดยสั่งการให้แรงงานข้ามชาติแจ้งรัฐ ว่าได้ทำงานตามกรอบขอบเขตของกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกตรวจสอบจากรัฐ แรงงานรายหนึ่งเล่าว่า “ เมื่อพวกเราไปทำบัตร เจ้าหน้าที่รัฐจะถามเราเรื่องค่าจ้าง ตอนนั้นเราต้องบอกว่า เราได้ 300 บาทต่อวัน ทำงานตั้งแต่ 08.00 - 17.00 น. เราไม่สามารถบอกความจริงต่อหน้าเจ้าหน้าที่ได้ เพราะหัวหน้างานสั่งไว้ให้บอกแบบนี้ เรากลัวหัวหน้างานและกลัวเสียงาน เราจำเป็นต้องโกหก ”

ระบบทุนยังเอาเปรียบแรงงานกลุ่มนี้ในด้านการทำงานอย่างไม่มีวันหยุดหรือการตัดสวัสดิการที่จำเป็น เช่น การลาป่วยโดยได้รับค่าจ้าง การขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว เป็นต้น แรงงานกลุ่มนี้จะถูกเงื่อนไขของสถานะทางกฎหมาย ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนแรงงานหรือบางคนขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวแล้วแต่ถูกนายจ้างยึดบัตรไว้ ทำให้พวกเขาไม่กล้าที่จะปฏิเสธหรือเรียกร้องสิทธิอื่นใด ต้องทำงานตามนายจ้างสั่งแบบไม่มีเงื่อนไข กรณีเช่นนี้แรงงานมีโอกาสถูกกดขี่ ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนสูง และไม่มีโอกาสเข้ารับบริการทางการแพทย์ได้อย่างเหมาะสม

จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างแรงงานกับผู้จ้าง เข้าสู่กระบวนการผลิตขนาดใหญ่ ทุนมุ่งเน้นแสวงหากำไร โดยที่แรงงานข้ามแดนที่งานในพื้นที่ชายแดน ส่วนใหญ่จะตามๆ ญาติมา และทุกคนจะมีสภาพคล้ายๆกัน และเป็นผู้ที่ไม่มีทางเลือกมากในการทำงาน และถูกเอาเปรียบโดยที่ไม่รู้หรือไม่สามารถจัดการกับปัญหาได้ การจัดการภาครัฐในการกรณีแรงงานข้ามพรมแดน ก็ไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะระบบทุนก็จะมีวิธีการในการหลีกเลี่ยงประเด็นทางกฎหมาย สำหรับการทำงานในพื้นที่พรมแดนในมุมมองของแรงงาน เป็นพื้นที่ที่สามารถประหยัดค่าใช้จ่ายได้ การได้อยู่กับญาติพี่น้อง เพื่อนๆที่คุ้นเคย แต่ถ้าไปอยู่ในเมืองรายได้อาจไม่พอค่าใช้จ่าย และ กลัวการถูกเอาเปรียบมากกว่านี้ แรงงานเหล่านี้ จึงอาจถูกเอารัดเอาเปรียบในรูปแบบต่างๆ โดยที่ไม่มีช่องทางในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิให้ตัวเอง

4.1.5.4 การพัฒนาทางสังคมเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่สมดุลในพื้นที่ชายแดน การกีดกันทางการเมือง ความทุกข์เชิงโครงสร้างในประเทศต้นทาง แรงผลักดันสู่การเป็นแรงงานข้ามพรมแดน

การศึกษาพบว่า แรงงานข้ามชาติที่ข้ามมาทำงานฝั่งไทย โดยเฉพาะชาวพม่าทั้งหมดมาจากพื้นที่ที่ยากจน การมีหนี้สินจากการกู้หนี้ยืมสิน การไม่ได้เรียนหนังสือ และอีกกลุ่มคือกลุ่มที่ถูกกีดกันจากการเมืองในประเทศ หรือระบบทหาร ทำให้พื้นที่เหล่านั้นทั้งชุมชน มีการเป็นแรงงานย้ายถิ่นเป็นจำนวนมาก การย้ายถิ่นมาทำงานในประเทศไทย เป็นการย้ายมาหลายรุ่นแล้ว และมีการแนะนำติดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นแล้ว โดยทั้งหมดมองว่า การมาทำงานที่ประเทศไทย ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น มีเงินส่งไปยังพ่อแม่เพื่อการใช้จ่ายปลูกบ้าน และส่งลูกเรียน ซึ่งหากอยู่ในพื้นที่ของตนก็จะทำไร่นา แต่จะไม่มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเช่นการเป็นแรงงานข้ามชาติเช่นนี้ การศึกษาวิจัยของอรัญญา ศิริผล (2554 : 64-66) ชี้ว่าสาเหตุสำคัญที่แรงงานข้ามชาติชาวลาวจำนวนมากต้องเดินทางข้ามพรมแดนเข้ามาหาทำงานในประเทศไทยนั้นมาจากปัญหาการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่สมดุลระหว่างสองฟากฝั่งในประเทศลาว คนมีรายได้ไม่เพียงพอ สถานะทางเศรษฐกิจยากจน และปรารถนาจะมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อมาใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรทำการเกษตรแบบยังชีพ การหางานทำในประเทศมีน้อย หากมีก็พบปัญหาค่าแรงงานต่ำ สวัสดิการจ้างงานไม่ดีพอจึงข้ามแดนเข้ามา ทำงานทำในเมืองไทยซึ่งมีรายได้ในการจ้างแรงงานสูงกว่า นอกจากนั้น การเกิดขึ้นของอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงที่ประเทศไทยเข้าไปเกี่ยวข้องอย่างเต็มตัว และสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศลุ่มน้ำโขงได้นำไปสู่การพัฒนาเครือข่าย ระบบคมนาคมขนส่ง และสาธารณูปโภคต่างๆ ทำให้การเดินทางภายในประเทศและระหว่างประเทศที่มีชายแดน ติดต่อกัน ทำได้สะดวกรวดเร็วขึ้น ประการสุดท้าย การที่ภาพลักษณ์ของเมืองไทยในฐานะประเทศที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว มีความทันสมัยและความเจริญผ่านช่องทางต่างๆ ส่งผลให้คนลาวเดินทางข้ามแดนมาทำงานในประเทศไทยมากขึ้น

จากสาเหตุเหล่านี้เป็นแรงจูงใจให้ชาวพม่า ชาวลาว โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวจำนวนมาก เข้ามาทำงานเพื่อมี รายได้ และปรารถนาที่จะใช้ชีวิตอยู่ในสังคมที่มีความทันสมัย นอกจากนี้การแสวงหาแรงงานข้ามชาติของกลุ่มนายจ้างหรือผู้ประกอบการในประเทศไทยยังมีส่วนกระตุ้นให้เกิดการไหลบ่าเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ ทั้งที่ถูกกฎหมายและไม่ถูกกฎหมาย แม้ว่าบางคนต้องเสี่ยงอย่างมากในการเข้ามาทำงานอย่างผิดกฎหมาย แต่แรงงานเหล่านั้นก็เชื่อว่า ความเสี่ยงดังกล่าวคุ้มค่าเพื่อการดำรงอยู่ของชีวิตและสถานะของครอบครัวที่ดีขึ้น

ชีวิตการเป็นแรงงานข้ามแดนได้มาซึ่งเงินทองอันเกิดจากการทำงานหนัก บางรายมาทำงานทั้งสามีและภรรยา แต่ต้องแลกด้วยการที่ไม่สามารถเลี้ยงดูลูกของตนได้ เพราะต้องใช้เวลาทั้งหมดในการทำงาน ไม่มีเวลาในการเลี้ยงลูก พวกเขาเล่าว่าคิดถึงลูก แต่ไม่มีโอกาสได้เลี้ยงดูอบรมสั่งสอน คิดถึงพ่อแม่ ที่ไม่ได้ไปดูแลยามแก่เฒ่า เพราะต้องการหาเงินเพื่อส่งเงินไปให้พวกเขาไปหาหมอ การศึกษานี้พบว่าพี่น้องทั้งครอบครัวย้ายข้ามแดนเพื่อมาทำงานเป็นแรงงานในประเทศไทย โดยทิ้งให้พ่อแม่อยู่ที่ประเทศเมียนมาโดยลำพัง แรงงานพม่าที่ศึกษาบอกว่าทำงานจนกว่าจะหาเงินได้มาก หรือจนกว่าจะทำไม่ไหว หรืออายุมาก เพราะการมีอายุและการที่เราทำงานไม่ไหว เราจะอยู่ในประเทศไทยได้อย่างไร

ขณะที่ประเทศไทยดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง ก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ลักษณะการพัฒนาเศรษฐกิจสองฝั่งไม่สอดคล้องกัน ร่วมกับเหตุผลทางการเมืองด้วย คนจำนวนมากประสบปัญหาความยากจน จึงพยายามหาโอกาสข้ามแดนเข้ามาในประเทศไทยเพื่อหางานทำ ซึ่งสอดคล้องกับในสถานการณ์ที่ฝั่งไทยมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่กำลังขยายตัวมากกว่า นายจ้างคนไทยมีความต้องการแรงงานราคาถูกลงมาตอบสนองต้นทุนการผลิตของตนเอง เพื่อให้ได้กำไรมากขึ้น โดยเฉพาะช่วงหลังวิกฤตทางเศรษฐกิจการเมืองในปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา แรงงานข้ามชาติเหล่านี้ข้ามพรมแดนมาในลักษณะต่างๆ มีรูปแบบการเคลื่อนย้ายแรงงาน ที่หลากหลาย มีเครือข่ายแรงงานข้ามชาติช่วยให้แรงงานเหล่านี้ได้เข้ามาทำงานในภาคเกษตรตามฤดูกาล แรงงานภาคอุตสาหกรรม แรงงานภาคบริการ การค้าขาย และลูกจ้างอื่นๆ เข้ามาทำงานในสถานที่ต่างๆ ในชุมชน แม้สำนักงานแรงงานจังหวัดซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐจะควบคุมดูแลแรงงานให้ปฏิบัติตามกฎระเบียบของรัฐก็ตาม ด้วยเหตุปัจจัยและบริบทแวดล้อมต่างๆ อันเป็นข้อจำกัดที่แรงงานส่วนหนึ่ง ไม่อาจปฏิบัติตามได้ จึงเกิดการลักลอบปฏิบัติการณ์อันขัดต่อระเบียบกฎหมายของรัฐ แต่เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนและผู้ประกอบการที่ต้องอาศัยแรงงานเหล่านี้ ชุมชนแต่ละชุมชนจึงมีระเบียบ กฎเกณฑ์การจัดการภายในของชุมชนที่ควบคุมดูแล และจัดการแรงงานข้ามชาติให้ทำงานอยู่ในชุมชนและ ดำเนินชีวิตร่วมกับผู้คนในชุมชนได้ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญประการหนึ่งของชุมชน ดังที่กิติศักดิ์ ปรกติ (2550: 199) กล่าวว่าชุมชนจะต้องมีระเบียบข้อบังคับที่แน่นอน มีแบบแผนในการติดต่อสื่อสาร ปฏิสัมพันธ์โต้ตอบระหว่างกัน มีผู้ทำหน้าที่จัดการหรือมีวิธีการจัดการร่วมกันอย่างใดอย่างหนึ่งในนามของชุมชน ซึ่งสามารถแสดงออกให้เป็นที่รับรู้แก่สาธารณชนได้ ปัญหาการจัดการแรงงานข้ามชาติได้รับความสนใจตลอดมา ดังเช่นสุรพงษ์ กองจันทึก (2554) ได้ศึกษาการแก้ไขปัญหาแรงงานข้ามชาติควรเป็นอย่างไร โดยเสนอว่าสถานการณ์ปัญหาแรงงานข้ามชาติมี 4 ประเด็นใหญ่ๆ สรุปได้ดังนี้ ปัญหาในกระบวนการจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตทำงานของแรงงานข้ามชาติ กระบวนการจ้างงานและสวัสดิการ กระบวนการคุ้มครองสิทธิ นโยบายและกระบวนการพิสูจน์ สัญชาติของแรงงานข้ามชาติ และได้สรุปแนวทางแก้ไขไว้สองทางคือ การส่งเสริมให้ประเทศใกล้เคียง ประเทศไทยเหล่านั้นมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพื่อที่จะได้ไม่เข้ามาทำงานในดินแดนอื่น เป็นการป้องกัน การลักลอบเข้ามาเป็นแรงงานผิดกฎหมายอีกด้วย และที่สำคัญที่สุดคือ ผู้ประกอบการทั้งหลายต้องปฏิบัติ ตามกฎหมายดูแลแรงงานอย่างดีตามที่กฎหมายกำหนด

4.1.5.5 ความทุกข์จากอำนาจรัฐ : ขึ้นทะเบียนบัตรต่างด้าว ประโยชน์ของใคร

แรงงานที่ทำงานในพื้นที่พรมแดนที่ศึกษาบอกเล่าถึงปัญหาการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว โดยต้องจ่ายให้กับนายหน้า ในการพาไปขึ้นทะเบียน เพราะข้อจำกัดด้านภาษา การไม่รู้ขั้นตอน และความกลัวนางคายนางแรงงานจากประเทศพม่า เธอเล่าว่า “เมื่อฉันมางานที่นี่ ฉันต้องจ่าย 13,000 บาท ได้บัตรสีม่วงระยะเวลา 2 ปี หลังสองปี บัตรสีม่วงใช้ไม่ได้ต่อ ทำบัตรชมพูและจ่ายเงินอีก แต่ฉันจำไม่ได้ว่าจ่ายไปเท่าไรตอนนี้ต้องทำบัตรสีเขียวอีก และจ่าย 1,610 บาท โดยเอาบัตรสีชมพูไป ในเดือนนี้ฉันได้รับแจ้งว่าต้องทำ

บัตรอีก และต้องจ่าย 2,980 บาท และจะให้บัตรสีชมพูอันเก่ากลับมาอีก ทุกคนเจอปัญหาแบบนี้ เวลาเราไปก็ต้องไปรอเป็นเวลานาน ถ้าเราต้องทำบัตรบ่อยๆ แบบนี้ เราจะจ่ายเงินได้ไหวหรือไม่ เราจะมีชีวิตอยู่อย่างไร เพราะรายได้ที่เราทำงานจำนวนมากไปอยู่ที่การทำบัตรแรงงาน มันเหมือนกับว่าเราทำงานที่นี้แต่เราเก็บเงินไม่ได้ สามีฉันไม่มีผู้ประกอบการเซ็นให้ เพราะทำงานอิสระ เราต้องไปจ้างคนมาเซ็นเพื่อเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งการจ้างจะเสียค่าจ้างให้นายหน้าในการจัดการอีก 10,000 บาท ดังนั้นเขาจึงต้องจ่ายเงินค่าทำบัตรมากกว่าฉัน พวกเราสับสนกับระบบการทำบัตร และไม่มีความสุขเลยกับระบบ รัฐบาลไทยเปลี่ยนกระบวนการทำบัตรสามครั้งในรอบสองปีนี้ แต่พวกเราต้องเป็นคนเสียเงิน

จากข้อมูลจะเห็นว่า แรงงานพม่าต้องผ่านนายหน้าในกระบวนการทำบัตร และต้องจ่ายเป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับรายได้ที่เขาได้รับ ข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนในการทำความเข้าใจเรื่องบัตร ควรทำเป็นภาษาพม่า และควรมีเครือข่ายด้านสวัสดิการแรงงานข้ามแดน สร้างความเข้าใจเรื่องกระบวนการขั้นตอนการทำบัตร เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกเอารัดเอาเปรียบจากระบบดังกล่าว

4.1.5.6 การเข้าถึงระบบบริการสาธารณสุขของรัฐของแรงงานข้ามแดน ความทุกข์จากนโยบายและระบบบริการสาธารณสุข

การศึกษานี้พบว่าแม้ว่าแรงงานจะมีบัตรประกันสังคมจากการมีบัตรแรงงานต่างด้าว แต่ส่วนใหญ่นิยมซื้อยากินเองในร้านขายยาและไปรักษาที่คลินิก เพราะเลือกเวลาได้และยังสามารถไปทำกิจกรรมอื่นๆ พร้อมกันไปด้วยในตัวอำเภอ แรงงานจำนวนมากบอกว่าตนไม่ค่อยเจ็บป่วยจึงไม่ค่อยได้ไปใช้บริการ บางส่วนยอมทนกับความเจ็บป่วย เพราะต้องการรายได้จากการทำงาน ดังคำกล่าวของมีมี แรงงานชาวพม่าที่ว่า “ถ้าฉันป่วย ฉันจะไม่ลา เพราะฉันต้องการเงิน ไม่ต้องการเสียงาน ฉันคิดว่านี่คือการตัดสินใจของฉันที่จะทำงาน ฉันยอมรับผลที่ตามมา ฉันเพียงมุ่งทำงานและต้องลืมความเจ็บป่วยของฉัน”

การถูกนายจ้างยึดบัตรต่างด้าวเพื่อป้องกันไม่ให้แรงงานเหล่านี้เปลี่ยนงานหรือหลบหนี ส่งผลให้เมื่อแรงงานข้ามชาติเกิดการเจ็บป่วยก็จะไม่สามารถไปใช้บริการตามสิทธิรักษาได้ การถูกรีดไถเงิน ถูกจับกุมระหว่างเดินทางไปโรงพยาบาล ทำให้แรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่หากเจ็บป่วยเพียงเล็กน้อย มักจะหาซื้อยากินเอง หรือไปรักษาที่คลินิกใกล้ๆ ที่พักแทน เป็นการจำกัดโอกาสและทางเลือกในการเข้ารับบริการ

อุปสรรคในการสื่อสารเนื่องจากไม่สามารถพูดหรืออ่านภาษาไทยได้ แรงงานข้ามชาติจากพม่าจะมาจากหลากหลายชาติพันธุ์ ภาษาที่ใช้ในการพูดและเขียนจะมีความแตกต่างกัน บางรายไม่สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยได้ ส่งผลให้แรงงานเหล่านี้เมื่อเข้ารับการรักษาจะมีอุปสรรคในการสื่อสาร ไม่เข้าใจเวลาเจ้าหน้าที่อธิบายเกี่ยวกับโรค การรักษา การป้องกัน และการกินยา แม้ว่าปัจจุบันโรงพยาบาลจะมีการจ้างล่ามต่างด้าวเข้ามาทำงาน แต่ยังคงพบว่ามีจำนวนไม่เพียงพอ โดยเฉพาะในระดับสถานีอนามัยจึงทำให้แรงงานข้ามไปรักษาที่คลินิก

สิทธิด้านสุขภาพของแรงงานข้ามชาติ เป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน เป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องได้รับ แต่แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่ามักประสบปัญหาในเรื่องของสถานภาพทางกฎหมาย ไม่มีโอกาสได้รับรู้ และเข้าใจในสิทธิของตนตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ปัญหาด้านการสื่อสาร การทำความเข้าใจระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและนายจ้าง ทำให้การเข้าถึงและเข้าใจในสิทธิด้านสุขภาพของตัวแรงงานไม่ได้ได้รับการคุ้มครองเท่าที่ควร แรงงานส่วนใหญ่ไม่เข้าใจสิทธิประโยชน์ของบัตรประกันสุขภาพ และสิทธิประกันสังคมของแรงงานต่างด้าว ทำให้พวกเขาไม่กล้าที่จะไปใช้บริการที่โรงพยาบาล เนื่องจากกลัวเสียค่าใช้จ่ายมาก ไม่มั่นใจว่าบัตรประกันสุขภาพจะใช้สิทธิได้หรือไม่

การฟื้นฟูสุขภาพ การเยี่ยมบ้าน ในกลุ่มแรงงานต่างด้าวจะไม่ครอบคลุมในระบบบริการสุขภาพของรัฐไทย เนื่องจากครอบคลุมเฉพาะคนไทย ทำให้แรงงานต่างด้าวที่เจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง หรือต่างด้าวที่เป็นผู้สูงอายุ จะถูกละเลยในระบบ สำหรับการควบคุมป้องกันโรคในชุมชน รัฐไทยจะให้ความสำคัญ และได้ครอบคลุมไปที่แรงงานต่างด้าว เช่นการฉีดพ่นยาเพื่อป้องกันไข้เลือดออก เป็นต้น

4.1.5.7 การดูแลสุขภาพตนเองกับวัฒนธรรมสุขภาพในพื้นที่พรมแดนของแรงงานข้ามแดน

การดูแลสุขภาพของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่พรมแดน สะท้อนให้เห็นความเข้มข้นของวัฒนธรรมสุขภาพที่แรงงานยังคงมีการใช้ ทั้งเรื่อง สมุนไพรในรูปของพืชที่มีการปลูกรอบๆ ที่พัก สมุนไพรแห้งที่มีการเก็บไว้ในครีวเรือน สมุนไพรสำเร็จรูปที่เป็นสินค้าจากประเทศพม่า ยาแผนปัจจุบันที่นำเข้าจากประเทศพม่าที่ซื้อจากร้านขายยาพม่าในพื้นที่ชายแดน แรงงานพม่า ยังคงมีพฤติกรรมการดูแลตนเอง ใช้ยารักษาตนเองบนพื้นฐานของความรู้ที่ตนมีอยู่ดั้งเดิมและมีความรู้ที่มั่นใจ การปฏิบัติตัวด้านสุขภาพ โดยเฉพาะในสุขภาพของแม่และเด็ก ยังคงเห็นการปฏิบัติด้านสุขภาพ ความเชื่อเรื่องผี สิ่งนอกเหนือธรรมชาติ การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เกิดความอยู่ดีมีสุข ยังคงพบเห็นในวิถีปฏิบัติของแรงงานในพื้นที่พรมแดน แม้จะมาอยู่ในประเทศไทย

ข้อมูลเหล่านี้ชี้ชัดว่าวัฒนธรรมสุขภาพที่เป็นชุดความรู้ที่ติดตัวคนข้ามแดนมา เป็นสิ่งสำคัญที่อาจเป็นจุดแข็งในการดูแลสุขภาพตนเอง ในบริบทพื้นที่สิ่งแวดล้อมที่เอื้อ เช่น การมีพื้นที่ที่ปลูกได้ พื้นที่พรมแดนที่เป็นพื้นที่ที่อุดมด้วยสินค้าและบริการสุขภาพที่หลากหลาย เปิดทางเลือกหลายทางให้กับแรงงานข้ามแดน ความรู้เหล่านี้ อาจถูกถ่ายทอดผ่านเครือข่ายชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และการใช้มือถือในการสอบถามความรู้จากพ่อแม่ในประเทศของตน หรือรวมทั้งใช้มือถือในการหาข้อมูลความรู้ด้วยตนเอง ระบบบริการภาครัฐไทย อาจนำเอาจุดแข็งเหล่านี้เข้ามาในการดูแลแบบปฐมภูมิ หรือระบบประกัน โดยชุดความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ วัฒนธรรมสุขภาพที่เป็นการผสมผสานของทั้งสองฝั่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างเสริมสุขภาพให้แก่แรงงานในพื้นที่พรมแดนในอนาคตต่อไป

4.2

ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2. ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

จากผลการศึกษาในหัวข้อที่ได้อภิปรายมาข้างต้น คณะผู้วิจัยขอเสนอข้อเสนอทางนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ 5 ประเด็นที่ทำการศึกษาดังนี้

4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

4.2.2. ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับภาษาและนโยบายภาษาในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

4.2.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาผู้ลี้ภัยในเมืองในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

4.2.5 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับระบบสุขภาพในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

- ข้อเสนอทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงานในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

1. ประเทศสมาชิกอาเซียนควรให้ความสำคัญกับการออกนโยบายที่เอื้อกับแรงงานไร้ฝีมือให้มากกว่าที่เป็นอยู่

นโยบายแรงงานของอาเซียนและประเทศสิงคโปร์ ไทย มาเลเซียควรให้ความสำคัญแรงงานไร้ฝีมือมากกว่าที่เป็นอยู่ ในปัจจุบันนโยบายการเคลื่อนย้ายแรงงานระดับอาเซียนและระดับประเทศสมาชิกให้ความสำคัญกับแรงงานมีฝีมือ ทั้งที่จำนวนแรงงานไร้ฝีมือในอาเซียนมีจำนวนมากกว่า

2. นโยบายประชาคมอาเซียนควรให้ความสำคัญกับแรงงานไร้ฝีมือ

การเพิ่มการให้ความสำคัญแก่แรงงานไร้ฝีมือในระดับนโยบายของอาเซียน น่าจะมีส่วนเป็นปัจจัยในการผลักดันให้อาเซียนและประเทศสมาชิกให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาแรงงานไร้ฝีมือด้วยวิธีการ upskill-reskill ที่มี การร่วมมือกันระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง ทั้งในระดับรัฐบาลและเอกชน

3. สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งในนโยบายและระดับสาธารณะชนสำคัญต่อนโยบายแรงงานที่ยั่งยืน

นโยบายแรงงานทั้งระดับอาเซียนและประเทศสมาชิก ควรให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของแรงงานไร้ฝีมือมากขึ้นทั้งในระดับนโยบายและการปฏิบัติ เนื่องจากสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้แรงงานและพลเมืองประเทศต้นทางสามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมพหุวัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ส่งเสริมให้เกิดการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญของการอยู่ร่วมกันในอย่างยั่งยืน

4. ภาษากับนโยบายแรงงาน

ปัจจุบันประเทศมาเลเซียและไทยเพิ่มการให้ความสำคัญกับการสื่อสารประชาสัมพันธ์ข่าวสารแรงงานและสิทธิด้านแรงงาน และความช่วยเหลือด้านแรงงานด้วยภาษาแม่ของแรงงาน แต่ยังไม่เป็นระบบนัก ซึ่งประเทศอาเซียนและอาเซียนควรให้ความสำคัญกับนโยบายภาษาที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหารแรงงานข้ามชาติทั้งแรงงานจากประเทศตนเองที่เดินทางไปทำงานที่อื่นและแรงงานที่เข้ามา โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยที่พลเมืองมีปัญหาในการใช้ภาษาอังกฤษและไม่นิยมเรียนหรือศึกษา

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้แรงงานไทยเสียโอกาสในได้งานในต่างประเทศ และประชาชนทั่วไปไม่สามารถลอบคอดักการดูแลแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านได้

5. การจัดโซนนิ่งให้แรงงานพักอาศัยอาจไม่ใช่ทางออกของนโยบายแรงงาน

ประเด็นการจัดโซนนิ่งเพื่อให้แรงงานอยู่แยกออกไปจากพลเมืองของประเทศ ในประเทศสิงคโปร์ได้นำมาใช้กับแรงงานในภาคการก่อสร้างและภาคอุตสาหกรรมโรงงาน โดยจัดให้อยู่ห่างออกไปจากเขตตัวเมืองที่พลเมืองสิงคโปร์พำนักอยู่

ด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ของสิงคโปร์ซึ่งเป็นประเทศเล็กและได้แก้ปัญหาพื้นที่ด้วยการให้ประชาชนย้ายจากการอยู่ในหมู่บ้านไปอยู่ในแฟลตบนตึกสูงมาตั้งแต่ได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบัน ความซับซ้อนระบบสังคมพหุวัฒนธรรมของสิงคโปร์และความจำกัดด้านพื้นที่ ทำให้การให้เช่าช่วงต่อแฟลตของรัฐบาลเป็นเรื่องผิดกฎหมาย นอกจากนี้แรงงานภาคก่อสร้างที่เคยพำนักอยู่ในสถานที่ก่อสร้างจำนวนมากได้ย้ายไปอยู่ที่หอพักแรงงานนอกเมือง ซึ่งมีความเป็นอยู่ที่ดีกว่า เช่น มีร้านค้า ที่ทำอาหาร มีที่ออกกำลังกาย แต่ลักษณะการจัดโซนนิ่งเป็นนโยบายเฉพาะของประเทศสิงคโปร์ที่มีปัญหาเรื่องพื้นที่และระบอบการปกครองที่มีพรรคเดียว

การเอาแนวทางดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ต้องมีความระมัดระวังอย่างมาก เนื่องจากแม้แต่ในสิงคโปร์เอง ระบบความปลอดภัยในหอพักแรงงาน ที่มีการสแกนผ่านตาของแรงงานโดยอ้างว่าเพื่อความปลอดภัยของแรงงาน จริง ๆ แล้วเป็นเพียงข้ออ้างในการป้องกันหรือลดความหวาดกลัวของสังคมสิงคโปร์เองที่มีต่อแรงงานข้ามชาติ ซึ่งมีผลอย่างมากต่อการสร้างความเป็นอื่นให้กับแรงงาน และสร้างความหวาดกลัวแรงงานอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งไม่ส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันของแรงงานกับพลเมืองของสังคมประเทศปลายทาง เพราะแรงงานไม่สามารถเรียนรู้วัฒนธรรมการใช้ชีวิตของประเทศปลายทางได้ง่าย เนื่องจากเสียค่าเดินทางเข้ามาในตัวเมืองและต้องระมัดระวังกับเวลาเคอร์ฟิวของหอพัก

การจัดโซนนิ่งจะยังมีปัญหาในสังคมที่การคุ้มครองและการบังคับใช้กฎหมายมีปัญหา เนื่องจากจะทำให้สถานที่ที่แรงงานอยู่เป็นเป้าของการขูดรีดและอาชญากรรมที่ก่อโดยพลเมืองเจ้าของประเทศ

6. ระบบแบบไทยทางตรงและอ้อมที่เปิดโอกาสให้แรงงาน upskill และมีสิทธิรักษาพยาบาลเป็นความก้าวหน้าที่ดี ควรมีการศึกษาอย่างจริงจัง ปรับระบบ และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องแก่สาธารณชน

นโยบายแรงงานของประเทศไทยมีความน่าสนใจ ตรงที่ระบบการบริหารงานที่มีปัญหาหลายประการ แต่มีการเปิดโอกาสทั้งทางตรงและทางอ้อมให้แรงงานข้ามชาติได้ upskill ผ่านระบบ

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

การศึกษานอกโรงเรียน และลงทะเบียนรับสิทธิการรักษาพยาบาลในระบบประกันสุขภาพของประเทศเหมือนกับพลเมืองทั่วไป

แม้ว่าในทางปฏิบัติแล้ว แรงงานผู้เข้ารับบริการอาจเผชิญกับปัญหาความไม่สะดวก ขาดความรู้เรื่องบริการ ไม่สามารถสื่อสารได้ และเผชิญกับปัญหาการขาดสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมของทั้งผู้ให้บริการและการวางแผนระบบการให้บริการ (ประเด็นนี้อานเพิ่มเติมในประเด็นการย้ายถิ่นข้ามชาติและระบบสุขภาพ) แต่นับได้ว่ามีความก้าวหน้ามากกว่าประเทศมาเลเซียและสิงคโปร์ ซึ่งอาจใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบหรือแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน หรือเป็นข้อเสนอแนะในการดำเนินงานระดับอาเซียน เนื่องจากระบบในประเทศไทยสะท้อนการปรับตัวของผู้ทำงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ที่มีการปรับตัวตามการเพิ่มมากขึ้นของแรงงาน และพยายามแก้ปัญหาระดับท้องถิ่นและมีการต่อรองกับหน่วยงานส่วนกลาง โดยประเด็นนี้สามารถนำมาพิจารณาหาแนวทางในการทำงานระดับชาติได้

- ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

1. ต้องสร้างกระบวนการเปลี่ยน mindset เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ ในฐานะการส่งเสริมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมและการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมแบบไทย-อาเซียนที่ยั่งยืน

ปัญหาความรู้สึกของพลเมืองเจ้าของประเทศที่ขัดแย้งกัน คือ ไม่ต้องการให้มีแรงงานข้ามชาติในประเทศ ทั้งที่ตระหนักและไม่ตระหนักว่าประเทศของตนมีความจำเป็นต้องนำเข้าแรงงานข้ามชาติ โดยเฉพาะแรงงานไร้ฝีมือเพื่อมาทดแทนแรงงานภายใน เป็นปัญหาใหญ่ทั้งในสามประเทศที่ทำการศึกษา ซึ่งมีผลสำคัญต่อการการปฏิบัติต่อแรงงานในชีวิตประจำวัน หรือที่เรียกว่าพหุวัฒนธรรมในชีวิตประจำวัน ปัญหาดังกล่าวนี้เมื่อรวมกับประเด็นที่อาเซียนไม่ได้ส่งเสริมหรือให้ความสำคัญกับแรงงานไร้ฝีมือ ภาวะปัญหาการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมอาเซียนและการส่งเสริมสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมที่ยั่งยืนจะไม่เกิดขึ้น รวมทั้งท้ายที่สุดแล้วจะมีผลกระทบต่อการสร้างความรู้หรืออัตลักษณ์ร่วมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นแบบมีชนชั้นและไม่เท่าเทียม

ชุดโครงการวิจัยนี้ขอเสนอแนะทาง ดังนี้

- การบริหารแรงงานในประเทศ และการบริหารจำนวนแรงงานข้ามชาติ โดยไม่ใช่แนวคิดทางความมั่นคงที่คิดว่าแรงงานเป็นภัยกับประเทศ
- สร้างบรรยากาศของการสร้างความคุ้มครองและความเป็นธรรมแก่แรงงาน ซึ่งไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนระบบกฎหมาย แต่รวมถึงบรรยากาศทางสังคม และการสร้างแนวคิดการอยู่ร่วมกัน co-existence จากข้อมูลและความเข้าใจที่

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.1 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการบริหารแรงงาน, การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ถูกต้องเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ ทั้งจากรัฐบาล สื่อมวลชน และประชาสังคม ที่สร้างความเข้าใจว่า แรงงานไม่ใช่ผู้มาเอาเปรียบทางสังคม แต่เป็นผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของประเทศปลายทาง

- การให้การศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ และการประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับประเทศต้นทางของแรงงาน เพื่อส่งเสริมความคุ้นชินทางวัฒนธรรมบนพื้นที่สาธารณะของแรงงานข้ามชาติกับประชาชนไทย
- ประเทศต้นทางสร้างโครงการหรือกิจกรรมทางสังคมที่เปิดโอกาสให้แรงงานข้ามชาติได้มีโอกาสใช้ทักษะและความรู้อื่น ๆ ในการสร้างสรรค์สังคมปลายทาง และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ เช่น ในโอกาสสำคัญทางศาสนา หรือวันสำคัญประจำชาติ
- เพิ่มโอกาสการแลกเปลี่ยนระหว่างแรงงานข้ามชาติในประเทศปลายทางกับแรงงานที่เป็นพลเมืองที่ต้องการไปแสวงหางานทำในประเทศอื่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์
- หน่วยงานและสถาบันทางวัฒนธรรมของประเทศต้นทาง สามารถช่วยสร้างเสริมสังคมพหุวัฒนธรรม สมรรถนะทางพหุวัฒนธรรม และการสร้างโอกาสการต้อนรับและให้ความสำคัญกับแรงงานข้ามชาติ ที่เปิดโอกาสให้แรงงานได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม เช่น กลุ่มมิวเซียม

4.2. ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับภาษาและนโยบายภาษาในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

- 1) ประเทศต้นทางของแรงงานต่างชาติควรจัดการอบรมเกี่ยวกับงานที่แรงงานจะไปทำ กฎหมายที่เกี่ยวข้อง สิทธิ และวัฒนธรรมของประเทศปลายทางเบื้องต้น เพื่อเตรียมตัวให้แรงงานต่างชาติได้ทราบเป็นข้อมูล รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพร้อมเบอร์โทร. หากประเทศต้นทางจัดเองไม่ได้ ควรร่วมมือกับประเทศปลายทาง
- 2) ประเทศปลายทางที่รับแรงงานต่างชาติเข้าทำงานควรจัดพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับแรงงานต่างชาติได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับคนในพื้นที่ที่เป็นสังคมกระแสหลัก เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเข้าใจกันมากขึ้น
- 3) กระทรวงศึกษาไทยและเมียนมาควรประชุมปรึกษาหารือกันที่จะช่วยหาทางเทียบโอน การเรียนของลูกหลานแรงงานที่ใช้ระบบมาในไทยให้สามารถกลับไปเรียนต่อที่เมียนมาได้ รวมถึงหลักสูตรอื่น ๆ ที่มีภาษาพม่า หรือมอญในการเรียนการสอนด้วย
- 4) ประเทศไทยแม้จะยอมให้แรงงานต่างชาติทำงานล่ามได้ แต่ในระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะในระดับมหาวิทยาลัยก็ควรที่จะเพิ่มหลักสูตรแปลล่ามภาษาเพื่อนบ้านให้มากขึ้น และควรเพิ่ม “**เบียภาษา**” ให้กับบัณฑิตหรือผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการเป็นล่ามแปลภาษาเพื่อนบ้านเพิ่มกว่า อัตราเงินเดือนทั่วไป ทั้งนี้เพื่อเป็นแรงจูงใจที่จะดึงดูดให้คนไทยหันมาสนใจเรียนภาษาและมีความเชี่ยวชาญมากขึ้น
- 5) ประเทศไทยควรจัดหลักสูตรให้กับครอบครัวของผู้ใช้แรงงานที่ไปทำงานต่างประเทศ เพื่อให้ครอบครัวเกิดความเข้าใจ และรู้จักบริหารจัดการครอบครัวและการเงินแทนหัวหน้าครอบครัว ให้มีประสิทธิภาพ และมีความเข้าใจและเห็นใจในความเสี่ยสละของหัวหน้าครอบครัวที่ต้องจากครอบครัวไปทำงานต่างแดนเพื่อส่งเสียดูแลครอบครัว
- 6) ประเทศไทยควรจัดทำระบบติดตามแรงงานไทยที่ไปทำงานต่างประเทศที่กลับมา ประเทศไทยพร้อมทั้งความสามารถและประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับจากประเทศปลายทางในการไปทำงานเป็นเวลานานหลายๆ ปีดังเช่นที่สิงคโปร์ ซึ่งเป็น tacit knowledge ที่มีคุณค่าที่ควรจะต้องถอดบทเรียน หรือถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ได้ทราบและนำไปใช้ในการทำงานเพื่อพัฒนาตนเองและงานให้มีคุณภาพที่ดี มีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพได้อีกทางหนึ่ง

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทางในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

แนวทางของ ASEAN ในการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับพื้นที่ต้นทาง ภายใต้ความตระหนักถึงพลวัตการย้ายถิ่นของประชากรในอาเซียน

1. จากการเคลื่อนย้ายแรงงานในอาเซียนส่งผลกระทบต่อทั้งเชิงบวกและทางลบต่ออาเซียนในภาพรวม รวมทั้งระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศ ในการแก้ไขและป้องกันผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า แม้ว่าความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของครอบครัวเป็นผลจากการส่งเงินกลับของแรงงานย้ายถิ่น การย้ายถิ่นของแรงงานพม่า กัมพูชา และลาว ส่งผลกระทบต่อครอบครัวของแรงงานที่อยู่ประเทศต้นทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุและเด็ก ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางที่ต้องอยู่ตามลำพังและเผชิญกับความเสี่ยงในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่เหมาะสม ปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องจากการไม่สามารถเข้าถึงสวัสดิการและระบบการดูแลสุขภาพที่เหมาะสมและเพียงพอ หรือปัญหาการดำรงชีวิตประจำวันอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อให้เกิดการตระหนักในความสำคัญของประเด็นดังกล่าว อาเซียนควรกำหนดประเด็นด้านการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่อยู่ข้างหลังให้เป็นวาระสำคัญของอาเซียน เช่น การกำหนดทศวรรษอาเซียนด้านแรงงานย้ายถิ่น และกำหนดแผนงานของอาเซียนในระดับต่าง ๆ ที่มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม เช่น การจัดทำแนวปฏิบัติที่ดีในการคุ้มครองทางสังคมแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวต้นทาง การจัดทำฐานข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นและแผนที่ทางสังคม (Social Map) ร่วมกันเพื่อให้สามารถระบุได้ชัดเจนถึงแรงงานและครอบครัวที่อยู่ ณ ประเทศต้นทางซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง มีความเสี่ยงสูง และต้องการการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือ เป็นต้น

2. ผลักดันให้ประเทศสมาชิกกำหนดนโยบายร่วมเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานทั้งในฐานะประเทศต้นทางและประเทศปลายทาง ดังนี้

(1) กำหนดให้มีระบบและกลไกสนับสนุนให้แรงงานเคลื่อนถิ่นถูกกฎหมาย มีขั้นตอนและค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นที่เหมาะสม เพื่อเป็นการสนับสนุนให้สามารถจัดทำฐานข้อมูลแรงงานย้ายถิ่นและแผนที่ทางสังคมของแรงงานและครอบครัวที่อยู่ ณ ประเทศต้นทางซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง มีความเสี่ยงสูง และต้องการการเข้าถึงสวัสดิการและความช่วยเหลือ เป็นต้น

(2) กำหนดมาตรการคุ้มครองแรงงานย้ายถิ่นให้ได้รับความคุ้มครองในการทำงาน ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม

(3) กำหนดนโยบายการคุ้มครองทางสังคมโดยการเคารพวิถีความเป็นอยู่ของครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่น โดยการอำนวยความสะดวกและการประสานการติดต่อระหว่างเครือข่ายในครอบครัวและมีช่องส่งเงินกลับให้แก่ครอบครัวที่อยู่ต้นทางได้อย่างเหมาะสม

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทางในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

(4) ส่งเสริมให้ทุกประเทศมีศูนย์ประสานงานแรงงานย้ายถิ่น เพื่ออำนวยความสะดวกและเป็นศูนย์กลางในการให้ความช่วยเหลือหรือประสานระหว่างแรงงานและครอบครัวที่อยู่ต้นทาง

3. เนื่องจากอาเซียนมีกลไกการทำงานหลักผ่านรัฐบาลของแต่ละประเทศ อาเซียนควรใช้มาตรฐานเชิงบวกส่งเสริมให้แต่ละประเทศสมาชิกจัดทำรายงานสถานการณ์ประจำปีและนำเสนอผ่านกลไกที่เกี่ยวข้อง อาทิ การประชุมระดับเจ้าหน้าที่อาวุโส หรือระดับรัฐมนตรี ซึ่งถือเป็นการกระตุ้นให้แต่ละประเทศแสดงถึงศักยภาพและความก้าวหน้าในการส่งเสริมการคุ้มครองทางสังคมของแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวต้นทางอย่างเป็นรูปธรรม เป็นการส่งเสริมให้ประเทศสมาชิกตระหนักถึงค้ำประกันต่อปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิของแรงงานย้ายถิ่นและปฏิญญาอาเซียนว่าด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการคุ้มครองทางสังคม รวมทั้งกรอบการดำเนินงานอื่นใดที่เกี่ยวข้อง และเกิดการขับเคลื่อนการดำเนินงานและการกำกับติดตามผลภายในแต่ละประเทศให้เกิดเป็นรูปธรรม

4. เนื่องจากความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค ซึ่งในประเด็นด้านแรงงานส่วนใหญ่แต่ละประเทศมักจะศึกษาเกี่ยวกับตัวแรงงานที่ย้ายถิ่นเข้ามาในแต่ละประเทศเป็นหลัก การย้อนกลับไปศึกษาถึงปัจจัยสนับสนุนการย้ายถิ่นและสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัวที่อยู่ต้นทางยังมีอยู่จำกัด ดังนั้น อาเซียนใช้กลไกที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกคณะกรรมการอาเซียนเพื่อติดตามการดำเนินงานตามปฏิญญา (ASEAN Committee in the Implementation of the ASEAN Declaration on the Protection and Promotion of the Rights of Migrant Workers: ACMW) และ ASEAN Forum on Migrant Labour เพื่อให้ประเทศต้นทางและปลายทางของการย้ายถิ่นการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์แรงงานย้ายถิ่นและผลกระทบต่อครอบครัวต้นที่อยู่ทาง เพื่อสามารถออกแบบนโยบายให้สอดคล้องตามความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญกับครอบครัวของแรงงานย้ายถิ่นที่มักเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบาง เป็นเด็กและผู้สูงอายุ โดยให้มีระบบการคุ้มครองทางสังคมที่สอดคล้องกับความเปราะบางที่ครอบครัวเผชิญ อันเป็นผลสืบเนื่องจากการย้ายถิ่น

5. จัดตั้งกองทุนคุ้มครองแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัว เพื่อเป็นกองทุนสำหรับให้ความช่วยเหลือแรงงานย้ายถิ่นและครอบครัวที่ประสบกับความเดือดร้อนและไม่สามารถได้รับความช่วยเหลือได้จากช่องทางอื่นใด อันเนื่องมาจากเงื่อนไขทางกฎหมาย หรือข้อจำกัดอื่นอันเนื่องมาจากช่องว่างหรือข้อจำกัดของสวัสดิการหรือการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ในแต่ละประเทศ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.3 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศต้นทาง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

1. การศึกษาเกี่ยวกับการย้ายถิ่นควรให้ความสำคัญต่อครอบครัวที่อยู่ข้างหลังมากขึ้น เพื่อให้เป็นการศึกษาการย้ายถิ่นที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาอย่างแท้จริง การศึกษาปรากฏการณ์ย้ายถิ่นอย่างรอบด้านจะทำให้เกิดการมองย้อนกลับไปประเทศต้นทาง และเป็นการสนับสนุนการพัฒนาในประเทศต้นทาง

2. ลดต้นทุนการย้ายถิ่นที่ถูกกฎหมาย ผลการศึกษาชี้ชัดว่า ต้นทุนที่สูงของการย้ายถิ่นส่วนหนึ่งเป็นผลจากขั้นตอนทางกฎหมายในประเทศไทย แม้ว่าการย้ายถิ่นตาม MoU จะช่วยกำกับจำนวนแรงงานย้ายถิ่น แต่ในทางปฏิบัติก็ยังพบว่า มีแรงงานที่ย้ายถิ่นโดยไม่ถูกกฎหมายเนื่องจากปัจจัยดึงของประเทศไทย ต้นทุนที่สูงของการย้ายถิ่น ส่งผลโดยตรงต่อครอบครัวที่อยู่ข้างหลัง จึงควรให้ความสำคัญกับ (1) ระเบียบและขั้นตอนของการนำเข้าตาม MoU (2) บทบาทของตัวแสดงทั้งในประเทศต้นทางและปลายทาง และ (3) รูปแบบการจ้างแรงงานสามสัญชาติที่พิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของการย้ายถิ่น เป็นต้น

3. สนับสนุนให้ประเทศต้นทางให้ความสำคัญต่อการลดผลกระทบต่อผู้ที่อยู่ข้างหลัง ทั้งโดยการสนับสนุนผ่านโครงการพัฒนาระหว่างประเทศ และ ตามกรอบความร่วมมืออาเซียน

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

● สำหรับประเทศอินโดนีเซีย

จากผลการศึกษาที่พบว่า ปัญหาเรื่อง สิทธิต่างๆ เป็นปัญหาใหญ่สำหรับผู้ลี้ภัย เช่น เสรีภาพในการเคลื่อนไหว สิทธิในการจ้างงาน และสิทธิในการศึกษาได้เชื่อมโยงกับสามขั้นตอนของ (1) หลังการสมัคร (เป็นผู้ลี้ภัย), (2) การตัดสินใจภายหลัง (จะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธในฐานะผู้ลี้ภัย) และ (3) การปฏิเสธภายหลังขั้นสุดท้าย (ถูกปฏิเสธอย่างไม่มีกำหนดในขั้นตอนสุดท้าย) จึงขอเสนอคำแนะนำที่เป็นไปได้บางประการซึ่งอาจช่วยบรรเทาทุกข์ให้แก่ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงได้ ดังนี้

ประการแรก ช่วงระหว่างรอหลังการยื่นคำขอผู้ลี้ภัย (ระยะเวลา 6 เดือนเป็นต้นไป ซึ่งไม่แน่นอนในบางกรณีอาจยาวนานถึง 3-6 ปี) ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงต้องการการช่วยเหลืออย่างแท้จริง (ที่อยู่อาศัยและข้าวของเครื่องใช้ทั่วไป) นี่คือช่วงเวลาที่มักเกิดการละเมิดสิทธิโดยตรงและการปฏิเสธการให้สิทธิโดยตรงขึ้น: ในสถานที่กักกัน หนึ่งในการปฏิบัติที่อื้อฉาวมากที่สุดคือการลงโทษทางวินัย (หมายถึงการลงโทษทางร่างกายหรือการกระทำหรือการกระทำที่โหดร้ายทางกายหรือทางกฎหมาย) ต่อผู้ถูกควบคุมตัวที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของศูนย์กักกัน การร้องเรียนที่พบบ่อยที่สุดเกี่ยวกับศูนย์กักกันคือการจัดการของพวกเขาที่ดูเหมือนเป็นคุกสำหรับอาชญากรรมตาและสภาพความเป็นอยู่ที่แออัดยัดเยียด ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินการของผู้ลี้ภัย/ผู้แสวงหาที่พักพิงในขณะที่พวกเขา รอขั้นตอน "สัมภาษณ์" มักจะเป็นความรู้ประสิทธิภาพของการบริหารที่ยืดระยะเวลาออระหว่างขั้นตอน "การลงทะเบียน" และ "การสัมภาษณ์" สภาพที่หมผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงจะต้องพึ่งพาทั้งหมดอยู่กับการพิจารณาของ UNHCR อันแสนยาวนานและไม่แน่นอนในการประเมินสถานภาพผู้ลี้ภัยได้สร้างปัญหาสถานะทางจิตใจที่กระตุ้นให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ต่อไป

ในขั้นตอนแรกของการกำหนดสถานะมีปัจจัยสามประการที่ปรากฏว่าเป็นแหล่งที่มาของปัญหาที่สำคัญที่สุดสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงได้แก่ (1) การขาดระบบที่มั่นคงในการกำหนดสถานะผู้ลี้ภัย (2) ความรู้ประสิทธิภาพในระบบการกำหนดสถานะภาพ และ(3) ปัญหาเรื่องคุณภาพของศูนย์กักกัน ดังนั้นบทความนี้จะขอแนะนำวิธีแก้ปัญหที่เป็นไปได้เกี่ยวกับปัจจัยดังกล่าว**ประการแรก**เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองของอินโดนีเซียอาจคิดว่าจะเริ่มต้นการจัดการผู้ลี้ภัยที่ดีขึ้นโดยยึดการบริหารจัดการไว้ในอำนาจของตนทั้งหมด นี่หมายความว่า เพื่อพิสูจน์ความชอบธรรมในการรวบรวมอำนาจเพื่อให้เกิดกระบวนการในการจัดการที่ง่ายและครบวงจร รัฐบาลจำเป็นต้องรับรองหรือลงนามในอนุสัญญาผู้ลี้ภัยปี 2494 และพิธีสาร

ข้อเสนอแนะประการที่สอง จากข้อเท็จจริงที่ว่าจำนวนผู้ลี้ภัยเพิ่มขึ้นอย่างมากทั้งในภูมิภาคอาเซียนและภูมิภาคอื่น ๆ รัฐบาลอาจคิดที่จะปรับปรุงความร่วมมือกับประเทศทั้งในและนอก (โดยเฉพาะประเทศเป้าหมาย) เพื่อเพิ่มการบริการแก่ผู้ลี้ภัย/ผู้แสวงหาที่พักพิง ที่ถูก "กักตัว" อยู่ใน

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ดินแดนของอินโดนีเซีย บริการนี้อาจขยายไปสู่ความช่วยเหลือต่อความต้องการด้านจิตใจของผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงในช่วงเวลารอคอยที่ไม่แน่นอนสำหรับการกำหนดสถานะ

ข้อเสนอแนะประการที่สาม ระหว่างช่วงเวลาที่รอหลังจากการตัดสินใจครั้งแรกที่สามารถยื่นอุทธรณ์ในครั้งที่สองภายใน 21 วันนับจากการตัดสินใจครั้งแรกนั้น ผู้ยื่นขอสถานะผู้ลี้ภัยต้องการความช่วยเหลือด้านเทคนิคและทางกฎหมายเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น ความต้องการนี้เป็นความต้องการเพิ่มเติม นอกเหนือจากความต้องการทางกายภาพหรือที่พักทั่วไประยะรอผลการพิจารณาอุทธรณ์ ช่วงเวลานี้เป็นช่วงเวลาที่ย่ำแย่ที่สุดสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงซึ่งพวกเขาต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม ไม่เพียงแต่จากเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เช่นภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่าง ประเทศเกี่ยวกับผู้ลี้ภัย ฯลฯ ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงบางคนเชื่อว่าพวกเขาสามารถทำงานเพื่อสนับสนุนตัวเองในขณะที่รักษาศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของตนไว้ได้ รัฐบาลอาจสร้างโอกาสการทำมาหากินที่จำกัดและเล็กน้อยสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิง ความจริงที่ว่าผู้สมัครขอสถานะภาพผู้ลี้ภัยหรือสถานะผู้แสวงหาที่พักพิงจะไม่มีเอกสารรับรองที่สามารถคุ้มครองพวกเขาได้ในขณะที่พวกเขาต้องเดินทางตามความจำเป็น ดังนั้น พวกเขาจึงมีความเสี่ยงที่จะถูกเรียกคืนโดยไม่มีหมายใดๆ ซึ่งนับเป็นประเด็นสำคัญที่เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองควรต้องพิจารณาด้วย

ในขั้นตอนที่สองนี้ ระบบการกำหนดสถานะที่มั่นคงและมีประสิทธิภาพยังคงมีความสำคัญ เมื่อศูนย์กักกันไม่นานทางออกเดียวและเด็ดขาดผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิง - กับสมาชิกในครอบครัวของพวกเขา - สามารถอยู่ในชุมชนท้องถิ่นตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับประธานาธิบดีฉบับที่ 125 ของปี 2559 ด้วยเหตุนี้ ดังตามคำแนะนำจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมากมาย

ข้อเสนอแนะประการที่สี่ เพื่อให้มี “โอกาสในการทำมาหากิน” ที่เรียบง่ายและ จำกัด ไม่ว่าจะด้วยวิธีการของผู้ลี้ภัย (ครัวเรือนหรือหน่วยผลิตชุมชน)

ข้อเสนอแนะที่ห้า คือ เนื่องจากศูนย์กักกันเป็นสถานที่ที่มีการละเมิดสิทธิเกิดขึ้นรัฐบาล (รวมถึงชุมชนองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคประชาสังคม) อาจร่วมกันคิดเพื่อกำหนดวิธีการที่เรียกว่า "ทางเลือกที่ไม่ใช่การกักกัน" (alternative to detention) เพื่อเป็นแนวทางในการให้ผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิง รวมถึงสมาชิกในครอบครัว สามารถอาศัยในพื้นที่ที่เป็นส่วนตัวและมีการป้องกันมากขึ้น เนื่องจากเด็กผู้ลี้ภัยมีความอ่อนไหวเป็นพิเศษสำหรับเด็กอายุน้อยกับสถานการณ์ตกต่ำในประเทศทางผ่าน พวกเขาต้องการการศึกษาที่ไม่ดี

ข้อเสนอแนะประการที่หก รัฐบาลอาจต้องขยายความร่วมมือกับภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ เพื่อไม่เพียงเพิ่มการเข้าถึงเด็กผู้ลี้ภัยไปยังโรงเรียนรัฐบาลของอินโดนีเซีย แต่ยังรวมถึงการริเริ่มของเอกชนหรือชุมชนในการจัดตั้งศูนย์การศึกษา

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ขั้นตอนที่สาม ช่วงเวลาที่ยากที่สุดจะปรากฏขึ้นในชีวิตของผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงหลังจากการปฏิเสธขั้นสุดท้ายจาก UNHCR ในสถานะทางกฎหมาย นี่คือช่วงเวลาที่ยากที่สุดที่เกี่ยวข้องกับการขาดสิทธิในการจ้างงานเสรีภาพในการเคลื่อนไหวและสิทธิในการศึกษาจะทับซ้อนกันโดยไม่มีอนาคตที่ชัดเจนของการแก้ไข บทความนี้ไม่สามารถให้ข้อเสนอแนะอื่นใดได้อีกนอกจากการเน้นย้ำใน

ข้อเสนอแนะที่เจ็ด เรื่องการกำหนดหน่วยงานเฉพาะจากกระทรวงกฎหมายและสิทธิมนุษยชนในการตรวจตราความเป็นอยู่ของผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีสมาชิกในครอบครัวเข้ามาเพื่อตรวจสอบดูแลความต้องการขั้นพื้นฐานในอินโดนีเซีย

ข้อเสนอแนะประการที่แปด คือรัฐบาลอินโดนีเซียจะชดเชยการขาดการรับรองผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิงด้วยความมุ่งมั่นที่จะดำเนินการตามต่อพันธกรณีระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ได้ให้สัตยาบันไว้ ข้อตกลงและอนุสัญญาเหล่านี้รวมถึงอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรมหรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี (ลงนามเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม 2528 เป็นที่ยอมรับ 28 ตุลาคม 2531), กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง การเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (ลงนามเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2523 ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2527) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทุกรูปแบบ (ให้สัตยาบัน 25 มิถุนายน 2542) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (และพิธีสารเลือกรับ) ลงนามเมื่อวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2533 ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2533) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546) และอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ (ลงนามเมื่อวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2550 แม้ว่าอินโดนีเซียจะยอมรับสถานะทางกฎหมายของผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิง รัฐบาลอินโดนีเซียก็ควรให้การเคารพต่อสถานะดังกล่าวของผู้ลี้ภัยที่ปรากฏในอนุสัญญาและกติกาเหล่านี้ด้วย ซึ่งรวมถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องผู้ชาย ผู้หญิง เด็กทารก เด็กหรือคนพิการ

ข้อเสนอแนะที่เก้า อันเป็นประการสุดท้ายเป็นข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลอินโดนีเซีย เพื่อช่วยปฏิเสธต่อข้ออ้างโดยทั่วไปของประเทศที่รับผู้ลี้ภัย เพื่ออนุญาตให้มีเข้าถึงการทำงานสำหรับผู้ลี้ภัยและผู้แสวงหาที่พักพิง เช่น ความหวาดกลัวเรื่องการแข่งขันและแย่งรายได้ การที่ผู้ลี้ภัยเข้าไปอยู่ในชุมชนท้องถิ่น และการที่ผู้ลี้ภัยปฏิเสธที่จะกลับบ้าน (Buscher 2011) หลักฐานจากบางประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกาแสดงให้เห็นว่าการย้ายถิ่นฐานนั้นมีผลกระทบต่อแรงงานที่เกิดในประเทศไม่มากนัก และไม่มีผลกระทบต่ออย่างมีนัยสำคัญต่อแรงงานที่มีการศึกษาระดับมัธยมต้นเป็นอย่างน้อยเลย (Clemens and Hunt, 2017) ในเมืองจีซารูวา (มีผู้อยู่อาศัย 113,00 คน 65 กิโลเมตรจากกรุงจาการ์ตา) วิทยานิพนธ์ของ Moberg (2018, p. 56) พบว่าหมู่บ้านเล็ก ๆ ในชนบทก่อนหน้านี้ได้กลายเป็นหมู่บ้านที่กำลังพัฒนาซึ่งมีผู้ลี้ภัยชาวอัฟกานิสถานจำนวน 5,000 คน และนักท่องเที่ยวชาวอาหรับจำนวนมากที่ยังคงใช้จ่าย แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้ (รับอนุญาตให้) ทำงานก็ตาม

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

- สำหรับประเทศมาเลเซีย

1. ควรจัดให้มีโครงการที่สร้างความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งกับภาครัฐในทุกระดับที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัย ประเด็นในเรื่องที่ว่า “ใครคือผู้ลี้ภัย” ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและแนวปฏิบัติทางด้านสิทธิมนุษยชนและสิทธิผู้ลี้ภัยระหว่างประเทศ และเรื่องใดที่สามารถดำเนินการภายใต้กรอบของสิทธิมนุษยชนได้

2. ควรจัดให้มีการสร้างสำนึกความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสิทธิผู้ลี้ภัยในวงกว้างสำหรับสาธารณชนในมาเลเซียเนื่องจากการขาดความเข้าใจและการสนับสนุนจากสาธารณชนในมาเลเซียถือเป็นปัญหาสำคัญที่ถูกหยิบยกขึ้นมาโดยผู้ให้สัมภาษณ์ว่าเป็นสาเหตุสำคัญสำหรับการขาดการเคลื่อนไหวทางการเมืองในการคุ้มครองผู้ลี้ภัย

3. ควรมีการเข้าไปทำงานร่วมกับชุมชนนักกฎหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน อนุสัญญาหรือกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง หลักการผลประโยชน์สูงสุดสำหรับเด็ก และการตีความกฎหมายอย่างสร้างสรรค์และมีความกล้าหาญทางจริยธรรมเพื่อปกป้องคุ้มครองชุมชนผู้ที่เปราะบางจากการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

4. ควรจัดทำยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในทุกระดับของรัฐบาล มิใช่แค่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ลี้ภัยเท่านั้น การวิเคราะห์และการวางแผนในการคุ้มครองผู้ลี้ภัยจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ถึงประเด็นเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน และหลักธรรมาภิบาลให้ครอบคลุมอยู่ด้วย

5. ควรมีกรอบคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้ลี้ภัยบนพื้นฐานหลักการด้านสิทธิมนุษยชน มิใช่แค่แก้ไขปัญหาผู้ลี้ภัยจากมุมมองด้านศาสนา หรือสำนักกรรมทางศาสนาเท่านั้น

6. จำเป็นต้องมีการแยกแยะและตัดความเชื่อมโยง (de-link) ที่มองว่า “ปัญหาข้อกังวลของชาวมาเลเซีย” ในประเด็นเรื่องสิทธิในการทำงาน ค่าจ้างที่เป็นธรรม สิทธิในอาหาร สิทธิในการอยู่อย่างปลอดภัย สิทธิในสุขภาพ เกิดจากชุมชนคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเป็นการเฉพาะ [เช่น ผู้ลี้ภัย] การเคลื่อนไหวที่เชื่อมโยงชุมชนต่าง ๆ และต่อสู้กับกระแสเกลียดกลัวชาวต่างชาติและการเหยียดเชื้อชาติถือเป็นเรื่องสำคัญ

7. ควรจัดการอบรมให้กับเจ้าหน้าที่รัฐที่บังคับใช้กฎหมาย ในประเด็นการทำงานกับชุมชนที่เปราะบางและหลากหลาย รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารข้ามกำแพงภาษาและวัฒนธรรม และการทำงานกับผู้ที่มีประสบการณ์กระทบกระเทือนทางจิตใจ

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

8. ควรมีการประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วน ตั้งแต่ ชุมชนผู้ลี้ภัย ไปจนถึง UNHCR องค์กรพัฒนาเอกชน และตัวแทนภาครัฐ ถึงประเด็นความต้องการของผู้ลี้ภัย ประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น และข้อมูลและการสนับสนุนช่วยเหลือที่ผู้ลี้ภัยสามารถเข้าถึงได้

9. ควรสร้างเครือข่ายพันธมิตรที่รวมตัวแทนพรรคการเมืองทุกฝ่าย และแกนนำภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนานโยบายระดับชาติเกี่ยวกับผู้ลี้ภัยที่ครอบคลุมในทุกด้าน

10. ควรมีการทำงานร่วมกันในระดับภูมิภาคและระดับระหว่างประเทศในการจัดการกับสาเหตุรากเหง้าของปัญหาผู้ลี้ภัย

11. รัฐควรอนุญาตให้สิทธิในการทำงาน และประกันให้เกิดการปฏิบัติงานที่ปลอดภัย

- สำหรับประเทศไทย

รัฐควรให้สัตยาบันอนุสัญญาผู้ลี้ภัยและอนุวัติการเข้าในระบบกฎหมายภายในประเทศไทย รัฐบาลไทยควรดำเนินการดังต่อไปนี้

รัฐบาลจะต้องดำเนินการรับรองสิทธิในการมีตัวตนทางกฎหมายของผู้ลี้ภัย โดยการเร่งดำเนินการสำรวจ และคัดแยกให้สถานะตามกฎหมายที่มีอยู่ เช่น กรณีที่เด็กเกิดในประเทศไทยต้องมีสิทธิในการอยู่อาศัยในประเทศไทย เด็กที่เดินทางเข้ามาต้องได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก และการคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์

กรณีที่ไมเข้าข่ายตามกฎหมายข้างต้น รัฐบาลสามารถใช้การสำรวจและให้สถานะบุคคลตามกฎหมายทะเบียนราษฎรระหว่างรอการจัดทำกรอบกฎหมาย นโยบายคัดกรองผู้อพยพผู้ลี้ภัยตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2560 และจัดทำกรอบกฎหมายที่ครอบคลุมถึงกลุ่มผู้มีสถานะผู้ลี้ภัย

นอกจากนี้รัฐบาลควรเร่งดำเนินการให้มีการประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องการคัดกรองผู้หลบหนีเข้าเมือง และผู้ลี้ภัย ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2560 โดยเร่งด่วน เพื่อให้ผู้ลี้ภัยมีสถานะของการเข้าเมือง และอยู่อาศัยอย่างถูกกฎหมาย ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าถึงสิทธิ และบริการพื้นฐานทางสังคมของไทยได้อย่างเป็นระบบ

การจัดทำแนวทางปฏิบัติตามกฎหมายภายในของไทยในการคุ้มครอง “ผู้ลี้ภัย” ในสถานะอื่นๆ โดยเฉพาะกฎหมายที่ให้สิทธิในการอยู่อาศัย การเดินทาง การศึกษา และการทำงาน ซึ่งทั้งหมดสามารถ

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

ดำเนินการได้ทันทีกับผู้ลี้ภัยบางกลุ่มที่มีชื่ออยู่ในฐานข้อมูลของหน่วยงานภาครัฐ แต่กลับไม่ได้มีการกำหนดแนวทางปฏิบัติสำหรับหน่วยงานในการดำเนินการ

ควรดำเนินการให้มีเอกสารประจำตัวตามกฎหมายทะเบียนราษฎรที่มีภูมิำเนาอยู่อาศัยอย่างชัดเจน ซึ่งรวมถึงกลุ่มที่อยู่อาศัยในประเทศจากการขอประกันตัวระหว่างการรอการผลักดันออกนอกประเทศ ซึ่งยังมีความไม่ชัดเจนในสิทธิ และสถานะดังกล่าว

การขยายการดำเนินการปกป้องคุ้มครองเด็กอายุต่ำกว่า 18 ปี ที่ไม่ได้มีสัญชาติไทยนั้นเป็นไปตามกฎหมายอยู่แล้ว แต่ยังคงขาดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน และการเตรียมความพร้อมของหน่วยงานตั้งแต่เจ้าหน้าที่ตำรวจที่พบเด็กจะต้องดำเนินการตามกฎหมายคุ้มครองเด็ก แทนกฎหมายคนเข้าเมืองซึ่งไม่ให้เกิดการปกป้องคุ้มครองเด็กแต่อย่างใด

การขยายโอกาสในการเข้าถึงสิทธิทางการศึกษาแก่เด็กทุกคน โดยคำนึงถึงพื้นฐานความสามารถของเด็กที่ไม่ได้มีสัญชาติไทย และไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก แม้ว่าหลักการให้การศึกษาแก่เด็กทุกคนของไทยจะมีความชัดเจนอยู่ในระเบียบการรับเด็กเข้าเรียนที่จะต้องไม่ปฏิเสธแม้ว่าเด็กจะไม่มีเอกสารก็ตาม แต่การจัดการศึกษาก็ยังไม่ได้มีขั้นตอนการวัดความรู้ความสามารถ การเตรียมพร้อมทางด้านภาษา หรืออาจจะเป็นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยที่ชัดเจน ซึ่งทำให้การศึกษาของเด็กเป็นภาระของทั้งสถานศึกษา และตัวเด็กเอง

การขยายโอกาสการเข้าถึงสิทธิในหลักประกันสุขภาพสำหรับคนต่างด้าวของกระทรวงสาธารณสุข ที่ผ่านมาแม้ว่าจะเป็นการให้สิทธิในหลักประกันสุขภาพแก่คนต่างด้าวทั่วไป แต่ในทางปฏิบัติยังคงประสบกับปัญหาเนื่องจากมีเพียงการดำเนินการไปพร้อมกระบวนการจัดการแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติเท่านั้น

การให้สิทธิการทำงานแก่ผู้ลี้ภัยในปัจจุบัน สามารถเริ่มต้นจากกลุ่มที่ได้รับสถานะผู้ลี้ภัยจาก UNHCR ซึ่งอาจจะอยู่ในฐานะผู้หลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและอยู่ระหว่างการประกันตัวเพื่อรอการผลักดันโดยการขออนุมัติจากที่ประชุมของคณะรัฐมนตรี ตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารการทำงานของคนต่างด้าว มาตรา 63 หรือกำหนดสถานะของกลุ่มผู้ลี้ภัยกลุ่มนี้ให้เป็นบุคคลที่มีนโยบายเฉพาะและอนุญาตให้ทำงานได้ตามมาตรา 63/2 ซึ่งจำเป็นจะต้องมีความมุ่งมั่นในระดับนโยบาย และมีฐานข้อมูลของกลุ่มผู้ลี้ภัยที่ชัดเจน

นอกจากนี้ การดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2560 ที่เห็นชอบให้มีระบบคัดกรองคนเข้าเมืองผิดกฎหมายและผู้ลี้ภัยนั้น จะต้องเร่งกำหนดแนวทางปฏิบัติที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้ลี้ภัยให้สอดคล้องกับกฎหมายภายในของไทย

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.4 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับนโยบายปฏิบัติการของรัฐต่อกลุ่มผู้ลี้ภัยในเมือง ในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

การจัดการผู้หลบหนีเข้าเมือง และผู้ลี้ภัยของไทยที่ผ่านมาไม่มีความชัดเจน เนื่องจากขาดความตั้งใจในการจัดระบบที่ชัดเจนของรัฐบาล และหน่วยงานในระดับปฏิบัติ ซึ่งแสดงให้เห็นแล้วว่าได้สร้างภาระให้กับรัฐบาล และสร้างปัญหาในการอยู่อาศัยในประเทศของตัวผู้ลี้ภัยมาอย่างต่อเนื่อง แต่การสนับสนุนให้ผู้ลี้ภัยเข้าถึงสิทธิพื้นฐานในการมีชีวิตอยู่ในประเทศชั่วคราว โดยเฉพาะสิทธิในการทำงานนั้นจะเป็นประโยชน์โดยรวมมากกว่า การไม่เป็นภาระของรัฐบาลในด้านการศึกษาและสุขภาพจะช่วยลดปัญหาแรงกดดันทางสังคม รวมถึงการให้สิทธิทำงานตามหลักสิทธิมนุษยชนจะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากกว่าการห้ามไม่ให้ทำงาน ซึ่งจะสร้างปัญหาสังคมให้ย้อนกลับมาอีกด้วย

4.2 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับการย้ายถิ่นข้ามชาติจาก 5 ประเด็น

4.2.5 ข้อเสนอแนะทางนโยบายเกี่ยวกับระบบสุขภาพในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติในอาเซียน

1. การบริหารงานด้านระบบสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยมีความก้าวหน้า แต่ความเชื่อที่ว่าแรงงานข้ามชาติเป็นภาระแก่ระบบสุขภาพไทยยังมีอยู่ทั่วไป แต่ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความเข้าใจดังกล่าวไม่ถูกต้อง สถานพยาบาลตามชายแดนของประเทศไทยได้ประโยชน์จากคำปรึกษาพยาบาลแรงงานข้ามชาติ ภาครัฐจึงควรส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าว เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องที่จะนำไปสู่การบริหารแรงงานและระบบสุขภาพที่มีประสิทธิภาพได้มากขึ้น

2. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบสุขภาพและการย้ายถิ่นข้ามชาติที่ลึกลงที่เป็นแบบเชิงปริมาณ และคุณภาพในระยะยาวสมควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในฐานะเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการบริหารแรงงานข้ามชาติ และการบริหารระบบสุขภาพ

3. การสร้างระบบฐานข้อมูลแห่งชาติที่รอบด้านเกี่ยวกับแรงงานและระบบสุขภาพมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อการกำหนดนโยบาย การบริหารแรงงานและระบบสุขภาพ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน บนฐานข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นการสร้างการอยู่ร่วมกันด้วยระบบองค์ความรู้มากกว่าความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง

4. การบริหารแรงงานและระบบสุขภาพ ควรให้ความสำคัญกับสถานะความเป็นอยู่แรงงานในฐานะเป็นเอเยนต์หนึ่งหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่สำคัญ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับความทุกข์ทางสังคมของแรงงาน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยให้เกิดการออกนโยบายและการบริหารแรงงาน ระบบสุขภาพ และด้านอื่นๆที่เกี่ยวข้องมีมิติความเป็นมนุษย์ และมีความเอื้ออาทรมากขึ้น

4.3

การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4.3 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

4.3.1 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการจัดประชุมสัมมนา

- มีการจัดการประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของชุดโครงการ 2 ครั้งตามรายละเอียดในหน้าถัดไป
- โครงการย่อยมีเผยแพร่ผลงานและมีการนำผลงานไปใช้ประโยชน์ตามละเอียดในแบบสรุปรงานของแต่ละโครงการย่อย

4.3.2 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการตีพิมพ์

4.3.1 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการจัดประชุมสัมมนา

4.3.1.1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ RUN-ASEAN Cluster II's Workshop “Transnational Mobility in ASEAN : Implications and Challenges for Multicultural Society, Social Protection, and Healthcare System”

ภาพที่ 1 การประชุมเชิงปฏิบัติการ RUN-ASEAN Cluster II's Workshop “Transnational Mobility in ASEAN : Implications and Challenges for Multicultural Society, Social Protection, and Healthcare System”

วันที่ 21 สิงหาคม 2560 มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา มหาวิทยาลัยมหิดลร่วมกับคณะผู้วิจัย RUN-ASEAN Cluster II ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสกว ฝาย 1 และเครือข่ายมหาวิทยาลัยวิจัยไทย อันได้แก่ สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล หลักสูตรดุริยางค์บัณฑิต สาขาวิชา นโยบายสังคม คณะสังเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และโครงการศูนย์พหุวัฒนธรรมอาเซียน สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อรับฟังและเผยแพร่ความรู้แก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย RUN-ASEAN Cluster II's Workshop “Transnational Mobility in ASEAN : Implications and Challenges for Multicultural Society, Social Protection, and Health – Care System” ณ ห้อง 411 ชั้น 4 อาคารศูนย์การเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

4.3.1 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการจัดประชุมสัมมนา

4.3.1.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ปฏิบัติการ International Workshop Human Mobility in ASEAN : Social Protection and Multiculturalism วันที่ 11 กรกฎาคม 2561 โรงแรมสุโกศล

ภาพที่ 2 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ปฏิบัติการ International Workshop Human Mobility in ASEAN : Social Protection and Multiculturalism วันที่ 11 กรกฎาคม 2561 โรงแรมสุโกศล

งานประชุมเชิงปฏิบัติการ ปฏิบัติการ International Workshop Human Mobility in ASEAN : Social Protection and Multiculturalism ร่วมกับคณะผู้วิจัย RUN-ASEAN Cluster II ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสกวฝ่าย 1 ฝ่ายข้ามชาติและการสนับสนุนจากเครือข่ายมหาวิทยาลัยวิจัยไทย คลัสเตอร์อาเซียน จัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐและประชาสังคม อีกทั้งยังเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือการวิจัยระหว่างนักวิชาการ นักวิจัยจากประเทศในกลุ่มอาเซียน ให้เกิดเป็นเครือข่ายการวิจัยเกี่ยวกับอาเซียนที่มีลักษณะบูรณาการ และมีความยั่งยืนต่อเนื่องในระยะยาว ขยายเครือข่ายความร่วมมือในด้านการศึกษาวิจัยและส่งเสริมกิจกรรมที่พัฒนาความรู้ เผยแพร่ความรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมและสามารถเชื่อมโยงความรู้ไปสู่การสร้างนวัตกรรมจากวัฒนธรรมทั้งในระดับอาเซียนและในระดับนานาชาติ

4.3.1 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการจัดประชุมสัมมนา

4.3.1.3 นำเสนอผลงานวิจัย งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2562 (Thailand Research Expo 2019) วันที่ 7 - 10 เมษายน 2562 ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์

ภาพที่ 3 นำเสนอผลงานวิจัย งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2562 (Thailand Research Expo 2019)

นำเสนอผลงานวิจัย เรื่อง “พหุวัฒนธรรมอาเซียนในพื้นที่ออฟไลน์และออนไลน์ : พลวัต การบริหารการจัดการและสมรรถนะทางพหุวัฒนธรรมในบริบทการย้ายถิ่นข้ามชาติ กรณีศึกษาประเทศไทย สิงคโปร์ และมาเลเซีย” งานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2562 (Thailand Research Expo 2019) วันที่ 7 - 10 เมษายน 2562 ณ โรงแรมเซ็นทาราแกรนด์ และบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์

4.3.2 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการตีพิมพ์เผยแพร่

โครงการวิจัยได้ตีพิมพ์เผยแพร่บทความแล้วดังนี้ คือ

1. Nirathron, Narumol & Theerakosonphong, Kritsada. (2018). Social Protection for Those Who Are Left Behind: Proposed Recommendations for Consideration...*Thammasat Review*, 21(1), 93-110.
2. Sumarlan, Yanuar and Kranrattanasuit, Napat. (2019). Restricted Right to Employment among Refugee and Asylum Seekers in Indonesia and Its Consequences. In *Culture and International Law: Proceedings of the International Conference*. Hikmahanto Juwana, Jeffrey Thomas, Mohd Hazmi Mohd Rusli & Dhiana Puspitawati (Eds.), (pp. 21-42). CRC Press/Balkema—London: Taylor & Francis Group.
3. Kranrattanasuit, Napat (2020). Emergency, Exclusion, and Inequity in Education of Refugee and Asylum Seeker Children in Indonesia. *The Social Science Journal*. 57(1): 1-16. DOI: 10.1080/03623319.2020.1728504.
4. Sumarlan, Yanuar. 2020. "Political Economy of Pragmatic Refugee Policies in Indonesia As a Transit Country". *ASIAN REVIEW* 32 (3), 63-93. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/arv/article/view/240363>.
5. Srichampa, Sophana; Burarungrot, Mirinda; Samoh, Uniansasmita, (2018). Language planning through policy in Thailand, Malaysia and Singapore for unskilled migrant workers. *Journal of Languages and Linguistics*.36(2), 89-121.

4.3.2 การนำเสนอและเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านการตีพิมพ์เผยแพร่

6. นฤมล นิราทร, วิไลภรณ์ โคตรบึงแก, และ กฤษฎา อีระโกศลพงศ์. (2563). ครอบครัวยุคใหม่ที่อยู่ข้างหลังของแรงงานย้ายถิ่น: การคุ้มครองทางสังคมสำหรับคนจนและเปราะบางในเขต Ou Chrov ประเทศกัมพูชา. *วารสารธรรมศาสตร์*, 39(3), [ตอบรับการตีพิมพ์แล้วและจะเผยแพร่ในเดือนธันวาคม 2563]
7. มรกต ไมยเออร์, วิมลสิริ เหมทานนท์, ภัทราภรณ์ ภูบาล และสิทธิพร เนตรนิยม (2562). “พัฒนาการนโยบายแรงงานข้ามชาติของประเทศมาเลเซียและปัญหาปัจจุบันจากมุมมองของแรงงาน”. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. ฉบับพิเศษ 2562, 163-187.

หมายเหตุ

การตีพิมพ์เพิ่มเติมกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการ

บรรณานุกรม

บทนำ

- กษมาพร แสงสุระธรรม. (2558). การจัดแสดงวัฒนธรรมบนหนังสือพิมพ์ออนไลน์ กรณีศึกษาเมียนมา กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย. ในเทียมสุรย์ สิริศรีศักดิ์, อิศระ ชูศรี (บรรณาธิการ). *วัฒนธรรมสมัยนิยม*. (หน้า 75-93). กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์.
- ขวัญชีวัน บัวแดง, Alexander Horstmann, สมัคร กอเซ็ม. (2556). *พื้นที่ทางศาสนาและการปรับตัวสร้างอัตลักษณ์ของผู้ย้ายถิ่นในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมา*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ณรงค์ศักดิ์ ชัยราช. (2552). *เพศภาวะและแรงงานอพยพหญิงชนบทในกลไกเศรษฐกิจใหม่ของลาว*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ณัฐชวัล โกคาพานิชวงศ์. (2557). “ตะมัสสะจาอะพวย ปฏิบัติการสร้างความเป็นเพื่อนบ้านและชุมชนข้ามถิ่นของผู้อพยพข้ามพรมแดนชาวพม่าในจังหวัดระนอง. *วารสารลุ่มน้ำโขง*. 10(3), 69-96.
- พรพิมล ตรีโชติ. (2555). ไทยในการรับรู้และความเข้าใจของพม่า. *วารสารเอเชียปริทัศน์*, 33(1), 1-24.
- มรกต ไมยเออร์. (2559). “อาชญากรรมจากความเกลียด ผู้หญิงมุสลิมและความเกลียดชังยิว: พิธีกรรมสามประเด็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ “อิสลามโมโฟเบีย” ในสหภาพยุโรป” ในขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, นันทิยา ดวงกุ่มเมศ, มรกต ไมยเออร์ (บรรณาธิการ), *การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม* (หน้า 35--69). กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2551). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- รัฐวรชัญญ์ พูลศรี. (2557). *สตรีกับการประกอบสร้างอัตลักษณ์สิงคโปร์ในวรรณกรรมของนักเขียนสตรีสิงคโปร์เชื้อสายจีน* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เรณู เหมือนจันทร์เชย. (2559). วัดในพุทธศาสนากับการเป็นพื้นที่ทางการศึกษาแก่ลูกหลานแรงงานข้ามชาติในจังหวัดสมุทรสาคร. ในขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, นันทิยา ดวงกุ่มเมศ, มรกต ไมยเออร์ (บรรณาธิการ), *การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม* (หน้า 127-146). กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์.
- วสันต์ ชีวะสาธน์. (2540). *ชุมชนชาวไทยในรัฐเคดาห์ ประเทศมาเลเซีย*. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ศรีธญา บุณนาค. (2528). *แรงงานไทยในสิงคโปร์*. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.

- สมบุญ สุธำราญ. (2527). *ผู้ลี้ภัยอินโดจีน: ความคาดหวังในชีวิต*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาวิตรี ตลับแป้น. (2545). *การศึกษาในฐานะเป็นเครื่องมือในการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศไทยหลังคม : ศึกษาเปรียบเทียบประเทศไทยกับสิงคโปร์*. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2544). *ตลาดแรงงานไทยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยในปลายทศวรรษที่ 90: รายงานผลสังเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยเพื่อการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาค์พรหม ตั้งตรงไพโรจน์. (2548). *ปัญหาความมั่นคงใหม่ในอินโดนีเซีย มาเลเซีย และสิงคโปร์*. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เสวภา พรสิริพงษ์ และยงยุทธ บุราสิทธิ์. (2559). *วัด พื้นที่การแสดงออกทางวัฒนธรรมของแรงงานข้ามชาติจากเมียนมา. ในขวัญจิต ศศิวงศาโรจน์, นันทิยา ดวงภุมเมศ, มรกต ไหมเออร์ (บรรณาธิการ), การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม (หน้า 109-126)*. กรุงเทพฯ: จรัสสนิทวงศ์การพิมพ์.
- อดุลย์ รัตนมันเกษม. (2557). *กำเนิดคนแต่จิว วิวัฒนาการจากอดีตถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: แสงดาว.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2545). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม กระบวนทัศน์และบทบาทในประชาสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรัญญา วทานิชกุล. (2546). *การศึกษาแรงงานไทยในประเทศสิงคโปร์ : ภูมิหลัง การเตรียมตัวในการไปทำงาน และสภาพการทำงาน*. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เอกศักดิ์ เนตรวิเชียร. (2549). *การศึกษากระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ (ไทใหญ่, ปกาเกอญอ, ม้ง) กรณีศึกษาทางสถานีวิฑูษณชน เอฟเอ็ม 99 เมกะเฮิร์ต จังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำนาจ นิลวิไล. (2548). *แนวทางการจัดระเบียบนำเข้าและการจัดระบบควบคุมการทำงานของแรงงานต่างด้าวผิดกฎหมายของไทย : ศึกษาจากกรณีของประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย*. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนของคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Acharya, A. (2009). *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*. Routledge.
- Appadurai, A. (1996). *Modernity at large: Cultural dimensions of globalization*. University of Minnesota Press.

- Association of Southeast Asian Nations*. (2008). ASEAN economic community blueprint. ASEAN.
- Betts, A. (2012). *Global migration governance*. Oxford University Press.
- Brettel, C. (2009). Anthropology, migration, and comparative consciousness. *New Literary History*, 40, 649–671.
- Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565-1586.
- Faist, T., Fauser, M., & Reisenauer, E. (2013). *Transnational migration*. Polity.
- Glick S., N., Basch, L., Szanton Blanc, C. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological Quarterly*. 68(1), 48-63.
- Helble, M. (2011). The movement of patients across borders: Challenges and opportunities for public health. *Bulletin of the World Health Organization*, 89(1), 68-72.
- Jenisson, R. (2007). Causality chains in the international migration systems approach. *Population Research Policy Review*. 26, 411-436.
- Harvey, D. (2014). *Seventeenth contradictions and the end of capitalism*. Oxford University Press.
- Kunz, E. (1973). The refugee in flight: Kinetic model and forms of displacement. *International Migration Review*. 7(2), 124-146.
- Kymlicka, W. (2012). *Multiculturalism: Success, failure, and the future*. Report, Transatlantic Council on Migration. Migration Policy Institute.
- Kymlicka, W. (1995). Individual Rights and Collective Rights in W. Kymlicka (Ed.) *Multicultural Citizenship*. Clarendon Press, 34-48.
- Mainil, T. (2012). *Transnational health care and medical tourism: Understanding 21st-century patient mobility towards a rationale of transnational health region development*. NRIT Media, Nieuwegien.
- Malkki, L. (1992). National geographic: The rooting of peoples and the territorialization of national identity among scholars and refugees. *Cultural Anthropology* 7(1): 22-24.

Modood, T. (2013). *The strange non-death of multiculturalism*. MWP - 2013/03, Max Weber Programme. European University Institute, Florence.

Nicholas Van Hear. (2010). Theories of migration and social change. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1531-1536.

Phillips, Anne (2007). *Multiculturalism without culture*. Oxfordshire: Princeton University Press.

Taylor, C. (1994). "The Politics of Recognition" in A. Gutmann (Ed.). *Multiculturalism: examining the politics of recognition*. Princeton University Press, 25-74.

Vertovec, S. (2004). Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 38(3), 970-1001.

Williams, G.; Meth, P., & Willis, Katie. (2014). *Geographies of developing areas: The global south in a changing world*. (2nd Ed). Routledge.

Wismar, M., Palm, W., Figueras, J., Ernst, K., & Ginneken, E. V. (2011). *Cross-border health care in the European Union: Mapping and analysing practices and policies*. WHO.

เว็บไซต์ฐานข้อมูลงานวิจัยของสำนักงานวิจัยแห่งชาติ

เว็บไซต์ฐานข้อมูลงานวิจัยของสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว)

ประเทศมาเลเซีย

Book and Book Section

Ariffin, Rohana. (2001). *DOMESTIC WORK AND SERVITUDE IN MALAYSIA*. The Hawke Institute, University of South Australia.

Austin, Mary. (2017). Defending Indonesia's Migrant Domestic Workers. In W. Berenschot & H. S. Nor (Eds.), *Citizenship and Democratization in Southeast Asia* (pp. 265–288). Brill. https://doi.org/10.1163/9789004329669_012

Back, Les., & Sinha, Shamer. (2018). *Migrant City*. Routledge.

Brubaker, Rogers. (2004). *Ethnicity without Groups*. Cambridge. Harvard University Press.

- Caglar, Ayse., & Glick Schiller, Nina. (2018). *Migrant & city-making: Dispossession, displacement, and urban regeneration*. Duke University Press.
- Gilroy, Paul. (1993). *Black Atlantic: Modernity and Double Consciousness*. Verso.
- Gilroy, Paul. (2000). *Between Camps: Nations, Cultures and the Allure of Race*. Routledge.
- Gilroy, Paul. (2004). *After Empire: Melancholia or Convivial Culture?* Routledge.
- Prasad, Vishnu. (2017). *Rule by Exception: Development, Displacement and Dissent In Greater Kuala Lumpur, Malaysia*. Massachusetts Institute of Technology.
- Settle, Jaime. E. (2018a). A Fundamental Change in Political Communication. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 1–19). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.001
- Settle, Jaime. E. (2018b). Biased Inference from END Interactions. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 161–196). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.007
- Settle, Jaime. E. (2018c). Erasing the Coast of Bohemia in the Era of Social Media. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 235–256). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.009
- Settle, Jaime. E. (2018d). Facebook in Context: Theorizing Interaction on Twenty-First-Century Social Media. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 20–49). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.002
- Settle, Jaime. E. (2018e). How Do END Interactions on the News Feed Psychologically Polarize Users? In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 78–101). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.004
- Settle, Jaime. E. (2018f). In the Eye of the Beholder: Politically Informative News Feed Content. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 102–135). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.005
- Settle, Jaime. E. (2018g). Index. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 309–316). Cambridge University Press.

Settle, Jaime. E. (2018h). Judging the Other Side. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 197–234). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.008

Settle, Jaime. E. (2018i). Political Inference from Content on the News Feed. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 136–160). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.006

Settle, Jaime. E. (2018j). The END Framework of Political Interaction on Social Media. In *Frenemies: How Social Media Polarizes America* (pp. 50–77). Cambridge University Press. 10.1017/9781108560573.003

Valluvan, Sivamohan. (2013). *The Status of Multiculturalism and the Retreat from Difference* (N. Kapoor, V. Kalra, J. Rhodes, & S. Valluvan, Eds.; pp. 72–95). Palgrave Macmillan Ltd.

Valluvan, Sivamohan., Schiller, N. G., & Irving, A. (Eds.). (2014). Cosmopolitanism and Intelligibility. In *Whose Cosmopolitanism?: Critical Perspectives, Relationalities and Discontents* (1st ed., pp. 74–85). Berghahn Books.

William, Paul. (2013). *Paul Gilroy*. Routledge: Abingdon.

Journal Article

Abdul-Aziz, Abdul-Rashid. (2001). Foreign workers and labour segmentation in Malaysia's construction industry. *Construction Management and Economics*, 19(8), 789–798. <https://doi.org/10.1080/01446190110072022>

Abdullah, Kamarulnizam Bin. (2010). Emerging Threats to Malaysia's National Security. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 5(2), 55–70. <https://doi.org/10.1080/18335300.2010.9686949>

Aishah, Nurul., Zahari, Mohd Salehuddin Mohd., Othman, Zulhan., Noor, Syuhirdy Mat., & Kutut, Mohd Zain. (2010). Thai Food in Malaysia: Diagnosing Restaurant Operators' and Patrons Acceptance Levels. *International Journal of Business and Management*, 5(4), 142–149. <https://doi.org/10.5539/ijbm.v5n4p142>

Askari, Amir Hossein., & Soltani, Soha. (2019). Determinants of a successful public open space: The case of Dataran Merdeka in the city centre of Kuala Lumpur, Malaysia. *Landscape Research*, 44(2), 162–173. <https://doi.org/10.1080/01426397.2018.1427221>

- Aziz, Mohd Amar., Ayob, Noor Hadzida., & Abdulsomad, Kamaruddin. (2017). Restructuring Foreign Worker Policy and Community Transformation in Malaysia. *Historical Social Research*, 42(3), 348–368. <https://doi.org/10.12759/hsr.42.2017.3.348-368>
- Castles, Stephen. (2010). Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1565–1586. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2010.489381>
- Chin, Christine B. N.. (1997). Walls of Silence and Late Twentieth Century Representations of the Foreign Female Domestic Worker: The Case of Filipina and Indonesian Female Servants in Malaysia. *The International Migration Review*, 31(2), 353–385. <https://doi.org/10.2307/2547224>
- Clark, Marshall. (2013). The Politics of Heritage. *Indonesia and the Malay World*, 41(121), 396–417. <https://doi.org/10.1080/13639811.2013.804979>
- Cranston, Sophie., Schapendonk, Joris., & Spaan, Ernst. (2018). New directions in exploring the migration industries: Introduction to special issue. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(4), 543–557. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1315504>
- Crinis, Vicki., & Parasuraman, Balakrishnan. (2016). Employment relations and the state in Malaysia. *Journal of Industrial Relations*, 58(2), 215–228. <https://doi.org/10.1177%2F0022185615617955>
- Dannecker, Petra. (2013). Rationalities and Images Underlying Labour Migration from Bangladesh to Malaysia. *International Migration*, 51(1), 40–60. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2009.00547.x>
- Don, Zuraidah Mohd., & Lee, Charity. (2014). Representing immigrants as illegals, threats and victims in Malaysia: Elite voices in the media. *Discourse & Society*, 25(6), 687–705. <https://doi.org/10.1177/0957926514536837>
- Elias, Juanita. (2009). Gendering Liberalisation and Labour Reform in Malaysia: Fostering ‘competitiveness’ in the productive and reproductive economies. *Third World Quarterly*, 30(3), 469–483. <https://doi.org/10.1080/01436590902742263>

- Elias, Juanita. (2013a). Foreign Policy and the Domestic Worker. *International Feminist Journal of Politics*, 15(3), 391–310. <https://doi.org/10.1080/14616742.2012.755835>
- Elias, Juanita. (2013b). Struggles over the rights of foreign domestic workers in Malaysia: The possibilities and limitations of ‘rights talk.’, *International Feminist Journal of Politics*, 15(3), 391–340. <https://doi.org/10.1080/14616742.2012.755835>
- Elias, Juanita. (2018). Governing Domestic Worker Migration in Southeast Asia: Public–Private Partnerships, Regulatory Grey Zones and the Household. *Journal of Contemporary Asia*, 48(2), 278–300. <https://doi.org/10.1080/00472336.2017.1392586>
- Elias, Juanita., & Louth, Juanita. (2016). Producing Migrant Domestic Work: Exploring the Everyday Political Economy of Malaysia’s ‘Maid Shortage.’ *Globalizations*, 13(6), 830–845. <https://doi.org/10.1080/14747731.2016.1155340>
- Erdal, Marta Bivand., & Strømsø, Mette. (2018). Interrogating boundaries of the everyday nation through first impressions: Experiences of young people in Norway. *Social & Cultural Geography*. <https://doi.org/10.1080/14649365.2018.1559345>
- Fakih, Farabi. (2017). Malaysia as an “Other” in Indonesian popular discourse. *Inter-Asia Cultural Studies*, 18(3), 376–390. <https://doi.org/10.1080/14649373.2017.1354687>
- Fischer, Johan. (2017). Middle-class projects in modern Malaysia. *Asian Anthropology*, 16(1), 54–69. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2016.1270030>
- Fox, Jon E, & Miller-Idriss, Cynthia. (2008). Everyday nationhood. *Ethnicities*, 8(4), 536–563. <https://doi.org/10.1177/14687968080888925>
- Fujita, Mari Anna. (2010). Forays into Building Identity. *Journal of Architectural Education*, 63(2), 8–12. <https://doi.org/10.1111/j.1531-314X.2010.01055.x>
- Goh, Beng-Lan., & Liauw, David. (2009). Post-colonial projects of a national culture. *City*, 13(1), 71–79. <https://doi.org/10.1080/13604810902726210>
- Guy, Michelle Lee. (2004). Gossiping Endurance: Discipline and Social Control of Filipina Helpers in Malaysia. *Asian Journal of Social Science*, 32(3), PECIAL FOCUS: Arab

- Communities and Networks in South and Southeast Asia), 501–518.
<https://doi.org/10.1163/1568531043584890>
- Harris, Anita., & Han, Alan. (2020). 1Malaysia? Young people and everyday multiculturalism in multiracialized Malaysia. *Ethnic and Racial Studies*, 43(5), 816–834.
<https://doi.org/10.1080/01419870.2019.1580379>
- Healey, Lucy. (2000). “Aliens”, and the National Imaginary in Contemporary Malaysia. *Journal of Social Issues in Southeast Asia*, 15(2 (October 2000)), 222–254.
- Hildson, Anne-Marie. (2007). Transnationalism and Agency in East Malaysia: Filipina Migrants in the Nightlife Industries. *The Australian Journal of Anthropology*, 18(2), 172–193.
<https://doi.org/10.1111/j.1835-9310.2007.tb00087.x>.
- Hugo, Graeme. (1993). Indonesian Labour Migration to Malaysia: Trends and Policy Implications. *Southeast Asian Journal of Social Science*, 21(1), 36–70.
<https://doi.org/10.1163/030382493X00035>
- Ismail, Alice Sabrina. (2010). Mosque architecture and political agenda in twentieth-century. *The Journal of Architecture*, 15(2), 137–152.
<https://doi.org/10.1080/13602361003791051>
- Kaur, Amarjit. (2010). Labour migration trends and policy challenges. *Southeast Asia, Policy and Society*, 29(4), 385–397. <https://doi.org/10.1016/j.polsoc.2010.09.001>
- Kaur, Amarjit. (2014). Managing Labour Migration in Malaysia: Guest Worker Programs and the Regularisation of Irregular Labour Migrants as a Policy Instrument. *Asian Studies Review*, 38(3), 345–366. <https://doi.org/10.1080/10357823.2014.934659>
- Kaur, Kiranjit. (2005). The Media and Migrant Labour Issues in Malaysia: A Content Analysis of Selected Malaysian Newspapers. *Review of Indonesian and Malaysian Affairs*, 39(2), 69–90.
- Khoo, Gaik Cheng. (2014). Introduction: Theorizing different forms of belonging in a cosmopolitan Malaysia. *Citizenship Studies*, 18(8), 791–806.
<https://doi.org/10.1080/13621025.2014.964542>

- Killias, Olivia. (2009). The Politics of Bondage in the Recruitment, Training and Placement of Indonesian Migrant Domestic Workers. *Sociologus*, 59(2), 145–172. <https://doi.org/10.3790/soc.59.2.145>
- Killias, Olivia. (2010). “Illegal” Migration as Resistance: Legality, Morality and Coercion in Indonesian Domestic Worker Migration to Malaysia. *Asian Journal of Social Science*, 38(6), 897–914. <https://doi.org/10.1163/156853110X530796>
- Killias, Olivia. (2014). Intimate encounters: The ambiguities of belonging in the transnational migration of Indonesian domestic workers to Malaysia. *Citizenship Studies*, 18(8), 885–899. <https://doi.org/10.1080/13621025.2014.964550>
- Kim, Khoo Kay. (1998). MALAYSIA: IMMIGRATION AND THE GROWTH OF A PLURAL SOCIETY. *Journal of the Malaysian Branch of the Royal Asiatic Society*, 71(1 (274)), 1–25.
- Kim, Wang Lay. (2001). Media and Democracy in Malaysia. *Javnost - The Public*, 8(2), 67–88. <https://doi.org/10.1080/13183222.2001.11008772>
- King, Ross. (2007). Re-writing the City: Putrajaya as Representation. *Journal of Urban Design*, 12(1), 117–138. <https://doi.org/10.1080/13574800601071337>
- Lai, Ming-Yan. (2010). The sexy maid in Indonesian migrant workers’ activist theatre: Subalternity, performance and witnessing. *Performing Ethos: International Journal of Ethics in Theatre and Performance*, 1(1 (March)), 21–34. https://doi.org/10.1386/peet.1.1.21_1.
- Lamont, Michèle., & Aksartova, Sada. (2002). Ordinary Cosmopolitanisms Strategies for Bridging Racial Boundaries among Working-Class Men. *Theory, Culture & Society*, 19(4), 1–15. <https://doi.org/10.1177/0263276402019004001>
- Lee, Cassey., & Chew-Ging, Lee. (2017). Evolution of Development Planning in Malaysia. *Journal of Southeast Asian Economies*, 34(3), 436–461. <https://doi.org/10.1355/ae34-3b>
- Lee, Hwok-Aun. (2015). Affirmative Action in Malaysia and South Africa: Contrasting Structures, Continuing Pursuits. *Journal of Asian and African Studies*, 50(5), 615–634. <https://doi.org/10.1177/0021909615600470>

- Lee, Julian C. H. (2018). Outrage in Malaysia: The Politics of Taking Offence. *East Asia*, 35, 249–265.
- Loo, Yat-Ming. (2012). No Chinatown, please!': Contesting race, identity and postcolonial memory in Kuala Lumpur. *The Journal of Architecture*, 17(6), 847–870. <https://doi.org/10.1080/13602365.2012.746025>
- Low, Choo Chin. (2017). A Strategy of Attrition through Enforcement: The Unmaking of Irregular Migration in Malaysia. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 36(2), 101–136. <https://doi.org/10.1177/186810341703600204>
- Low, Choo Chin., & Mokhtar, Khairiah Salwa. (2017). Deportation Turn in Malaysia: Expansion, Discourse and Practice. *Journal of Population and Social Studies*, 25(2), 147–166. <https://doi.org/10.25133/JPSSv25n2.006>
- Miles, Lilian., Lewis, Suzan., Teng, Lai Wan., & Yasin, Suziana Mat. (2019). Advocacy for women migrant workers in Malaysia through an intersectionality lens. *Journal of Industrial Relations*, 1–22. <https://doi.org/10.1177/0022185618814580>
- Mindarti, Lely Indah., & Rochmah, Siti. (2015). The Implementation of 'Good Governance' in the Placement Process of Indonesian Migrant Domestic Workers. *International Journal of Social and Local Economic Governance*, 1, 157–166. <https://doi.org/10.21776/ub.ijleg.2015.001.02.10>.
- Muniandy, Parthiban. (2015). Informality and the politics of temporariness: Ethnic migrant economies in Little Bangladesh and Little Burma in Kuala Lumpur, Malaysia. *International Sociology*, 30(6), 561–578. <https://doi.org/10.1177/0268580915605649>
- Muniandy, Parthiban., & Bonatti, Valeria. (2014). Are Migrants Agents or Instruments of Development? The Case of 'Temporary' Migration in Malaysia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(11), 1836–1853. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2014.907738>
- Netto, Anil. (2002). Media in Divided Societies: Malaysia. *Media Asia*, 29(3), 179–183. <https://doi.org/10.1080/01296612.2002.11726686>

- Nicholls, Walter J., & Uitermark, Justus. (2016). Migrant cities: Place, power, and voice in the era of super diversity. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(6), 877–892. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1126088>
- Nielsen, Ingrid., & Sendjaya, Sen. (2014). Wellbeing Among Indonesian Labour Migrants to Malaysia: Implications of the 2011 Memorandum of Understanding. *Social Indicators Research*, 117(3), 919–938. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0369-9>
- Noh, Normah Awang., Wahab, Haris Abd., Ah, Siti Hajar Abu Bakar., & Islam, M. Rezaul. (2016). Public Health Services for Foreign Workers in Malaysia. *Social Work in Public Health*, 31(5), 419–430. <https://doi.org/10.1080/19371918.2015.1125321>
- Noor, Noraini M., & Leong, Chan-Hoong. (2013). Multiculturalism in Malaysia and Singapore: Contesting models. *Multiculturalism, beyond Ethnocultural Diversity and Contestations*, 37(6), 714–726. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2013.09.009>
- Okubo, Yuko. (2013). From “Contested” Multiculturalism to “Localized” Multiculturalism: Chinese and Vietnamese Youth in Osaka, Japan. *Anthropological Quarterly*, 86(4 (Fall)), 995–1029.
- Ono, Mayumi. (2015). Commoditization of Lifestyle Migration: Japanese Retirees in Malaysia. *Mobilities*, 10(4), 609–627. <https://doi.org/10.1080/17450101.2014.913868>
- Parreñas, Hacer Salazar. (2000). Migrant Filipina Domestic Workers and the International Division of Reproductive Labor. *Gender and Society*, 14(4), 560–581. <https://doi.org/10.1177/089124300014004005>
- PEPINSKY, THOMAS B.. (2013). New Media and Malaysian Politics in Historical Perspective. *Contemporary Southeast Asia*, 35(1 (April 2013)), 83–103.
- Roberts, Neil. (2004). ‘Paul Gilroy’s Postcolonial Melancholia.’ *A Journal of Comparative Theory*, 2(2), 163–166.
- Rofil, Lily El Ferawati., Syed, Md Azalanshah Md., & Hamzah, Azizah. (2015). Constructing interpretive ethnicity in between two nations: Television and diasporic discourses of identity in Malaysia. *Ethnic and Racial Studies*, 39(10), 1869–1885. <https://doi.org/10.1080/01419870.2015.1110611>

- Rother, Stefan. (2017). Indonesian migrant domestic workers in transnational political spaces: Agency, gender roles and social class formation. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(6), 956–973. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1274567>
- Sadiq, Kamal. (2005). When States Prefer Non-Citizens over Citizens: Conflict over Illegal Immigration into Malaysia. *International Studies Quarterly*, 49(1 (Mar)), 101–122.
- Sawono, Billy. (2014). The never-ending problem named female migrant workers: A critical discourse analysis of Indonesian media. *Journal of Applied Journalism & Media Studies*, 3(1 (1 March 2014)), 11–26. https://doi.org/10.1386/ajms.3.1.11_1.
- Siddharta, Amanda. (2018). Indonesian Migrant Workers Remain Vulnerable, Activists Say Voice of America. *International Journal of Social and Local Economic Governance*, 1(2), 157–166.
- Sirat, Morshidi. (1997). Globalization of Economic Activity and the Changing Landscape of Kuala Lumpur Central Planning Area. *Asian Geographer*, 16(1–2), 37–58. <https://doi.org/10.1080/10225706.1997.9684023>
- Smith, Anthony. (2008). The limits of everyday nationhood. *Ethnicities*, 8(4), 563–573. <https://doi.org/10.1177/14687968080080040102>
- Spaan, Ernst., & Naerssen, Ton Van. (2017). Migration decision-making and migration industry in the Indonesia–Malaysia corridor. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(4), 680–695. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1315523>
- Subadi, Tjipto. (2015). Female Workers and Mistreatment in Malaysia: A Case of Housemaids from Central Java. *International Conference on Science, Technology and Humanity*, 331–339.
- Sulaiman, Normah., Abdullah, Yusfida Ayu., & Hamdan, Hazlina. (2017). Street as Public Space—Measuring Street Life of Kuala Lumpur. *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 245. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/245/8/082025>
- Tiatco, Anril Pineda. (2013). The Silenced Body of “The Silent Soprano”: The Overseas Filipino Worker as Silent and Erased in a Global City. *Asian Theatre Journal*, 30(2 (Fall 2013)), 415–444. <https://doi.org/10.1353/atj.2013.0031>

- Tolentino, Rolando B. (2009). Globalizing National Domesticity Female Work and Representation in Contemporary Women's Films. *Philippine Studies*, 57(3), (Social Fantasies (september 2009)). <https://www.jstor.org/stable/42634018>
- Tunon, Max., & Baruah, Nilim. (2012). Public attitudes towards migrant workers. *Asia, Migration and Development*, 1(1), 149–162. <https://doi.org/10.1080/21632324.2012.718524>
- Varghese, Mary., & Terence, Gomez. (2019). Representations of inclusiveness in social assistance programmes of the 10th Malaysia Plan. *National Identities*, 21(3), 287–303. <https://doi.org/10.1080/14608944.2018.1463515>
- Wan Ismail, Wan., & Low, Hui Ching. (2016). Back Lanes as Social Spaces in Chinatown, Kuala Lumpur. *Environment-Behaviour Proceedings Journal*, 1, 293. <https://doi.org/10.21834/e-bpj.v1i3.373>
- Wan, Wan. (2017). LITTLE STREETS AND HIDDEN ROUTES: A STUDY ON ALLEYS OF BUKIT BINTANG, KUALA LUMPUR. *Journal of Built Environment, Technology and Engineering Volume 2(May)*, 2.
- Watson, Sophie. (2013). Suburban Drifts: Mundane Multiculturalism in Outer London. *Ethnic and Racial Studies*, 36(12), 2016–2034. <https://doi.org/10.1080/01419870.2012.678875>
- Willford, Andrew. (2003). Possession and displacement in Kuala Lumpur's ethnic landscape. *International Social Science Journal*, 55(175), 99–109. <https://doi.org/10.1111/1468-2451.5501010>
- Zanon, Elizabeth. (2018). Migrant Marketplaces: Globalizing Histories of Migrant Foodways. *Global Food History*, 4(1), 3–21. <https://doi.org/10.1080/20549547.2018.1423828>
- มาตาโอ๊ะ ปะเตะและเกาซัน เจ๊ะแวง. (2554). การเดินทางของแรงงานมลายูมุสลิมจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเข้าไปทำงานในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซีย. *วารสารวิชาการ อัล-อิกมะฮ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา*, 1(1): มกราคม-มิถุนายน, 13–21.
- สุทธิพร บุญมาก. (2551). นโยบายแรงงานต่างชาติของประเทศมาเลเซีย. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 3(2): ตุลาคม 2551-มีนาคม 2552.
- สุทธิพร บุญมาก. (2554). บทบาทของเครือข่ายการย้ายถิ่นของแรงงานคนไทยเชื้อสายมลายูในร้านต้มยำประเทศมาเลเซีย. *วารสารคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 28(1).

Conference Paper

Rozaly, Mohamad Zafarullah, Wahab, Mohamad Hussaini., & Mohamad shukri, Sharyzee. (2017). *THE URBAN RIVER AND THE HISTORIC RIVERFRONT TOWNSCAPE OF KUALA LUMPUR*. SUDLIC 17 : 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUSTAINABLE URBAN DESIGN FOR LIVABLE CITIES, Renaissance Kuala Lumpur Hotel.

Shaari, Mariam Felani., Ahmad, Sabarinah Ah., & Ismail, Izaham Shah. (2016). *Nurturing Environmental Stewards through Preschool Physical Design*. AcE-Bs2016Taipei 7 th Asian Conference on Environment-Behaviour Studies, National Taiwan University, Taipei, Taiwan, 09-10 April 2016. <http://dx.doi.org/10.21834/e-bpj.v1i3.373>

เมียนมา กัมพูชา ลาว

ภาษาไทย

กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ (ผู้แปล). (2559). *วิสัยทัศน์ประชาคมอาเซียน 2025*. กรุงเทพฯ : เพจเมคเกอร์.

ชินชัย ชีเจริญ (ม.ป.ป). สืบค้นจาก https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?nid=11754

เติมเต็ม สิทธิเลิศ (2558). สืบค้นจาก http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=4214

สมพงศ์ สระแก้ว. (2553). *แรงงานข้ามชาติ สัญชาติกัมพูชา กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่กรณีศึกษา ชุมชนทำย บ้านในเขตอำเภอเมือง และชุมชนคู่สร้าง เขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ*. สืบค้นจาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/SompongSraekaw /2013/09/28/entry-1>

อดิศักดิ์ ศรีสม. (2558). สืบค้นจาก

http://www.asean thai.net/ewt_news.php?nid=1012&filename=index

ภาษาอังกฤษ

Alam, Ferdous. , Siwar, Chamhuri. , Talilb, Basri. , & Islam, Rabiul. (2011). *Impacts on international migration and remittances growth*. American Journal of Environmental Sciences, 7(1), 20-25.

Aleksynska, Mariya., Aoul, S. Kazi., & Petrencu, Veronica. (2017). *Deficiencies in conditions of work as a cost to labour migration: concepts, extent and implications* (No. 28). KNOMAD Working Paper. Retrieved from http://www.knomad.org/sites/default/files/2017-08/WP_Deficiencies%20in%20Conditions%20of%20Work%20%208-15-2017.pdf

Asian Development Bank. (2004). *Social Protection in Lao PDR: Issues and Options*. Report to the Mekong Department of the Asian Development Bank. Consultant's Report (TA 4009-Lao PDR). Manila

ASEAN. (2016) . *ASEAN Socio- Cultural Community Blueprint 2025*. Retrieved from <https://asean.org/storage/2016/01/ASCC-Blueprint-2025.pdf>

- ASEAN. (2017). *Compendium on Migrant Workers' Education and Safe Migration Programmes*, Retrieved from <https://www.asean.org/wp-content/uploads/2012/05/ASEAN-Compendium-on-Workers-Education-and-Safe-Migration-Programmes.pdf>
- Asis, Maruja., & Piper, Nicola. (2008). *Researching international labor migration in Asia*. *The sociological quarterly*, 49(3), 423-444.
- Barrientos, Armando. (2010). *Social Protection and Poverty*. UNRISD Flagship Report: Combating Poverty and Inequality. Retrieved from [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=973B0F57CA78D834C12576DB003BE255&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/973B0F57CA78D834C12576DB003BE255/\\$file/Barrientos-pp.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/httpNetITFramePDF?ReadForm&parentunid=973B0F57CA78D834C12576DB003BE255&parentdoctype=paper&netitpath=80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/973B0F57CA78D834C12576DB003BE255/$file/Barrientos-pp.pdf)
- Barrientos, Armando., & Hulme, David. (2008). *Social protection for the poor and poorest: An introduction*. In A. Barrientos & D. Hulme (Eds.), *Social protection for the poor and the poorest: Concepts, policies and politics* (pp. 3-24). NY: Palgrave Macmillan.
- Bean, Frank. D., & Brown, Susan. K. (2015). *Demographic analyses of immigration*. In C. B. Brettell & J. F. Hollifield (Ed.), *Migration Theory: Talking Across Disciplines* (pp. 47-89). New York: Routledge.
- Bylander, Maryann. (2014). *Borrowing across borders: migration and microcredit in rural Cambodia*. *Development and Change*, 45(2), 284-307.
- Bylander, Maryann. (2016). *Cambodian Migration to Thailand: The Role of Environmental Shocks and Stress*. KNOMAD Working Paper 7. Retrieved March 6, 2017 from http://www.knomad.org/docs/environmental_change/KNOMAD%20WorkingPaper%20CAMBODIAN%20MIGRATION%20TO%20THAILAND%20FinalJan19.pdf.
- Carden, Miss Rebecca Jane. (2014). *Labour Migration from Myanmar to Thailand: Motivations for movement*. Retrieved from <http://www.arcmonthailand.com/documents/documentcenter/Labour%20Migration%20from%20Myanmar%20to%20Thailand%20Motivations%20for%20Movement.pdf>
- Castles, Stephen. (2010). *Understanding global migration: A social transformation perspective*. *Journal of ethnic and migration studies*, 36(10), 1565-1586.
- Catrinescu, Natalia. & et.al. (2011). *Impact of Labour Migration on "Children Left Behind" in Tajikistan*. Dushanbe: United Nations Children's Fund.
- Chami, Ralph., Fullenkamp, Connel., & Jahjah, Samir. (2005). *Are immigrant remittance flows a source of capital for development?*. *IMF Staff papers*, 52(1), 55-81.
- Chamrathirong, Aphichat., Boonchalaksi, Wathinee., Chamchan, Chalernpol., Holomyong, Charamporn. & Apipornchaisakul, Kanya. (2012). *Prevention of HIV/AIDS among migrant worker in Thailand 2 (PHAMIT 2): The baseline survey 2010*. Nakhon Pathom: Institute for Population and Social Research, Mahidol University.

- Chantavanich, S. & Vungsiriphisal, P. (2012). Myanmar migrants to Thailand: economic analysis and implications to Myanmar development. *Economic Reforms in Myanmar: Pathways and Prospects*. Retrieved from http://www.burmalibrary.org/docs21/CHANTAVANICH+VUNGSIRIPHISAL-IDE-2013-Myanmar_Migrants_to_Thailand-Economic_Analysis-en.pdf
- Cherrier, Cécile., Gassmann, Franziska., Mora, Andrés Mideros, & Mohnen, Pierre. (2013). *Making the investment case for social protection*. Retrieved from https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/iwp_2013_06.pdf
- Cohen, Jeffrey H. (2005). *Remittance outcomes and migration: Theoretical contests, real opportunities*. *Studies in Comparative International Development*, 40(1), 88-112.
- De Haas, Hein. (2007). *The myth of invasion: Irregular migration from West Africa to the Maghreb and the European Union*. Oxford: International Migration Institute.
- Devereux, Stephen., & Sabates-Wheeler, Rachel. (2004). *Transformative social protection*. Retrieved from <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/123456789/4071/Wp232.pdf?sequence=1>
- Devereux, Stephen., & Sabates-Wheeler, Rachel. (2008). *Transformative social protection: the currency of social justice*. In A. Barrientos & D. Hulme (Eds.), *Social protection for the poor and poorest: Concepts, policies and politics* (pp. 64-84). NY: Palgrave Macmillan.
- Deelen, Linda. & Vasuprasat, Pracha. (2010). *Migrant workers' remittances from Thailand to Cambodia, Lao PDR and Myanmar: synthesis report on survey findings in three countries and good practices*. Bangkok: ILO.
- Fagen, Patricia. Weiss. (2009). *Migration, development and social services*. Retrieved from <https://www.ilo.org/public/libdoc/nonigo/2009/456421.pdf>
- Freund, Caroline., & Spatafora, Nikola. (2008). Remittances, transaction costs, and informality. *Journal of Development Economics*, 86(2), 356-366.
- García, A. Bonilla & Gruat, Jean-Victor. (2003). *Social Protection: A Life Cycle Continuum Investment for Social Justice, Poverty Reduction and Sustainable Development*. Geneva: International Labour Office.
- Hall, Anthony. (2007). *Social policies in the World Bank: Paradigms and challenges*. *Global social policy*, 7(2), 151-175.
- Haug, Sonja. (2008). *Migration networks and migration decision-making*. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4), 585-605.
- Holzmann, Robert., & Jorgensen, Steen. (1999). *Social protection as social risk management: conceptual underpinnings for the social protection sector strategy paper*. *Journal of international Development*, 11(7), 1005-1027.
- Holzmann, Robert., & Jorgensen, Steen. (1999). *A New Conceptual Framework for Social Protection and Beyond*, The World Bank.

- <http://documents.worldbank.org/curated/en/932501468762357711/pdf/multi-page.pdf>
- Holzmann, Robert. (2001). *Risk and vulnerability: the forward looking role of social protection in a globalizing world*. Washington, DC: World Bank.
- Holzmann, Robert. (2010). *Risk*. In T. Fitzpatrick & et al. *International Encyclopedia of Social Policy* (pp. 1155-1158). New York: Routledge.
- Holzmann, Robert., Sherburne-Benz, Lynne., & Tesliuc, Emil. (2003). *Social risk management: The World Bank's approach to social protection in a globalizing world*. Washington, DC: World Bank.
- International Labour Office. (1997). *Convention on Private Employment Agencies*. Retrieved from http://staging.ilo.org/public/libdoc/conventions/Technical_Convention_no._181/181_English/C181_Private_Employment_Agencies_Convention.pdf
- International Labour Office. (1999). *Decent work*. Retrieved from <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/rep-i.htm>
- International Labour Office. (2004). *Towards a fair deal for migrant workers in the global economy*. Retrieved from <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc92/pdf/rep-vi.pdf>
- International Labour Office. (2010a). *Recovery and Growth with Decent Work*. Retrieved from [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09383/09383\(2010-99-1C\)43.pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09383/09383(2010-99-1C)43.pdf)
- International Labour Office. (2010b). *Extending social security to all: A guide through challenges and options*. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_146616.pdf
- International Labour Office. (2011a). *Social protection floor for a fair and inclusive globalization*. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_165750.pdf
- International Labour Office. (2011b). *Social security for social justice and a fair globalization*. Retrieved from http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_152819.pdf
- International Labour Office. (2011c). *A new era of social justice*. Retrieved from [http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09383/09383\(2011-100\).pdf](http://www.ilo.org/public/libdoc/ilo/P/09383/09383(2011-100).pdf)
- International Labour Organization. (2015). *Project Document on "Tripartite Action to Enhance the Contribution of Labour Migration to Growth and Development in ASEAN (TRIANGLE II)"*. Retrieved from http://www.ilo.org/asia/whatwedo/projects/WCMS_428584/lang-en/index.htm

- Ito, Michiko. (2015). *Considering the Implications of Increased Urbanisation in Myanmar*. Retrieved from <https://europa.eu/eyd2015/en/iom/posts/considering-implications-increased-urbanisation-myanmar>
- Jampaklay, Aree., & Kittisuksathi, Sirinan. (2009). *Migrant Workers' Remittances: Cambodia, Lao PDR and Myanmar*. Bangkok: ILO.
- Kingdom of Cambodia, Ministry of Planning (2015). *Migration and Left-Behind Households in Rural Areas in Cambodia: Structure and Socio-Economic Conditions*. Retrieved from <http://cambodia.unfpa.org/publications/migration-and-left-behind-households-rural-areas-cambodia>
- Kosse, Anneke., & Vermeulen, Robert. (2014). *Migrants' choice of remittance channel: do general payment habits play a role?* World Development, 62, 213-227.
- Kwon, Huck-ju, Cook, Sarah., & Kim, Yusun. (2015). *Shaping the national social protection strategy in Cambodia: Global influence and national ownership*. Global Social Policy, 15(2), 125-145.
- Kubo, Koji. (2015). *Evolving informal remittance methods of Myanmar migrant workers in Thailand*. Retrieved from <http://www.eria.org/ERIA-DP-2015-45.pdf>
- Kurekova, Lucia. (2011). *Theories of migration: Conceptual review and empirical testing in the context of the EU East-West flows*. In Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge. Retrieved from https://cream.conference-services.net/resources/952/2371/pdf/MECSC2011_0139_paper.pdf
- Khin Soe Kyi. (2018). *The Impact of Migration Works on the Socioeconomic of Left-behind Families of Myanmar Migrant Workers*. 2nd International Conferences on Burmese/Myanmar Studies University of Mandalay (Myanmar), Co-hosted by Chiang Mai University (Thailand) 16-18 February 2018.
- Leebouapao, Leebor. (2010). *Report on social protection in the Lao PDR*. In Mukul. G. Asher, Sothea. Oum & Friska. Parulian (Eds.), Social Protection in East Asia – Current State and Challenges (pp. 346-370). Retrieved from http://www.eria.org/publications/research_project_reports/images/pdf/y2009/no9/CH-12_Laos_pp.346-370.pdf
- Lindelow, Magnus., & Fenton, Nina. (2009). *Vulnerability and Safety Nets in Lao PDR*. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/12804/701680ESW0P1160nal0draft00Jan020100.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Manivong, Vongpaphane., Cramb, Rob., & Newby, Jonathan. (2014). *Rice and remittances: crop intensification versus labour migration in southern Laos*. Human Ecology, 42(3), 367-379.
- May, Saw. Yu. (2015). *Migration as a challenge for Myanmar's Socio-economic Development: Case studies of Hpa-an and Mrauk-U townships in Myanmar*. Retrieved from <http://www.burmalibrary.org/docs21/Economic%20>

- Development/ Saw- Yu- May- 2015- Migration_as_a_Challenge_for_Myanmar% 27s _Socio- economic_Development_Case_Studies_of_Hpa_an_and_Mrauk_U_Townships_in_Myanmar-en.pdf
- Ministry of Information. (2008). *Constitution of the Republic of the Union of Myanmar*. Retrieved from <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/mm/mm009en.pdf>
- Molland, Sverre. (2010). 'The Perfect Business': Human Trafficking and Lao–Thai Cross-Border Migration. *Development and Change*, 41(5), 831-855.
- Munro, Lauchlan. T. (2008). *Risks, needs and rights: compatible or contradictory bases for social protection*. In A. Barrientos & D. Hulme (Eds.), *Social protection for the poor and poorest: Concepts, policies and politics* (pp. 27-46). NY: Palgrave Macmillan.
- National Economic and Social Development Board (NESDB), *Labour Demand Projection in Thailand (2014) presentation slide from the Labour Market Study for the Ageing Society Project*, 2014.
- National Social Protection Strategy for the Poor and Vulnerable*. (2011). Retrieved from https://www.unicef.org/cambodia/National_Social_Protection_Strategy_for_the_Poor_and_Vulnerable_Eng.pdf
- Nishino, Yoshimi., & Koehler, Gabriele. (2011). *Social protection in Myanmar: Making the case for holistic policy reform*. IDS Working Papers, 2011(386), 1-27.
- Ong, Cheng Boon, & Bista, Celine Peyron. (2015). *The state of social protection in ASEAN at the dawn of integration*. Bangkok: ILO Regional Office for Asia and the Pacific.
- Persaud, Randolph B. (2003). *Power, Production and Racialization in Global Labor Recruitment and Supply*. In I. Bakker & S. Gill (Ed.), *Power, production, and social reproduction: human in/security in the global political economy* (pp. 124-145). NY: Palgrave Macmillan.
- Phetsiriseng, Inthasone. (2007). *Gender Concerns in Migration in Lao PDR: Migration Mapping Study: A Review of Trends, Policy, and Programme Initiatives*. United Nations Development Fund for Women, Regional Programme on Empowering Women Migrant Workers in Asia. Retrieved from http://rightslin.klao.org/wp-content/uploads/downloads/2014/07/2_Gender_Concerns_in_Migration_in_Lao_PDR.pdf
- Phetsiriseng, Inthasone. (2012). *The Lao People's Democratic Republic: updating and improving the social protection index*. Asian Development Bank. Retrieved from <https://www.adb.org/sites/default/files/project-document/76081/44152-012-reg-tacr-10.pdf>
- Ratha, Dilip., Mohapatra, Sanket., & Scheja, Elina. (2011). *Impact of migration on economic and social development: A review of evidence and emerging issues*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/617151468332982240/pdf/WPS5558.pdf>

- Rigg, Jonathan. (2007). *Moving lives: migration and livelihoods in the Lao PDR*. Population, Space and Place, 13(3), 163-178.
- Rodgers, Gerry., Lee, Eddy., Swepston, Lee. & Van Daele, Jasmien. (2009). *The International Labour Organization and the Quest for Social Justice 1919-2009*. Geneva: ILO.
- Sabates-Wheeler, Rachel., & Waite, Myrtha. (2003). *Migration and Social Protection: A concept paper*. Retrieved from https://www.researchgate.net/profile/Rachel_Sabates-Wheeler/publication/242553905_Migration_and_Social_Protection_A_Concept_Paper/links/02e7e538867037fa36000000.pdf
- Seeley, Janet. & Gardner, Katy. (2007). *Social Protection and Internal Migration in Bangladesh: Supporting the Poorest*. Retrieved from http://www.migrationdrc.org/publications/briefing_papers/BP9.pdf
- Social Protection and Sustainable Livelihood. (2015). *Social protection in Lao PDR Frameworks, Vulnerabilities, Coping strategies and gaps*. Retrieved from http://www.spsl.la/wp-content/uploads/2016/05/Summary-of-Social-Protection-in-Laos_Eng_Opr.pdf
- Standing, Guy. (1980). *Basic needs and the division of labour*. The Pakistan Development Review, 19(3), 211-235.
- Suy, Rathny., Chhay, Leaksmy., Bekbauova, Dinara., Islamjanova, Aigul., & Iddrisu, Issah. (2018). *Review on Social Protection for Vulnerable Group in Cambodia to Poverty Reduction*. Journal of Social Science Studies, 5(1), 1-22.
- The International Organization for Migration (2016). *Migration Information Note*. Issue#30-December. Retrieved March 6, 2017 from http://th.iom.int/images/report/MIN%20No.30_ENG_FINAL.pdf
- The International Organization for Migration & The Asian Center Research for Migration (2016). *Assessing Potential Changes in the Migration Patterns of Laotian Migrants and their Impacts on Thailand and Lao People's Democratic Republic*. Retrieved March 6, 2017 from <http://th.iom.int/images/report/IOMLaosReportFinal1608-30.pdf>
- The International Organization for Migration & The Asian Center Research for Migration (2013). *Assessing Potential Changes in the Migration Patterns of Myanmar Migrants and the Impacts on Thailand*. Bangkok: The International Organization for Migration, Country Mission Thailand.
- The International Organization for Migration & The Asian Center Research for Migration (2015). *Assessing Potential Changes in the Migration Patterns of Myanmar Migrants and the Impacts on Thailand: Supplementary Report*. Bangkok: The International Organization for Migration, Country Mission Thailand.

- The Livelihoods and Food Security Trust Fund. (2014). *LIFT Social Protection Guidelines*. Retrieved from <http://www.lift-fund.org/sites/lift-fund.org/files/publication/Social%20Protection%20Guidelines.pdf>
- The Republic of the Union of Myanmar. (2014). *Myanmar National Social Protection Strategic Plan*. Retrieved from <http://www.social-protection.org/gimi/gess/RessourcePDF.action?ressource.ressourceId=50377>
- The World Bank. (2001). *Social Protection Strategy: From Safety Net to Springboard*. Retrieved from http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/01/26/000094946_01011705303891/Rendered/PDF/multi_page.pdf
- The World Bank Myanmar. (2016). *A Country on the Move: Domestic Migration in Two Regions of Myanmar*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/727201470636825121/A-country-on-the-move-domestic-migration-in-two-regions-of-myanmar>
- Turnell, Sean., Vicary, Alison., & Bradford, Wylie. (2008). *Migrant-worker remittances and Burma: an economic analysis of survey results*. In M. Skidmore & T. Wilson (Ed.), *Dictatorship, disorder and decline in Myanmar* (pp. 63- 86). Retrieved from <http://www.oapen.org/download?type=document&docid=458944#page=73>
- United Nations Children's Fund. (n.d.). *Social Protection in Myanmar: The Impact of Innovative Policies on Poverty*. Retrieved from [https://www.unicef.org/myanmar/Social_impact_study_version_2_\(Fianl_Draft\).pdf](https://www.unicef.org/myanmar/Social_impact_study_version_2_(Fianl_Draft).pdf)
- Vasuprasat, Pracha. (2010). *Agenda for labour migration policy in Thailand: Towards long-term competitiveness*. Geneva: ILO.
- Vutha, Hing., Pide, Lun. & Dalis, Phann. (2011). *Irregular Migration from Cambodia: Characteristics, Challenges, and Regulatory Approach* (No. 2011-26). PIDS Discussion Paper Series. Retrieved from <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/126861/1/pidsdps1126.pdf>
- Wagle, Udaya. (2016). *The Role of Remittances in Determining Economic Security and Poverty in Myanmar*. *The European Journal of Development Research*, 28(4), 536-554.
- World Bank. (2010). *Options for Strengthening Social Safety nets in Lao P.D.R.* Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/337741468045569021/Options-for-strengthening-social-safety-nets-in-Lao-PDR-a-policy-note>
- World Bank Office Yangon. (2015a). *Building Resilience, Equity and Opportunity in Myanmar: The Role of Social Protection*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/729301467991961477/pdf/97949-WP-P146376-Box391499B-PUBLIC-Myanmar-Social-Protection-Notes-Series-overview-July-7-2015.pdf>

- World Bank Office Yangon. (2015b). *Framework for the Development of Social Protection Systems: Lessons from International Experience*, Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/22320>
- World Bank Office Yangon. (2015c). *Inventory of social protection programs in Myanmar*. Retrieved from <http://documents.worldbank.org/curated/en/197761468191350441/pdf/97954-WP-P146376-Box391499B-PUBLIC-Myanmar-Social-Protection-Notes-Series-Note-3-July-7-2015.pdf>
- Zimmer, Zachary. & Natta, Meredith V. (2015). *Migration and Left-Behind Households in Rural Cambodia: Structure and Socio-economic Conditions*. Phnom Penh, Cambodia: UNFPA and National Institute of Statistics.

อินโดนีเซีย

เอกสารอ้างอิงและบรรณานุกรมสำหรับรายงานประเทศอินโดนีเซีย

- Afghanistan Analysts Network, (2018). “Pressure to Return? Afghan refugees protest at Indonesian detention centre” (Online). Available at:<<https://reliefweb.int/report/indonesia/pressure-return-afghan-refugees-protest-indonesia-detention-centre>> [Accessed 20 June 2018].
- Albar, S.H. (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a ‘comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEAN: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia’. At Kuala Lumpur with K.Maliamauv on 8th March 2018.
- Alley, R., (2000). *The Domestic Politics of International Relations, Cases from Australia, New Zealand and Oceania*, Aldershot, UK: Ashgate Publishing Limited.
- Amnesty International (2010). A Blow To Humanity :Torture by Judicial Caning in Malaysia. Available at <https://www.amnesty.org/en/documents/ASA28/013/2010/en/> [Accessed 9 February 2018].
- Anbalagan, V. (2017). Rohingya boy kept at shelter home reunited with brother, *Free Malaysia Today*, 13th June 2017. (Online) Available at:

<<http://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2017/06/13/rohingya-boy-kept-at-shelter-home-reunited-with-brother/>> [Accessed 12 March 2018].

ASEAN Up (2018). Malaysia: 5 Infographics on Population, Wealth and Economy. Available at: <<https://aseanup.com/malaysia-infographics-population-wealth-economy/>> [Accessed 7 March 2018].

ASEAN Parliamentarians for Human Rights. (2017). Examining Human Rights in the Context of ASEAN Regional Migration, Summary Report of Findings from APCR Fact-Finding Mission to Malaysia 3-7 August 2017. Available at: <https://aseanmp.org/wp-content/uploads/2017/09/APHR_Malaysia-Fact-Finding-Mission-Report_Sep-2017.pdf> [Accessed 3 March 2018].

Asia Pacific Refugee Rights Network. (2017). Malaysia country overview. Available at: <http://aprrn.info/pdf/Malaysia%20Factsheet%20for%20NZ_MAR%202017.pdf> [Accessed 9 February 2018].

Asia Pacific Refugee Rights Network; AICHR Thailand; International Detention Coalition (2015). *Report on Regional Expert Roundtable on Alternatives to Detention for Children*. Available at: <https://idcoalition.org/wp-content/uploads/2016/04/Regional_Experts_Roundtable_ATD_Report_2016.pdf> [Accessed 12 March 2018].

Associated Press (2016). Malaysia's Najib Leads Rally Against Rohingya 'Genocide'. Available at: <<https://www.voanews.com/a/malaysia-pm-leads-rally-against-rohingya-genocide/3622270.html>> [Accessed 9 February 2018].

Asia Pacific Refugee Rights Network. Indonesia. Mar. (2017). Available at: <http://aprrn.info/pdf/Indonesia%20Factsheet_MAR%202017.pdf> [Accessed 10 June 2017].

Australian Government (Department of Immigration and Citizenship) (2007). Annual Report: 2006-2007, Available at:

<<http://www.border.gov.au/ReportsandPublications/Documents/annual-reports/annual-report-2006-07-complete.pdf>> [Accessed 10 March 2018].

Asylum Access Malaysia, (2018). Independent Shadow Report to the Committee on the Convention on the Elimination of Discrimination Against all Women (CEDAW): Refugee and Asylum Seeking Women (Malaysia). (online) Available at: <http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/MYS/INT_CEDAW_NGO_MYS_30014_E.pdf> [Accessed 1 February 2018]

Anonymous, (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a ‘comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia’. At Kuala Lumpur with K.Maliamauv on 20th February 2018.

Barker, C., (2013). “*The People Smugglers’ Business Model*”, Parliament of Australia, Department of Parliamentary Services, Research Paper No. 2, 2012-13 (28 February 2013), p. 37.

Bakar, S.K. & Darwis, F. (2017). Ahmadiyah community live in fear after veiled threats from PPIM. *Free Malaysia Today*, 4th October 2017. Available at: <<http://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2017/10/04/ahmadiyah-community-live-in-fear-after-veiled-threats-from-ppim>> [Accessed 12 March 2018].

Barron, L. (2017). Refugees describe death and despair in Malaysian detention centres. *The Guardian* [Online]. Available at: <<https://www.theguardian.com/world/2017/may/16/dozens-of-refugees-have-died-in-malaysian-detention-centres-un-reveals>> [Accessed 9 February 2018].

Baskoro, Yudha, (2018). “Many asylum seekers and refugees from Afghanistan, Somalia, Sudan, Myanmar, Pakistan, Congo, Turkey, and Sri Lanka live in Jakarta’s immigration detention center, Jakarta Globe (Online). Available

at:<<http://jakartaglobe.id/news/asylum-seekers-refugees-stranded-indonesias-immigration-detention-centers/>> [Accessed 20 June 2018].

Beh, L.Y. (2016). Malaysia in pilot scheme to allow Rohingya refugees to work. *Thomson Reuters Foundation* [online]. Available at: <<https://www.reuters.com/article/us-malaysia-refugees-rohingya/malaysia-in-pilot-scheme-to-allow-rohingya-refugees-to-work-idUSKBN13J1F1>> [Accessed 9 February 2018].

Beh, L.Y. (2018). 'Silent in fear': refugee women in Malaysia unprotected against violence. *Thomson Reuters Foundation* [online]. Available at: <<https://www.reuters.com/article/us-malaysia-refugees-women/silent-in-fear-refugee-women-in-malaysia-unprotected-against-violence-idUSKBN1EX00F>> [Accessed 9 February 2018].

Bernama (2017) Immigration wants maximum penalties on employers hiring illegals. *Bernama News* [online]. Available at: <<http://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2017/07/12/immigration-wants-maximum-penalties-on-employers-hiring-illegals/>> [Accessed 9 February 2018].

Betts, A., (2009). *Protection by Persuasion: International Cooperation in the Refugee Regime*, Ithaca, NY: Cornell University Press.

Betts, A., (2010). The Refugee Regime Complex. *Refugee Survey Quarterly* 29 (1): 12-37. doi.10.0193/rsq/hdq009.

Buscher, D., (2011). New Approaches to Urban Refugee Livelihoods, *Refuge* Vol. 28 No. 2, pp. 17-29.

Buzan, B., Waeber, O., and de-Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework of Analyst*. Boulder CO: Lynne Rienner. Elfansuri, (2017). Catatan atas Peraturan Presiden (Perpres) No. 125 tentang Penanganan Pengungsi dari Luar Negeri: Upaya Perlindungan Hak Pengungsi dan Pencari Suaka di Indonesia (unpublished).

- Campbell, E., (2005). "Formalizing the Informal Economy: Somali Refugee and Migrant Trade Networks in Nairobi," *Global Migration Perspectives*, No. 47, pp. 1-36 (Online). Available at: <<https://www.refworld.org/pdfid/435f87254.pdf>>[Accessed 27 November 2018].
- C. Anonymous (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a 'comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia". At Petaling Jaya with K.Maliamauv on 21st February 2018.
- Chew, D. (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a 'comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia". At Petaling Jaya with K.Maliamauv on 9th March 2018.
- Child Rights Coalition Malaysia (2013). Report for the Universal Periodic Review. Available at <<http://wao.org.my/file/file/Child%20Rights%20Coalition%20Malaysia%20UPR%202013%20Submission.pdf>>[Accessed 30 June 2018].
- Choi, J. & Sayed, I. (2018). *Refugees in Malaysia: Haunted by Memories*. *Pulitzer Centre*. [Online] Available at: <<https://pulitzercenter.org/reporting/refugees-malaysia-haunted-memories>> [Accessed 9 February 2018].
- Clemens, M.A. and Hunt, J., (2017). "The Labor Market Effects of Refugee Waves: Reconciling Conflicting Results," Working Paper 23433 [online] Available at:<<http://www.nber.org/papers/w23433>>[Accessed 29 November 2018].
- Country, D.P. (2014). Preliminary observations and recommendations by the UN Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health Mr. Dainius Pūras Country Visit to Malaysia, 19 November to 2 December 2014. Available at:

<<http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=15370&LangID=E>> [Accessed 9 February 2018].

Church World Service. (2013). *Accessing Services in the City: The Significance of Urban Refugee-Host Relations in Cameroon, Indonesia and Pakistan*. Available at: <<http://www.alnap.org/resource/12435>> [Accessed 20 June 2017].

Clark, Sally and Copolov, Carly. *Refugee-Run School in Indonesia a Model for Governments to Emulate*. The Conversation. Mar. 7, (2016). Available at: <<http://theconversation.com/refugee-run-school-in-indonesia-a-model-for-governments-to-emulate-55378>> [Accessed 12 June 2017].

Crisp, J. Obi, N. & Umlas L. (2012). But when will our turn come? A review of the implementation of UNHCR's urban refugees policy in Malaysia. *UNHCR's Policy Development and Evaluation Service) PDES*. (Available at: <<http://www.unhcr.org/research/evalreports/4faa1e6e9/turn-review-implementation-unhcrs-urban-refugee-policy-malaysia-jeff-crisp.html>> [Accessed 9 February 2018].

Davis, S.E., (2008). *Legitimizing Rejection: International Refugee Law in Southeast Asia*. Leiden and Boston: Martinus Nijhoff Publishers.

Department of Information of the Republic of Indonesia, (1980). *Pulau Galang, pusat pemrosesan pengungsi Indocina di Indonesia*, Jakarta Indonesia.

Department of Foreign Affairs of the Republic of Indonesia. (1979). *Meeting on the establishment of a processing centre for Indochinese refugees*, 15-16 May 1979, Jakarta, Indonesia.

Duxson, Sophie, (2016). *Filling the legal vacuum*. Inside Indonesia (Online). Available at: <<http://www.insideindonesia.org/filling-the-legal-vacuum>> [Accessed 20 June 2018].

Equal Rights Trust (2011). *Washing the tigers: Addressing Inequality & Discrimination in Malaysia*. Available at:

<<http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Malaysia%20CR%201.pdf>>

[Accessed 7 February 2018].

Equal Rights Trust (2016). *Confined Spaces: Legal Protections for Rohingya in Bangladesh, Malaysia and Thailand*. Available at:

<<http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Confined%20Spaces.pdf>>

[Accessed 28 June 2018].

Fandik, R.M. (1992). Penampungan orang Vietnam di Pulau Galang 1975-1990. *Avatara*, 1(1), pp. 164-172.

Fernandes, C., (2004). *Reluctant Saviour: Australia, Indonesia, and the Independence*. Carlton North, Vic.: Scribe Publications.

Fields, Ophelia and Edwards, Alice, (2006). "Alternatives to Detention of Asylum Seekers and Refugees," Division of International Projection Services, POLAS/2006/03, April, (Online). Available at: <<http://www.refworld.org/pdfid/4472e8b84.pdf>> [Accessed 20 June 2018].

Fuller, T. & Cochrane, J. (2015). Rohingya Migrants From Myanmar, Shunned by Malaysia, Are Spotted Adrift in Andaman Sea. *The New York Times* [online] Available at: <<https://www.nytimes.com/2015/05/15/world/asia/burmese-rohingya-bangladeshi-migrants-andaman-sea.html>> [Accessed 7 February 2018].

Global Detention Project. (2016). *Indonesia: Global Detention Project Submission to the Universal Periodic Review 27th session of the UPR Working Group, April-May 2016* submitted on September 2016; Available at: <<https://www.globaldetentionproject.org/submission-universal-periodic-review-upr-indonesia>> [Accessed 10 June 2017].

Goh, M. (2017). Rohingya refugees to be allowed to work in Malaysia from March. Available at: <<http://www.channelnewsasia.com/news/asiapacific/rohingya-refugees-to-be-allowed-to-work-in-malaysia-from-march-7538444>> [Accessed 9 February 2018].

- Hage, G. (Ed.). (2009). *Waiting*. Carlton (Australia): Melbourne University Press.
- Hansard of Special Chambers (2017). The Official Portal of the Parliament of Malaysia, House of Representatives, Hansard Special Chamber, Official Statements, 7 November 2017 Available at: <<http://www.parlimen.gov.my/files/hindex/pdf/KKDR-07112017.gempro.pdf>> [Accessed 2 February 2018].
- Heiduk, F., (2016). "Indonesia in ASEAN: Regional Leadership between Ambition and Ambiguity," SWP Research Paper, Berlin, RP 6, April.
- Hoffstaedter, G. (2014). Place-making :Chin refugees, citizenship and the state in Malaysia. *Journal of Citizenship Studies* [Online]. Volume 8, p.871-884. Available at: <<http://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/13621025.2014.964549?scroll=top&needAccess=true>> [Accessed 6 February 2018].
- Human Rights Watch. *World Report 2017- Indonesia*. Jan. 12, 2017. Available at: <<http://www.refworld.org/docid/587b583e13.html>> [Accessed 18 July 2018].
- Human Rights Watch (2017). Thailand: Investigating deaths in detention center, stop indefinite detention of asylum seekers, (online) Available at: <<https://www.hrw.org/th/news/2017/06/03/304571>> [Accessed 12 February 2018]. (in Thai).
- Human Rights Watch. (2018). Cambodia: Free Forcibly Returned Critic of Hun Sen: Thailand Violates International Law by Returning. Available at: <https://www.hrw.org/news/2018/02/09/cambodia-free-forcibly-returned-critic-hun-sen> [Accessed 12 February 2018].
- Hutt, D. (2018). No Safe Place for S.E. Asia Shia Muslims, *Asia Times*, 3rd February 2018. Available at: <<http://www.atimes.com/article/no-safe-place-seasias-shia-muslims/>> [Accessed 12 March 2018].

- Immigration Department of Malaysia Immi (2018). About Enforcement Available at: <http://www.imi.gov.my/index.php/en/main-services/enforcement.html> [Accessed 1 February 2018].
- International Federation for Human Rights & SUARAM. (2008). Undocumented migrants and refugees in Malaysia: Raids, Detention and Discrimination. Available at: <https://www.fidh.org/IMG/pdf/MalaisieCONJ489eng.pdf> > [Accessed 6 February 2018].
- International Federation for Human Rights, (2017). Implement Commitments to Protect Refugee Rights - End detention, forcible returns of refugees. <https://www.fidh.org/en/region/asia/thailand/implement-commitments-to-protect-refugee-rights-end-detention>. retrieved on February 12, 2018
- IOM (International Organization for Migration) Indonesia, (2014). “Alternative to Detention,” Available at: <https://www.iom.int/files/live/sites/iom/files/Country/docs/IOM-Indonesia-Alternatives-to-Detention-September-2014.pdf> > [Accessed 23 February 2018].
- Joseph, J. (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a ‘comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia’. At Kuala Lumpur with K.Maliamauv on 2nd March 2018.
- Kagan, M., (2007). “Legal Refugee Recognition in the Urban South: Formal v. de Facto Refugee Status”, *Refuge* Vol. 24 Issues 1, pp. 11-26.
- Klein, N., (2014). “Assessing Australia’s Push Back the Boats Policy under International Law: Legality and Accountability for Maritime Interceptions of Irregular Migrants”, *Melbourne Journal of International Law* 15, No. 1 (2014): 1.
- Kneebone, S., (2017). Australia as a Powerbroker on Refugee Protection in Southeast Asia: The Relationship with Indonesia. *Refuge* Vol. 33 No. 1, pp. 29-41.

- Kneebone, Susan. (2009). "The Australian Story: Asylum Seekers outside the law," in *Refugees, Asylum Seekers and the Rule of Law*, ed. Susan Kneebone (Cambridge: Cambridge University Press, pp. 195-197.
- Kneebone, Susan. (2010). "Migration Control as Sea: The Australian Case," in *Extraterritorial Immigration Control: Legal Challenge*, ed. Bernard Ryan and Valsamis Mitsilegas (Leiden: Martinus Nijhoff), pp. 349.
- Kneebone, Susan. (2014). "The Bali Process and Global Refugee Policy in the Asia Pacific Region", *Journal of Refugee Studies* 27, No. 4 (2014), pp. 596-618.
- Kneebone, Susan. (2017). Australia as a Powerbroker on Refugee Protection in Southeast Asia: The Relationship with Indonesia. *Refugee*. 33 (1), pp. 29-41, <https://refuge.journals.yorku.ca/index.php/refuge/article/viewFile/40446/36439>.
- Komnas HAM, (2011). *Penelitian tentang Pengungsi (Refugee) dan Pencari Suaka (asylum seekers) di Indonesia* (unpublished).
- Kornwilai Theppankulngam. (2017). Lesson from strategic case: Case study of Somali child refugees and Falun Gong refugees in Thai court. Conference of Lawyer's Network on Rights on May 17, 2017 (in Thai)
- Kritaya Archavanitkul. (2011). Management of stateless persons in Thai context. Nakhon Pathom. Institute for Population and Social Research, Mahidol University (in Thai)
- Latiff, R. (2017). Malaysia deports three Turks amid U.N. fears of widening Turkish crackdown. *Reuters*, [online]. Available at: <https://af.reuters.com/article/worldNews/idAFKBN1880PE.>> [Accessed 7 February 2018].
- Laney, H.M., Lenette, C., Kellett, A.N., Smedley, C., and Karan, P., (2016). The Most Brutal Immigration Regime in the Developed World: International Media Responses to Australia's Asylum-Seeker Policy. *Refuge* Vol. 32 No. 3, pp. 135-149.

- Law of the Republic of Indonesia, Number 12, Year 2006 on Citizenship of the Republic of Indonesia. Refworld. Available at: <<http://www.refworld.org/pdfid/4538aae64.pdf>> [Accessed 29 July 2018].
- Lucas, A., ed. (1996). *Half a Century of Indonesia-Australia Interaction*. Monograph No. 6. Adelaide: Department of Asian Studies and Language, Flinders University.
- Maley, W., (2003). 'Asylum-Seekers in Australia's International Relations'. *Australian Journal of International Affairs*, 57(1), pp. 187-202.
- Malay Mail (2018). Saifuddin: Putrajaya to sign more UN human rights treaties. Published 2 July 2018. Available at: <<https://www.malaymail.com/s/1647915/wisma-putra-to-focus-on-human-rights-sdg-policies-says-saifuddin>> [Accessed 4 July 2018].
- Masardi, R. (et al.), (2013). *Mapping and Analysing the Protection Situation of Unaccompanied and Separated Children (UASC) in Indonesia*, Indonesia Report, UNHCR, Jakarta.
- McConnachie, Kirsten. Security and status determination for urban refugees in Malaysia. Available at: < <https://www.opendemocracy.net/kirsten-mcconnachie/security-and-status-determination-for-urban-refugees-in-malaysia>> [Accessed 8 February 2018].
- McDonald, M., (2005). Constructing Insecurity: Australian Security Discourse and Policy Post-2001, *International Relations*, Vol. 19(3): pp. 297-320.
- McMaster, D., (2002). 'Asylum-Seekers and the Insecurity of a Nation', *Australian Journal of International Affairs*, 56(2), pp. 279-90.
- Missbach, A. (2011). The Acehnese diaspora after the Helsinki Memorandum of Understanding :return challenges and diasporic post-conflict transformations .Antje Missbach. *Journal of Asian Ethnicity* [Online] Volume 12(2), p. 179-201. Available at: <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14631369.2011.571836>> [Accessed 8 February 2018].

- Missbach, A. (2015). Eighty Thousands Entry Points: An Interview with Antje Missbach. *Journal of International Affairs*, Spring/Summer 2015, Vol. 68, No. 2, pp. 253-260.
- Missbach, A. (2013). Waiting of the Islands of 'Stuckedness' Managing Asylum Seekers in Island Detention Camps in Indonesia: From the Late 1970s to the Early 2000s, *Current Research on South-East Asia/ASEAS*, 6(2), p. 281-306.
- Moberg, J.K., (2018). *Treading Water: The Plight and Empowerment of Afghan Refugees in Indonesia*, MA. Chulalongkorn University.
- Monfries, J., ed. (2006). *Different Societies, Shared Futures: Australia, Indonesia and the Region*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Moretti, S., (2017). Southeast Asia and the disenchantment with resettlement. *Forced Migration Review* 54. Available at: <www.fmreview.org/resettlement> [Accessed 1 July 2017].
- Mulyana, A., Chairah, E., and Febismanto, T., (2016). *Kajian Kebijakan Pemerintah Menangani Unaccompanied Children*, Report by Komnas HAM Indonesia.
- Murphy, K., and Towers, K., (2001). 'Attacks Taints Refugee Saga'. *Australian Financial Review*, 14 September, p. 3.
- Muzafar, A., Briskman, L., and Fiske, L. (2016). Asylum Seekers and Refugees in Indonesia: Problems and Potentials. *Cosmopolitan Civil Societies Journal* 8(2): 4883. Available at: <<http://epress.lib.uts.edu.au/journals/index.php/mcs/article/view/4883/5490>> [Accessed 17 June 2017].
- Nah, M, A. (2010). Refugees and space in urban areas in Malaysia. *Forced Migration Review*, 34. Available at: <<http://www.fmreview.org/urban-displacement/nah.html>> [Accessed 7 February 2018].
- Nethery, A., Rafferty-Brown, B., and Taylor, S., (2013). "Exporting Detention: Australia-Funded Immigration Detention in Indonesia", in *Journal of Refugee Studies* 26, No. 1, pp. 95.

Nethery, A., and Gordyn, C., (2014). Australia-Indonesia cooperation on asylum-seekers: a case of 'incentivised policy transfer'. *Australian Journal of International Affairs*, Vol. 68 No. 2, 177-193. <http://dx.doi.org/10.1080/10357718.2013.841122>.

Office of the High Commissioner for Human Rights (2000). *General Comment No. 12: The Right to Highest Attainable Standard of Health*. Available at: <http://www.refworld.org/pdfid/4538838d0.pdf> [Accessed 9 March 2018].

Office of the High Commissioner for Human Rights (2013). Summary prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights in accordance with paragraph 15 (b) of the annex to Human Rights Council resolution 5/1 and paragraph 5 of the annex to Council resolution 16/21: Malaysia. Available at: <http://www.lan.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/MYSession17.aspx>. [Accessed 9 February 2018].

P. Anonymous (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a 'comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia'. At Kuala Lumpur with K. Maliamauv on 20th February 2018.

Pakatan Harapan (2018) *Buku Harapan: Rebuilding Our Nation, Fulfilling Our Hopes*. Available at: <http://pakatanharapan.com.my/diymanifesto> [Accessed 1st July 2018]

Papawadee Salakphet. (2017). When law gives breath to urban refugees” in proceeding of the Second Thammasat-Nitipat International Conference on August 26, 2017. Available at: <http://www.law.tu.ac.th/wp-content/uploads/2017/12/ธรรมศาสตร์-นิติพัฒนา.pdf> [Accessed 18 February 2018] (in Thai).

Patama Vapattanawong, 2015, “Who are foreigners in Thailand?” Diversity of population and society in Thailand in 2015, Institute for Population and Social Research. (in Thai).

- Panithan Kitsakul, 2015, "Report of Survey on Opinions and Attitudes of Thai Communities towards "Urban Refugees", presented in the Conference on Stateless and Refugee Network, February 23, 2017 (in Thai).
- Parliament of Australia (The Senate, Foreign Affairs, Defence and Trade References Committee), (2014). "Breaches of Indonesian Territorial Waters, March (2014).
- Peoples, C., and Vaughan-Williams, N., (2001). *Critical Security Studies: An Introduction*. Abingdon: Routledge.
- Pereira, A. (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a 'comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEA: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia". At Petaling Jaya with K. Maliamauv on 21st February 2018.
- Philpott, S., (2001). 'Fear of the Dark: Indonesia and the Australian National Imagination'. *Australian Journal of International Affairs* 55(3): pp. 371-88.
- Regulation of the President of the Republic of Indonesia N0. 125, 2016. Refworld. Unofficial Translation. (online) Available at:<<http://www.refworld.org/pdfid/58ae374.pdf>> [Accessed 22 July 2018].
- Republic of Indonesia, Legislation Number 39 of 1999 Concerning Human Rights. ILO. (online) Available at: <<https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/55808/105633/F1716745068/IDN55808%20Eng.pdf>> [Accessed 21 July 2018].
- Reuters, (2018). U.S. voices concern over 11 Uighur China wants Malaysia to deport. *Reuters* [online]. Available at: <<https://www.reuters.com/article/us-malaysia-uighurs/u-s-voices-concern-over-11-uighur-china-wants-malaysia-to-deport-idUSKBN1FT0GK>> [Accessed 10 February 2018]
- Reuters (2017). Malaysia ready to provide temporary shelter for Rohingya fleeing violence. *Reuters* [Online] Available at:<<https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya>>

malaysia/malaysia-ready-to-provide-temporary-shelter-for-rohingya-fleeing-violence-idUSKCN1BJ0G7> [Accessed 13 January 2018].

Roisai Wongsuban, Kosit Chivapanich, Watchara Intrasombat, Adisorn Kerdmonkol. (2016).

“Situation of Refugees and Asylum Seekers in Urban Areas”: Guideline and Alternatives to Management in Thailand”. Asylum Access Thailand and Amnesty International Thailand.

Rosenberg, J.S., (2016). This group is essential to our survival: urban refugees and community-based protection. *Forced Migration Review* 53, October, pp. 14-16. Available at: <www.fmreview.org/community-protection> [Accessed 30 June 2017].

Salim, Tama, Halim, Haeril and Jong, Hans Nicholas. Indonesia Widens Arms for Refugees. *The Jakarta Post*. January 18, 2017. Available at: <<http://www.thejakartapost.com/news/2017/01/18/indonesia-widens-arms-for-refugees.html>> [Accessed 23 June 2017].

Sampson, R.C., Gifford, S.M., and Taylor, S. (2016). The Myth of Transit: the Making of a Life by Asylum Seekers and Refugees in Indonesia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, doi:<http://dx.doi.org/10.1080/1369183X.1130611>.

Sayed, I. & Choi, J. (2018). Inside Malaysia’s ‘Living Hell’ for Refugee Children. *News Deeply: Refugees Deeply* [online]. Available at: <<https://www.newsdeeply.com/refugees/articles/2018/02/05/inside-malaysias-living-hell-for-refugee-children>> [Accessed 7 February 2018].

Siwawong Sooktawee, 2016, Thailand: Investigation on Death in Detention Facility for Aliens, Stopping Indefinite Detention of Asylum Seekers, Available at: <<https://www.hrw.org/th/news/2017/06/03/304571>> [Accessed 12 February 2018].

Small, M., (1996). *Democracy and Diplomacy: The Impact of Domestic Politics on U.S Foreign Policy, 1789-1994*, London & Baltimore, MD: The John Hopkins University Press.

SUAKA. Refugees and Asylum Seekers in Indonesia. (n.d) Available at:<<https://suaka.or.id/public-awareness/refugees-and-asylum-seekers-in-indonesia/>> [Accessed 24 June 2017].

SUARAM (2006). Press Statement: IMM13 Registration Exercise for Rohingya Refugees Should Continue For Rohingya Refugees. Available at: <<http://www.kaladanpress.org/index.php/annoucement-mainmenu-31/press-release/27-other/114-imm-13-registration-exercise-for-rohingya-refugees-should-continue.html>> [Accessed 8 February 2018].

SUHAKAM (2017). Press Statement No.38 of 2017 (SUHAKAM Observes Poor and Unsanitary Conditions in Tanah Merah Immigration Depot), *13th September 2017*. Available at: <<http://www.suhakam.org.my/press-statement-no-38-of-2017-suhakam-observes-poor-and-unsanitary-conditions-in-tanah-merah-immigration-depot/>> [Accessed 12 March 2018].

Sulistiyanto, P., (2010). Indonesia-Australia Relations in the Era of Democracy: The View from the Indonesian Side. *Australian Journal of Political Science*, Vol. 45(1), March, pp. 117-132.

Global Detention Project (2018). Submission to the Universal Periodic Review: Malaysia Available at < <https://www.globaldetentionproject.org/submission-to-the-universal-periodic-review-malaysia>> [Accessed 30 June 2018].

Syed, L. (2018). Personal interview. On urban refugees in Malaysia for a ‘comparative study of the State policies and practices towards asylum seekers and refugees in ASEAN: The cases for Thailand, Indonesia and Malaysia’. At Kuala Lumpur with K. Maliamauv on 1st March 2018.

Syed Munir Khasru, Migration - the forgotten part of ASEAN integration : Time for Southeast Asian states to develop better rules and practices to protect migrants, Nikkei Asian

Review, November 20, 2018, <https://asia.nikkei.com/Opinion/Migration-the-forgotten-part-of-ASEAN-integration>, Accessed 27 January 2019.

Taylor, S., and Rafferty-Brown, B., (2010). Waiting for Life to Begin: the Plight of Asylum Seekers Caught by Australia's Indonesian Solution. *International Journal of Refugee Law*, Vol. 22, No. 4, pp. 558-592. doi:<http://dx.doi.org/10.1093/ijrl/eeq034>.

The 1945 Constitution of the Republic of Indonesia As amended by the First Amendment of 1999, the Second Amendment of 2000, the Third Amendment of 2001 and the Fourth Amendment of 2002. ILO. Unofficial Translation (online). Available at: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_174556.pdf [Accessed 22 July 2018].

Thom, G., (2016). The May 2015 Boat Crisis: the Rohingya in Aceh. *Cosmopolitan Civil Societies Journal* 2016, 8(2): 4816. <http://dx.doi.org/10.5130/ccs.v8i2.4816>.

To, Q. (2011). IMM13 documents not issued to illegal immigrants, says Nazri. *Free Malaysia Today* [Online]. Available at: <http://www.freemalaysiatoday.com/category/nation/2011/10/10/imm13-documents-not-issued-to-illegal-immigrants-says-nazri/> [Accessed 4 February 2017].

Towle, R. (2017). Challenges and way forward in handling Rohingya refugees in Malaysia. Available at: <https://reliefweb.int/report/malaysia/challenges-and-way-forward-handling-rohingya-refugees-malaysia> [Accessed 1 March 2018].

The Straits Times (2016). Malaysia accepts 68 Syrian refugees. *The Straits Times* [online]. Available at: <http://www.straitstimes.com/asia/se-asia/malaysia-accepts-68-syrian-refugees> [Accessed 5 February 2018].

- UNHCR, (1977). Note on Non-Refoulement (Submitted by the High Commissioner) EC/SCP/2. Available at: <<http://www.unhcr.org/excom/scip/3ae68ccd10/note-non-refoulement-submitted-high-commissioner.html>> [Accessed 23 January 2018].
- UNHCR, (1997). UNHCR Comprehensive Policy on Urban Refugees, Available at: <<http://www.refworld.org/pdfid/41626fb64.pdf>> [Accessed 1 July 2017].
- UNHCR. (2000). *The State of the World's Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- UNHCR (2008). *Policy Framework and Implementation Strategy: UNHCR's role in support of the return and reintegration of displaced populations*. (online) Available at: <<http://www.unhcr.org/en-my/partners/guides/4c2203309/policy-framework-implementation-strategy-unhcrs-role-support-return-reintegration.html>> [Accessed 10 March 2018].
- UNHCR. (2009). UNHCR policy on refugee protection and solutions in urban areas. Available at: <<http://www.unhcr.org/4ab356ab6.pdf>> [Accessed 5 February 2018].
- UNHCR. (2014). South-East Asia Irregular Maritime Movements January-June 2014. Available at: <<http://www.refworld.org/country,COI,,,IDN,,,53f74c194,0.html>> [Accessed 25 January 2016].
- UNHCR. (2015). Projected Global Resettlement Needs 2016, Restricted Distribution, 21st Annual Tripartite Consultation on Resettlement, Geneva, 29 June - 1 July.
- UNHCR. (2015a). Beyond Detention 2014-2019—National Plan Indonesia, November, (Online). Available at:<<http://www.unhcr.org.5666a2ea9.pdf>> [Accessed 20 June 2018].
- UNHCR, 2015, UNHCR Country Profile, Thailand, 2015, Power Point presentation by Steven C.M.Wong, NEAT Working Group on Migration Forced Migration: The 'Not-So Silent' Crisis, Bangkok, 10 June 2016.

2015. UNHCR sub-regional operations profile - East Asia and the Pacific. Available at: <http://www.unhcr.org/pages/49e45b276.html> [Accessed 18 July 2018].
- UNHCR (2016) 'Malaysia, Progress Under the Global Strategy Beyond Detention 2014-2019, Mid 2016'. Available at: <http://www.unhcr.org/57b587617> [Accessed 23 July 2017].
- UNHCR Malaysia (2018). Malaysia: Figures At A Glance. Available at: <http://www.unhcr.org/en-us/figures-at-a-glance-in-malaysia.html> [Accessed 1 February 2018].
- UNHCR. Indonesia. (online). Available at: <http://reporting.unhcr.org/node/10335?y=2018#year> [Accessed 21 July 2018].
- UNHCR Malaysia, (2018). Education in Malaysia. Available at: <http://www.unhcr.org/en-my/education-in-malaysia.html> [Accessed 1 February 2018].
- UNHCR. UNHCR FACTSHEET--Indonesia: Factsheet. Feb. 2016, Available at: <http://www.unhcr.org/protection/operations/50001bda9/indonesia-factsheet.html> [Accessed 27 June 2017].
- UNHCR Indonesia, Monthly Statistical Report, December 2016; Asia Pacific Refugee Rights Network. Indonesia. Mar. 2017. Available at: http://aprrn.info/pdf/Indonesia%20Factsheet_MAR%202017.pdf [Accessed 24 June 2017].
- UNICEF, 2018. UN-Recognized Refugee, (online) Available at: <https://www.hrw.org/th/news/2017/06/03/304571> [Accessed 12 February 2018].
- UNCHR Indonesia, (2017). Indonesia gives refugee children hope for a brighter future, (online) Available at: <http://www.unhcr.org/id/en/10568-indonesia-gives-refugee-children-hope-for-a-brighter-future.html> [Accessed 1 August 2018].
- United Nations General Assembly, (1989). Convention on the Rights of the Child. (online) Available at: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx> [Accessed 12 February 2018].

- Varagur, K. (2017). Indonesia Breaks Silence on Refugees With Presidential Decree. VOA. January 27, 2017. Available at: <<http://www.voanews.com/a/indonesia-breaks-silence-on-refugees-with-presidential-decree/3696079.html>> [Accessed 23 June 2017].
- Vit, J. (2015). 'Rohingya refugees vanish from Indonesia,' IRIN, 14 December, Jakarta. (Online). Available at: <<http://www.irinnews.org/report/102293/rohingya-refugeesvanish-from-indonesia>> [Accessed 25 June 2017].
- Wake, R. (2016). 'Turning a blind eye' The policy response to Rohingya refugees in Malaysia. *Humanitarian Policy Group Working Paper* [Online]. Available at: <<https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/11116.pdf>> [Accessed 6 February 2018].
- Widyawati, Anis. (2017). HANDLING POLICIES OF ASYLUM SEEKERS IN INDONESIA. *South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*, Vol. 12, Issue 4 (April). pp. 9-10. Available at: <<http://seajbel.com/wp-content/uploads/2017/05/LAW-33.pdf>> [Accessed 23 June 2017].
- Wolfsohn, H.A., (1950). *Australia Papers: Implications for Australia of Recent Developments in the Far East*. Sydney: Australian Institute of International Affairs.
- Women's Commission for Refugee Women & Children. (2008). *Desperate Lives: Burmese Refugee Women Struggle to Make a Living in Malaysia*. Available at: <https://www.womensrefugeecommission.org/images/zdocs/mys_rep.pdf> [Accessed 6 February 2018].
- Yoshikawa, L. & Teff, M. (2011). *Malaysia: Invest in Solutions for Refugees*. Report by Refugees International. Available at: <https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/569e6837be7b96bf77434d32/1453221943316/041911_Malaysia_Invest_in.pdf> [Accessed 7 February 2018].

Zin, H.Z.M. (2017). Managing Rohingyas In Malaysia: Issues And Challenges. Available at:
<<https://www.mkn.gov.my/page/managing-rohingyas-in-malaysia-issues-and-challenges-by-tan-sri-dato-sri-dr-hj-zulkifeli-bin-mohd-zin-director-general-of-national-security-nsc>> [Accessed 3 February 2018].